

**SRPSKI PRIVREDNICI OPREZNI U OČEKIVANJIMA OD
NAREDNE POSLOVNE GODINE**

OD UMERENOG OPTIMIZMA DO NEIZVESNOSTI U NAJAVI

**Milojko Arsić, profesor Ekonomskog
fakulteta Univerziteta u Beogradu**

**SRBIJA NIJE U TEŽOJ
EKONOMSKOJ
SITUACIJI U ODNOSU
NA DRUGE ZEMLJE**

**Goran Pitić, redovni profesor i
predsednik Saveta FEFA fakulteta**

**MORAMO DA MENJAMO
MODEL AKO ŽELIMO
DUGOROČNO ODRŽIV
ISKORAK**

BOSS TAXI

PRVI EKOLOŠKI TAXI U SRBIJI

Jug Bogdanova 30/5 37000 Kruševac

VI BIRATE DESTINACIJU, MI VAS VOZIMO

BOSS TAXI-TAČKA.

064 003 6666 037 444 555

**CIGLANA I TRGOVINA
TODOROVIĆ**

Slobodana Bajića 149
22410 Pećinci

063 1067 283
063 1067 661

dariotodorovic@yahoo.com
www.ciglane-todorovic.com

INFLACIJA KAO BLOKBASTER NOVE SEZONE

**Marko
Andrejić**

glavni i odgovorni
urednik

Košarkaši Srbije ispali su već u osmini finala Eurobasketa, iako su bili jedan od favorita za osvajanje zlata. U istoj fazi takmičenja izgubili su i odbojkaši na svetskom prvenstvu, dok su trofejni vaterpolisti odlučili da krenu u stvaranje nove generacije, pa su na nedavno završenom evropskom šampionatu zauzeli tek deveto mesto. Septembar baš i nije ispunio velika očekivanja sportske nacije, ali nas to ne sprečava da sa optimizmom čekamo novembar i svetsko prvenstvo u fudbalu, nadajući se da će Piksi i ekipa doneti kući (bar) titulu prvaka sveta.

Čini se da bi ovaj sportski niz mogao da se preslika i na dešavanja u privredi, kako srpskoj, tako i šire, globalnoj. U osmini finala nas je čekala pandemija i sve ono što je donela sa sobom, zatim se kao rival pojavila inflacija, koja i dalje igra jak presing po celom globusu, da bi pred kraj na teren istrčala kriza energenata, i potencijalno hrane. Ipak, privrednici ne gube nadu, spremaju se za nepredvidivu zimu i prave planove za narednu poslovnu godinu, koliko god da su uslovi za igru teški, a sudija uvek pomalo navija za nekog drugog.

Septembar je inače tradicionalno „novi januar“, jer tada za većinu ljudi počinje „nova sezona“ – za nekoga to znači priprema biznis plana, za nekoga povratak u školu, a za mnoge samo restart posle godišnjeg odmora ili letovanja. Čini se da će posle toplog leta najveća briga početkom jeseni biti kako ćemo se grejati ove zime, jer energenata em nema, em su skupi. Za struju su najavljeni popusti ako se bude štedelo, mada objašnjenje računice „kako do nižih računa“ pomalo zvuči kao matematički zadatak za republičko takmičenje viših razreda osnovnih škola. Možda je najbolja opcija okružiti se pozitivnom energijom.

Inflacija za sada nema nameru da stane, pa se i centralne banke širom sveta bore sa skokom cena. Narodna banka Srbije i Evropska centralna banka nastavile su ovog meseca sa podizanjem ključnih kamatnih stopa, a uskoro se isto očekuje i od američkog FED-a. To ukratko znači da su dinarski krediti već poskupeli, a oni indeksirani u evrima nastavljaju da rastu pošto i euribor prati aktivnosti ECB-a, a najveći deo stambenih kredita je upravo u deviznom znaku.

S druge strane, statistika pokazuje da raste i kreditno zaduživanje građana i privrede, baš kao i potražnja i kupovina stanova. Apsurdno? Možda i ne, ako se uzme u obzir da su najbrojniji krediti gotovinski, a stanove mnogi kupuju jer ne znaju šta bi drugo sa ušteđevinom koju ne žele da čuvaju u banci dok inflacija obezvređuje njihov novac.

Ekonomisti se uglavnom uzdržavaju od konkretnih prognoza i navode neizvesnost kao jednu od glavnih karakteristika za predstojeći period. Uzimajući u obzir mnogo faktora na koje kreatori ekonomske politike ne mogu direktno da utiču, ali ni građani, donekle je razumljivo što se ocene mnogih svode na čekanje. Ipak, mišljenja su i dalje podeljena, pa tako profesor Ekonomskog fakulteta u Beogradu Milojko Arsić tvrdi da Srbija nije u teškoj ekonomskoj situaciji u odnosu na druge zemlje, dok profesor FEFA fakulteta Goran Pitić smatra da moramo da menjamo model ako želimo dugoročno održiv iskorak. Više o očekivanjima privrednika i njihovim planovima za naredni period možete da čitate u ovom broju.

Sadržaj

6 VESTI

12 PORESKI KALENDAR

14 TEMABROJA

Od umerenog optimizma do neizvesnosti u najavi

22 INTERVJU

Milojko Arsić, profesor Ekonomskog fakulteta Univerziteta u Beogradu

Srbija nije u teškoj ekonomskoj situaciji u odnosu na druge zemlje

28 INTERVJU

Goran Pitić, redovni profesor i predsednik Saveta FEFA fakulteta

Moramo da menjamo model ako želimo dugoročno održiv iskorak

32 INTERVJU

Violeta Jovanović, izvršna direktorka Nacionalne alijanse za lokalni ekonomski razvoj (NALED)

Za suzbijanje sive ekonomije ključno poresko rasterećenje i izmene radnog zakonodavstva

36 KOMPANIJE

Za kratko vreme Xiaomi ostvario visoku tržišnu poziciju u svetu i u Srbiji

Investiranje u nove tehnologije se brzo isplatilo

40 KOMPANIJE

Rudarski, energetske i telekomunikacioni sektor ostvaruju najveću dobit i u Srbiji

45 BERZA

Čekajući recesiju

47 KRIPTOVALUTE

Teška zima za rudare

49 E-COMMERCE

Odgovornost online trgovaca za podatke o ličnosti

28 INTERVJU

32 INTERVJU

50 NEKRETNINE

REIT fondovi nova prilika za male i velike investitore

54 SINDIKATI

Zaposleni radije biraju članstvo u stranci nego u sindikatu

57 SVET

Čemu mogu da se nadaju evropske zemlje i njihovi građani?

60 EKOLOGIJA

Prvi ekološki kulturni centar u Evropi nalazi se u Borči

64 ODRŽIVOST

Earthship kuće – put ka održivosti ili ispunjavanje ličnih hirova?

67 DIGITALIZACIJA

Društvene mreže kao arena za digitalno nasilje

70 ZANIMLJIVOSTI

FOTOGRAFIJA NA NASLOVNOJ STRANICI:
ADOBESTOCK/FREEPIK

IMPRESUM

Izdavač: INFO BIZNIS.RS DOO

Adresa: Makenzijeve 53
11000, Beograd

E-mail: redakcija@biznis.rs

Web: www.biznis.rs

Telefon: 011 4049 200

Marketing: 069 8074 85

PIB: 111891277

MB: 21562335

Broj računa

165-0007011548541-71

Addiko banka

UREDNIŠTVO

Glavni i odgovorni urednik

Marko Andrejić

Izvršni direktor

Danijel Farkaš

Izvršni urednik i šef deska

Marko Miladinović

Zamenik šefa deska

Miljan Paunović

Urednik sveta

Vladimir Jokanović

Novinari

Ljiljana Begović

Julijana Vincan

Marija Jovanović

Stanislav Stanišić

Saradnici

Tanja Kovačević

Vanja Božović

Milica Rilak

Jelena Mihajlović-Tanasijević

Lektor

Marija Krsmanović

Dizajn i priprema za štampu

studio triD

Štampa

BiroGraf Comp d.o.o.

Atanasija Pulje 22

11080 Zemun

CIP - Katalogizacija u publikaciji

Narodna biblioteka Srbije,
Beograd

330

BIZNIS.RS / glavni i odgovorni urednik

Marko Andrejić. - 2021, br. 1 (okt.)- . -

Beograd : Info

Biznis.rs, 2021- (Zemun : BiroGraf

Comp). - 29 cm

Mesečno.

ISSN 2787-3358 = Biznis.rs

COBISS.SR-ID 48289289

 Biznis.rs

FOTO: PIXABAY

SRBIJA UZELA KREDIT OD MILIJARDU DOLARA SA KAMATOM OD TRI ODSO

Ujedinjeni Arapski Emirati (UAE) i Srbija potpisali su sporazum po kome će Beograd dobiti milijardu dolara po izuzetno povoljnim uslovima, rekao je predsednik Srbije Aleksandar Vučić, koji je bio u dvodnevnoj poseti Emiratima. On je za televiziju Pink da po tom sporazumu Srbija dobija milijardu dolara "po neverovatnim uslovima", te ocenio da je to "praktično poklon".

- Nama već u januaru dospevaju obaveze starih kredita koje moramo da vraćamo, sada obezbeđujemo punu likvidnost uz solventnost koju imamo – rekao je Vučić, a prenosi agencija Beta. Dodao je da je to velika pomoć i da je ovim uštedeno mnogo novca.

Predsednik Srbije, koji je bio u poseti UAE na poziv šefa te države šejka Muhameda bin Zajeda, podsetio je na odlične odnose dve države, te zahvalio UAE na podršci. On je kazao da će Srbija dobiti finansijsku podršku po upola manjoj kamati od one po kojoj se zadužuju zapadne zemlje i da je to, kako je naveo, ogromna podrška domaćem budžetu i finansijama. Dodao je da članice EU, poput Mađarske i Rumunije, zadužuju po kamatama od šest odsto.

Vučić je izrazio očekivanje da će Srbija da postigne stendbaj aranžman sa Međunarodnim monetarnim fondom i da će tu da obezbedi dodatnu podršku.

Kazao je da je sa šejkom Mohamedom bin Zajedom el Nahjanom razgovarao o energetske krizi i o nafti i gasu, i ocenio da će zima za godinu i po dana, posle predstojeće, biti još teža, te da će doći i do krize hrane. Kazao je da Srbija mora i

za to da se spremi, pa je zato prijateljstvo sa UAE od suštinskog značaja.

Predsednik Srbije je rekao da su u Abu Dabiju boravili i predstavnici vojne industrije Srbije jer su UAE zainteresovani za mnoge srpske proizvode.

OPTEREĆENJA NA ZARADE SMANJENA SA 64 NA 59,4 ODSO

Povećanje minimalne cene rada u 2023. godini za poslodavce će biti apsorbovano kroz smanjenje izdataka za PIO i povećanje neoporezivog dela dohotka. Ministarstvo finansija predložilo je da minimalac u 2023. godini bude povećan za 14,3 odsto, što znači da će minimalna cena rada umesto dosadašnjih 201,22 dinara biti 230 dinara po radnom času. Tako će, minimalna mesečna zarada za prosečna 174 radna sata sa 35.012,28 dinara biti povećana na 40.020 dinara.

Istovremeno, ovo povećanje biće praćeno rasterećenjem privrede kroz povećanje neoporezivog dela zarade sa

19.300 na 21.712 dinara, kao i smanjenjem doprinosa za penzijsko-invalidsko osiguranje na teret poslodavca za jedan odsto.

- Povećanjem minimalne cene rada za 14,3 odsto ukupni fond plata povećać se 41 milijardu dinara godišnje (odnosno oko 350 miliona evra). Međutim, imajući u vidu kretanja na globalnom tržištu i krizu koja je zahvatila sve nacionalne ekonomije, država Srbije je odlučila da na sebe praktično preuzme teret povećanja minimalne cene rada, a kroz povećanje neoporezivog dela zarade i smanjenjem doprinosa za PIO na teret poslodavca. Uključujući i umanjenje koje stupa na snagu 1. januara 2023. ukupna opterećenja na zarade smanjena su sa 64 odsto, koliko su iznosila u 2017. godini, na 59,4 odsto koliko će biti u 2023. godini, što je za 1,9 odsto manje nego u 2022. godini – saopštila je Unija poslodavaca Srbije (UPS).

Ovaj predlog predsednik UPS-a Miloša Nenezić ocenio je kao korak dalje u ojačavanju životnog standarda najugroženijih kategorija zaposlenih, ali i pomoć u održavanju poslovanja većeg dela preduzeća, odnosno privrede u celini.

- Razumemo zahtev sindikata da minimalna zarada već sada dostigne minimalnu potrošačku korpu, ali znamo i da se srpska privreda poslednjih godina suočila sa više situacija koje su negativno delovale, počevši od pandemije virusa Covid-19, preko sukoba u Ukrajini, nedostatka sirovina, gubitaka tržišta i energetske krize, čemu nažalost očigledno nije još uvek kraj. Zahvaljujući razumevanju države, koja se odrekla dela svojih prihoda, uz sve ostale mere pomoći koje nama poslodavcima pruža

FOTO: BIZNIS.RS

sa ogromnim razumevanjem dosta lakše prolazimo kroz ova turbulentna vremena – rekao je Nenezić.

Povećanje neoporezivog dela zarade i smanjenje doprinosa za PIO na teret poslodavca predstavlja značajnu olakšicu za preduzeća. Na primer, ako preduzeće zapošljava 500 radnika, sa prosečnom bruto platom od 102.523 dinara (koliko je iznosila u junu ove godine), na godišnjem nivou uštedeće 7.598.580 dinara.

Neoporezivi deo zarade 2015. godine je iznosio svega 11.433 dinara, a kada iduće godine dostigne 21.712 dinara biće to ukupno povećanje od 52,6 odsto što predstavlja uspeh svih onih koji se bore za bolji privredni ambijent, ocenjuju u UPS-u.

FOTO: PIXABAY

BRNABIĆ: SRBIJA SPREMNA DA ORGANIZUJE IZLOŽBU EXPO 2027

Predsednica Vlade Srbije Ana Brnabić razgovarala je sa predstavnicima Misije delegacije Međunarodnog biroa za izložbe, koja je boravila u našoj zemlji, kako bi procenila izvodljivost održavanja specijalizovane izložbe EXPO 2027, za koju je Srbija podnela kandidaturu.

Brnabić je ocenila da održavanje međunarodnih manifestacija, kao što je EXPO 2027, predstavlja jedinstvenu priliku za promociju privrednih, turističkih i kulturnih potencijala naše zemlje, navedeno je na sajtu Vlade Srbije.

Ona je istakla da je Srbija dokazala da poseduje sposobnost, organizacione i stručne kapacitete za održavanje najvećih međunarodnih događaja, podsetivši na nedavno održan prvi međunarodni sajam vina u okviru inicijative Otvoreni Balkan, koji je okupio predstavnike iz oko 40 zemalja, ali i obeležavanje 60-godišnjice Pokreta nesvrstanih u Beogradu prošle godine.

Srbija se, kako je navela, poslednjih godina dokazala i kao uspešan domaćin i organizator brojnih kulturno-umetničkih i sportskih događaja. Premijerka je istakla da naša zemlja redovno učestvuje na svetskim i specijalizovanim izložbama i da je, takođe, imala i sopstveni paviljon na svetskoj izložbi EXPO 2020 u Dubaiju.

U razgovoru je istaknuto da se, ulaganjem i izdvajanjem sredstava za različite infrastrukturne projekte poslednjih godina, Srbija pokazala kao lider u regio-

nu za održavanje velikih manifestacija. Predstavnici misije pohvalili su Srbiju za kandidaturu i spremnost da organizuje ovako veliki događaj koji bi značajno uticao i na promociju zemlje domaćina na svetskom nivou.

Srbija je zvanično zemlja kandidat za organizaciju izložbe EXPO 2027 koja će biti održana između 15. maja i 15. avgusta 2027. godine, za koju su kandidaturu predale i američka država Minesota, Tajland, Španija i Argentina, a o izboru zemlje domaćina odlučivaće Međunarodni biro za izložbe.

GLOBALNA KRIZA PRETI DA USPORI PRIVREDNI RAST

Uprkos globalnoj krizi izazvanoj geopolitičkim dešavanjima i pandemiji, Srbija je, nošena visokim ekonomskim rastom od 7,5 odsto prošle godine, i dalje zadržala privredni rast koji je viši od proseka Evropske unije, ocena je učesnika panela na temu Poslovanje u krizi – makroekonomski pogledi.

U narednom periodu srpska privreda suočiće se sa izazovima poput kontrole i zauzdavanja inflacije, energetsom krizom, ali i sa prelivanjem problema sa kojima se suočava EU, koja je Srbiji najveći investitor i spoljnotrgovinski partner sa oko 60 odsto trgovinske razmene. U tom svetlu, očekuje se nastavak monetarnih mera koje će kao posledicu imati rast cene zaduživanja, pa period takozvanog jeftinog novca ostaje iza nas, saopštila je Američka privredna komora

(AmCham).

Imajući u vidu ove izazove, predsednik komore Stefan Lazarević istakao je da će fokus AmChama u budućem periodu biti reformski procesi koji mogu brzo da dovedu do modernizacije društva i značajnijeg unapređenja poslovne klime u Srbiji.

On se nada da će AmCham sa novom vladom intenzivno raditi na nastavku digitalne transformacije države i privrede, sprovođenju agende za ekološki čistu i energetske efikasnu Srbiju, daljem unapređenju zdravstva, kao i regionalnim poslovnim integracijama, kroz inicijative poput Otvorenog Balkana.

Panelisti su komentarisali procene Evropske Komisije (EK) da će Srbija ovu godinu završiti sa inflacijom od 11,5 odsto, a iduću na oko osam odsto. Kada je reč o prognozama rasta BDP-a, EK za Srbiju predviđa rast od tri odsto i tu Srbija stoji malo bolje od proseka EU (2,7 odsto) za ovu godinu, a očekivanja za narednu su opet u korist Srbije koja cilja 2,5 odsto u odnosu na 1,5 odsto EU. Jako veliki broj faktora utiče na ovakve procene EK te u tom smislu kretanja u budućnosti treba sagledavati uzimajući u obzir aktuelna globalna dešavanja.

Što se tiče fiskalne pozicije, prilivi u budžet su na dobrom nivou, naročito od PDV-a i kao posledica mera e-fiskalizacije, ali su sa druge strane veliki izazovi na strani uvoza energenata. Ako poredimo Srbiju sa zemljama centralne i jugoistočne Evrope, Srbija je umereno zadužena. Sa dugom od blizu 60 odsto BDP-a, nala-

zi se iza Slovačke, Slovenije, Mađarske i Hrvatske – navode u AmChamu.

Zato smatraju da je u tom kontekstu, a pri izboru javne potrošnje, važno da država nastavi da investira u velike infrastrukturne projekte, kao i da nastavi sa opreznom fiskalnom politikom kako se javni dug ne bi dalje povećavao, a u skladu sa namerama najnovije fiskalne strategije Vlade Republike Srbije.

Ukoliko mere države za suzbijanje negativnih efekata krize budu neophodne za pomoć privredi i stanovništvu, preporuka panelista je da ovoga puta budu targetirane, kako se ne bi pravili veliki budžetski izdaci.

NEMAČKA U 2023. GODINI SA SNAŽNOM INFLACIJOM I POSUSTALOM PRIVREDOM

U Nemačkoj pljušte mračne prognoze o inflaciji i privredi. I najuticajniji ekonomski institut u zemlji izašao sa svojom – inflacija neće posustati ni iduće godine, ali privreda hoće.

Minhenski Institut Ifo u jesenjem izveštaju procenjuje da će maloprodajne cene ove godine rasti po stopi od 8,1 odsto, a da će u 2023. godini inflacija ubrzati do 9,3 odsto, prenosi agencija DPA. Istovremeno, ovogodišnji privredni rast će usporiti na samo 1,6 procenata. Dogodine će Nemačka, prema proceni instituta, kliznuti u recesiju od 0,3 odsto.

- Ulazimo u recesijsku zimu. Rusko „zavrtanje slavine“ gasovoda i posledični deficiti i poskupljenja su utukle postpandemijski privredni oporavak. Tek 2024. godine očekujemo privredni rast

FOTO: PHILIPP SCHULZE-DPA

od 1,8 odsto i normalizaciju inflacije na 2,4 odsto – rekao je ekonomista instituta Timo Volmershojzer (Timo Wollmershäuser). dodao je.

Distributeri gasa i struje će od početka iduće godine cenu prilagoditi znatno većoj nabavnoj ceni i to će međugodišnju stopu inflacije izgurati na oko 11 procenata. Inflacija obara kupovnu moć potrošača, a po toj stopi vladine mere rasterećenja neće biti ni približno dovoljne, naveo je Volmershojzer.

Prema njegovim rečima, „realni pad kupovne moći od po tri odsto ove i iduće godine nezabeležen je u Nemačkoj od kako je uvela sadašnju metodologiju privrednog obračuna 1970. godine.

Nemački ekonomisti sa manje pesimizma procenjuju predstojeće stanje na tržištu rada. Mada će broj nezaposlenih dogodine skočiti za oko 50.000, ova brojka se pre svega odnosi na ukrajinske izbeglice koje će od januara biti integrisane u tržište rada.

BERLIN ŽELI DA IMA NAJJAČU VOJSKU U EVROPI

Nemačka mora da preuzme vodeću vojnu ulogu u Evropi, rekla je ministarka odbrane te zemlje Kristin Lambrecht naglašavajući da je rat u Ukrajini promenio strateško razmišljanje Berlina. Rat je povećao pritisak na Nemačku da pojača svoj doprinos zapadnom vojnom savezu, uprkos istorijskim rezervama u pogledu ratovanja.

Lambert tvrdi da Berlin to čini iz razloga „koji imaju veze sa našom veličinom, našom geografskom lokacijom, našom ekonomskom moći, ukratko, našom snagom. To nas čini vodećom silom, sviđalo se to nama ili ne, i u vojnom smislu“, prenosi Financial Times. Ona je rekla da će SAD ostati glavni zaštitnik Evrope i da ne može da postoji zamena za američko nuklearno odvracanje u doglednoj budućnosti.

Nemačka ministarka ocenila je da porast tenzija između Vašingtona i Pekinga zbog Tajvana i okretanja SAD ka azijsko-pacifičkom regionu znači „od nas se traži da učinimo više nego ranije za Evropu“, kao i da je „Nemačka spremna da pruži odlučujući doprinos pravednoj podeli tereta“. Lambert je priznala da su nemački zločini iz nacističke ere i ratna razaranja od 1939. do 1945. godine pretvorili „skepticizam o vojsci u neku vrstu vrline“.

Ona je ponovila reči nemačkog kancelara Olafa Šolca da Berlin mora da ispuni cilj NATO pakta o trošenju dva procenata BDP-a na odbranu na duži rok, a ne samo u narednih nekoliko godina.

- Moramo da izbegnemo situaciju u

FOTO: UNSPLASH

kojoj za nekoliko godina ne možemo da priuštimo održavanje opreme koju sada kupujemo – rekla je ona, dodajući da je plan da Nemačka do u narednih desetak godina formira tri borbeno spremne divizije.

Ruski ambasador u Nemačkoj Sergej Nečajev rekao je da je Berlin prešao crvenu liniju kada je počeo da isporučuje Ukrajini smrtonosno oružje sopstvene proizvodnje, prenose Ria Novosti.

- Sama činjenica snabdevanja ukrajinskog režima oružjem nemačke proizvodnje, koje se koristi ne samo protiv ruskih vojnika, već i protiv civila u Donbasu, je crvena linija koju nemačke vlasti nisu smele da pređu – rekao je Nečajev.

On je ukazao na moralnu i istorijsku odgovornost Nemačke prema ruskom narodu zbog Drugog svetskog rata. Nečajev je ocenio da je proces posleratnog pomirenja između naroda Nemačke i Rusije sada "nagrižen". Ruski diplomata se oglasio povodom najave Šolca da će uskoro isporučiti Kijevu najnovije sisteme protivvazdušne odbrane. Rusko Ministarstvo spoljnih poslova saopštilo je ranije da se zemlje NATO "igraju vatrom" isporučujući Ukrajini naoružanje.

OPEC OČEKUJE SMANJENJE GEOPOLITIČKE NEIZVESNOSTI

Organizacija zemalja izvoznica nafte (OPEC) navela je u najnovijem izveštaju identičnu procenu globalne potražnje za naftom u 2023. godini kao i u prošlomesečnom izveštaju. Očekivana dnevna potražnja prema izveštaju OPEC-a je 102,7 miliona barela.

Očekuje se da će potražnja za naftom u 2023. godini biti podržana i dalje solidnim ekonomskim učinkom u zemljama koje su veliki potrošači, kao i potencijalnim poboljšanjima ograničenja mera protiv širenja Covid-19 i smanjenjem geopolitičke neizvesnosti, navedeno je u septembarskom izveštaju OPEC-a, prenosi Reuters.

Ova prognoza označava porast potražnje za 2,7 miliona barela dnevno u odnosu na tekuću godinu, u kojoj je dnevna potražnja procenjena na 100 miliona barela. Prema izveštaju, zamena gasa naftom u proizvodnji električne energije i industrijskoj potrošnji u Evropi i Aziji predstavlja važnu komponentu izgleda potražnje za ovu godinu.

U zemljama izvan OECD-a, očekuje se da će potražnja za naftom u ovoj godini porasti za 1,5 miliona barela dnevno na 53,7 miliona. OPEC takođe predviđa da će stalni porast potražnje za gorivom u industriji i transportu, podržan oporavkom ekonomske aktivnosti i ublažavanjem epidemioloških ograničenja u Kini povećati potražnju u tekućoj godini.

OPEC je saopštio da je nedavno pojeftinjenje nafte rezultat „pogrešnih signala“, a ova organizacija odbacila je predviđanja da će usporavanje ekonomskog rasta i zaoštavanje monetarne politike uticati na globalnu potražnju za naftom u 2023. godini, prenosi Financial Times.

Prema oceni OPEC-a, osnove tržišta nafte su „nepromenjene“, ali su hedž fondovi i drugi finansijski menadžeri oborili cene fjučersa za Brent i WTI naftu usled tržišnog narativa o pogoršanju ekonomskih izgleda i potražnje. To je posledica nepovezanosti „papirnih i fizičkih tržišta“ koja stvara konfuziju, navedeno je u izveštaju OPEC-a.

PANDEMIJA DONELA VEĆU POTRAŽNJU I CENU RADA ZA FRILENSERE U SVETU

Poslednji izveštaj o globalnom prihodu frilensera pokazuje da je prosečna

cena radnog sata frilensera porasla za skoro 40 odsto u odnosu na izveštaj iz januara 2020. godine, a više od 30 odsto upitanih frilensera kaže da je potražnja za njihovim uslugama veća od početka pandemije. Takođe, 45 odsto navodi da je potražnja ostala konstantna do danas.

Izveštaj je zasnovan na istraživanju 2.000 frilensera iz više od 100 zemalja, među kojima se nalaze i zemlje Balkana i pruža uvid u njihovo poslovanje od početka pandemije, prenosi Politika.

Na osnovu pomenutog četvrtog izdanja izveštaja kompanije za digitalna plaćanja Payoneer, osim povećanja potražnje i visine plate, navodi se da su najveći porast zabeležile oblasti programiranja, marketinga i finansija, da frilensing nudi više mogućnosti za žene, ali da porast razlike u platama između polova i dalje postoji.

Naime, globalna prosečna cena radnog sata frilensera je sada 28 dolara, što je znatno više od prosečnih 21 dolar, koji je prikazan u Globalnom izveštaju o prihodima frilensera za 2020. godinu.

S obzirom da 40 odsto frilensera naplaćuje više za svoje usluge u odnosu na početak pandemije i da potražnja nastavlja da raste, prilika za nezaposlene da uspeju nikada nije bila veća.

Među zemljama na Balkanu, kako se navodi, situacija je nešto drugačija, te prema anketiranim ispitanicima prosečna cena satnice frilensera je 21 dolar. Najvišu cenu satnice na ovom području naveli su ispitanici između 45 i 54 godine, koja iznosi 26 dolara, a u pogledu nivoa obrazovanja, trećina ispitanika je navela da ima diplomu srednje škole.

Iako je broj žena koje ulaze u svet frilensera porastao, njihove plate zaostaju iza njihovih muških kolega, a taj jaz raste u poslednje dve godine. Rodna razlika u plaćanju među ispitanicima istraživanja najizraženija je u Severnoj Americi, gde žene prijavljuju prosečnu zaradu od 37 dolara po satu, u poređenju sa muškarcima koji su prijavili prosečnu zaradu od 52 dolara po satu.

Žene su prijavile da zarađuju manje od muškaraca u svakom regionu od 100 ispitanih zemalja, osim u Južnoj Americi, gde zarađuju više od svojih muških kolega za četiri dolara po satu, verovatno pod uticajem bolje plaćenih industrija koje su traženije u ovim regionima, navodi se u izveštaju.

Na području Balkana prosečna zarada po satu za žene je 16 dolara, dok su ispitanici muškog pola naveli da je njihova satnica 22 dolara.

Jedan od optimističnijih zaključaka iz izveštaja je da je učešće žena kao frilensera nastavilo da raste i povećalo se sa 24 (Globalni izveštaj za 2020. godinu) na 29 odsto u izveštaju za 2022.

sto. Nakon objave podataka oslabili su fjučersi američkih akcija, prenosi Wall Street Journal.

Akcije kompanija Tesla i Amazon oslabile su za tri odsto, a Microsoft i Alphabet za dva odsto. Nvidia je izgubila četiri odsto vrednosti svojih akcija. Prema prvim procenama usporavanje rasta cena u avgustu dogodilo se u nestabilnim sektorima, prehrambenom i energetskom, na koje najviše utiče rat u Ukrajini. Baza mesečna inflacija u avgustu pokazala je rast od 0,6 odsto.

Analitičari ocenjuju da je usporavanje inflacije drugi mesec zaredom dobra vest za Fed, koja potvrđuje da njihove mere podizanja kamatnih stopa daju rezultat.

Ipak, pad inflacije u avgustu verovatno je posledica pada cena nafte, što je donelo olakšanje Amerikancima, budući da je benzin pojeftinio, ocenjuju analitičari. Oni dodaju da zbog skromnog usporavanja inflacije ne treba očekivati usporavanje politike Fed, odnosno odlaganje povećanja kamatnih stopa.

MASK OPTUŽEN DA JE UPRAVLJAO PIRAMIDALNOM ŠEMOM

Tužba „teška“ 258 milijardi dolara koja tvrdi da je najbogatiji čovek na svetu Ilon Mask kreirao piramidalnu šemu za podršku kriptovaluti Dogecoin je proširena, uz dodavanje sedam novih tužilaca sa strane ulagača i šest novih optuženih. Među uključenim preduzećima je i The Boring Company, Maskova kompanija za gradnju tunela i gradsku infrastrukturu.

Prema izmenjenoj tužbi podnetoj federalnom sudu na Menhetnu, Mask je, zajedno sa njegovim kompanijama Tesla, SpaceX, Boring i drugima svesno podigao cenu Dogecoina za više od 36.000 odsto tokom dve godine, a zatim ga rasprodao.

Na taj način, optuženi su „ostvarili desetine milijardi dolara profita na račun drugih investitora Dogecoina, dok su sve vreme znali da valuti nedostaje suštinska vrednost i da se ona zapravo u potpunosti oslanja na marketing“, piše u tužbi koju je preneo Reuters. Dogecoin je kriptovaluta čija trenutna vrednost iznosi šest centi po komadu.

Tesla, SpaceX i Boring nisu odmah odgovorili na zahteve za komentar novinske agencije. Tesla je raspustila odeljenje za odnose sa medijima još 2020. godine.

Ubrzo nakon toga, Mask, najbogatiji čovek na svetu, tvitovao je da će „postaviti da podržava Dogecoin“ i rekao u intervjuu da su „zaposleni koji rade u fabrikama SpaceX i Tesla“ tražili od njega tu podršku, navedeno je u izmenjenoj žalbi.

Ostali novi optuženi uključuju Dogecoin fondaciju, koja sebe naziva neprofitnom organizacijom koja pruža upravljanje i podršku za Dogecoin.

Iznos od 258 milijardi dolara je više nego trostruko veći od procenjenog pada tržišne kapitalizacije Dogecoina od maja 2021. godine. To je bilo otprilike u vreme kada je Mask, glumeći izmišljenog finansijskog stručnjaka u komičnom segmentu zabavne TV emisije Saturday Night Live, nazvao Dogecoin „propalim“.

FOTO: PIXABAY

AMERIČKA INFLACIJA U AVGUSTU 8,3 ODSO

Tempo rasta potrošačkih cena u Sjedinjenim Američkim Državama delimično je usporen u avgustu, ali je ostao blizu maksimalnih vrednosti u poslednje četiri decenije i iznad očekivanja. Indeks potrošačkih cena inflacije (CPI) u avgustu pokazuje rast od 8,3 odsto na godišnjem nivou, izvestilo je Ministarstvo rada SAD.

Iako je američka inflacija nastavila da pada drugi mesec uzastopno, nakon 8,5 odsto u julu i 9,1 odsto u junu, pad cena je manji nego što su očekivali ekonomisti, koji su predviđali da će očitavanje CPI u avgustu pokazati rast od 8,1 od-

FOTO: YOUTUBE PRINTSCREEN - PIXABAY

AS-TURS

Srbe Jovanovića bb
19300 Negotin

064/18 96 714
019/549 404

asturs2004@gmail.com

PREVOZ PUTIKA
IZNAJMLJIVANJE
AUTOBUSA
ORGANIZOVANJE
TURISTIČKIH
PUTOVANJA

Gepard

Trg Lazara Nešića 10
24000 Subotica
064/53 035 02
gepardsped@bisinter.net

Međunarodni transport
Špedicija
Logistika

PORESKE OBAVEZE U SEPTEMBRU

PRED POČETAK SVAKOG MESECA PORESKA UPRAVA OBJAVLJUJE KALENDAR SA SPISKOM OBAVEZA I ROKOVIMA ZA IZMIRIVANJE ISTIH. OVO SU OBAVEZE KOJE DOSPEVAJU NA NAPLATU U SEPTEMBRU:

5. septembar

Dostavljanje obaveštenja o zaključenim ugovorima po osnovu estradnih programa u prethodnom mesecu

Obaveštenje se dostavlja na Obrascu OZU - Obaveštenje o zaključenim ugovorima o izvođenju estradnog programa zabavne i narodne muzike i drugih zabavnih programa.

Dostavljanje izveštaja o izvršenju obaveze zapošljavanja osoba sa invaliditetom za prethodni mesec i uplata sredstava

Izveštaj se dostavlja na Obrascu IOSI - Izveštaj o izvršavanju obaveze zapošljavanja osoba sa invaliditetom.

12. septembar

Podnošenje poreske prijave i plaćanje poreza na premije neživotnih osiguranja za prethodni mesec

Prijava se podnosi na Obrascu PP-PPNO - Poreska prijava poreza na premije neživotnih osiguranja.

Podnošenje poreske prijave i plaćanje PDV za prethodni mesec od strane poreskog dužnika iz člana 10. Zakona o PDV

Prijava se podnosi na obrascu PP PDV - Poreska prijava za porez na dodatu vrednost.

15. septembar

Plaćanje akontacije poreza na prihode od samostalne delatnosti za prethodni mesec

Plaćanje akontacije doprinosa na prihode od samostalne delatnosti za prethodni mesec

Plaćanje doprinosa za sveštenike i verske službenike, za domaće državljane zaposlene u inostranstvu i za inostrane penzionere za prethodni mesec

Podnošenje poreske prijave i plaćanje doprinosa za obavezno socijalno osiguranje za osnivače, odnosno članove privrednog društva za prethodni mesec

Prijava se podnosi na Obrascu PP OD-O - Poreska prijava o obračunatim doprinosima za obavezno socijalno osiguranje za osnivače, odnosno članove privrednog društva.

Podnošenje poreske prijave i plaćanje PDV za prethodni mesec
Prijava se podnosi na Obrascu PPPDV - Poreska prijava za porez na dodatu vrednost

Podnošenje obrasca PID PDV 1 za avgust mesec ako je u avgustu ispunjen jedan od kriterijuma za sticanje statusa obveznika PDV koji pretežno vrši promet dobara u inostranstvo

Plaćanje akontacije poreza na dobit pravnih lica za prethodni mesec

Plaćanje obračunate akcize za period od 16. do kraja prethodnog meseca

Podnošenje poreske prijave za obračun akcize za prethodni mesec, na obrascu PP OA

Podnošenje prijave o obračunu akcize na električnu energiju za krajnju potrošnju za prethodni mesec na obrascu PP OAEL i plaćanje akcize

30. septembar

Plaćanje obračunate akcize za period od 1. do 15. dana u mesecu

Plaćanje doprinosa za obavezno socijalno osiguranje za neisplaćene zarade za avgust 2022. godine

SRPSKI PRIVREDNICI OPREZNI U OČEKIVANJIMA OD NAREDNE POSLOVNE GODINE

OD UMERENOG OPTIMIZMA DO NEIZVESNOSTI U NAJAVI

PRIVREDA SRBIJE JE OTVORENA I SA SVOJIM RELATIVNO MALIM POTENCIJALOM U OKVIRU MEĐUNARODNIH TRGOVINSKIH TOKOVA VEOMA JE ZAVISNA OD SPOLJNE TRGOVINE I INVESTICIJA. KAKO JE AKTUELNA KRIZA POSLEDICA ŠIRIH SPOLJNIH FAKTORA, NJIHOV NEGATIVNI UTICAJ SE PRELIVA I NA DOMAĆU EKONOMIJU. MEĐUTIM, POSTOJI IZVESTAN VREMENSKI JAZ, S OBZIROM NA TO DA SE KRIZA PRVO OSEĆA U RAZVIJENIJIM PRIVREDAMA. ČINI SE DA SU PRIVREDNICI SVESNI IZAZOVA KOJI IH OČEKUJU U NAREDNOM PERIODU, ALI DA IPAK VERUJU DA ĆE UZ IZVESNA PRILAGOĐAVANJA USPETI DA SE SNAĐU I U NOVONASTALIM OKOLNOSTIMA

Godinu koja polako ulazi u svoju poslednju trećinu srpski privrednici su dočekali uglavnom kao blagi do umereni optimisti, uz očekivanja da konačno stave tačku na pandemiju i sve posledice koje je ona donela. Iako su bili zabrinuti zbog rasta cena sirovina, problema sa lancima snabdevanja i manjka potrebne radne snage, nisu mogli ni da zamisle scenario koji je drastično izmenjen krajem februara, kada je počeo sukob u Ukrajini.

Umesto priče o novim investicijama i eventualnom dodatnom paketu pomoći države koji su neki priželjkivali, privreda je morala da se okrene brigama poput galopirajuće inflacije, nedostatka energenata i potencijalne krize hrane u najavi. Umesto kredita za širenje posla mnogi su se okrenuli planovima za puko preživljavanje i zadržavanje postojećih kapaciteta i broja zaposlenih.

Zimska sezona koja je na pragu najavljuje se kao test koji će pokazati ko može da opstane na tržištu, iako je objektivno mnogo faktora na koje privrednici ne mogu direktno da utiču, počevši od snabdevanja i cena energenata. Ipak, čini se da raspoloženje nije potpuno pesimistično i da srpske firme veruju da će nekako pregurati naredne mesece da bi od sredine sledeće godine mogle da se nadažu nešto povoljnijim uslovima za poslovanje.

- Privreda Srbije je tokom prošle godine ostvarila skokovit rast BDP-a od oko 7,4 odsto, čime su u potpunosti prevazi-

đeni gubici iz pandemijske 2020. godine (blaga kontrakcija od 0,9 odsto). Očekivalo se da se ekspanzivne stope rasta nastave i u narednim godinama sa prosečnom godišnjom stopom rasta od 4,5 odsto. O tome svedoči i dinamičan rast privrede u prvom kvartalu 2022. godine, koji je ipak delimično bio pod uticajem ukrajinske krize (4,4 odsto) – kaže u razgovoru za Biznis.rs Bojan Stanić, pomoćnik direktora za analitiku Privredne komore Srbije.

On navodi da se izbijanje rata u Ukrajini krajem februara ove godine, kao i uvođenje niza paketa zapadnih sankcija prema Rusiji, istovremeno odrazilo na poslovanje domaćih kompanija koje posluju sa tržištem Istočne Evrope (Rusija, Ukrajina, Belorusija), kako u pogledu izvoza tako i uvoza roba i sirovina.

- Srpska privreda je otvorena i sa svojim relativno malim potencijalom u okviru međunarodnih trgovinskih tokova veoma je zavisna od spoljne trgovine i investicija. Kako je aktuelna kriza posledica širih spoljnih faktora, njihov negativni uticaj se preliva i na domaću ekonomiju. Međutim, postoji izvestan vremenski jaz, s obzirom na to da se kriza prvo oseća u razvijenijim privredama, pa se kasnije preliva na zemlje u razvoju i takozvana tržišta u nastajanju (eng. emerging market). Aktuelnu krizu privreda Srbije prvenstveno oseća usled inflatornih pritisaka, pošto visoka inflacija (trenutno je 12,8 odsto) poskupljuje troškove proizvodnje, ali i smanjuje ku-

FOTO: PEXELS

povnu moć stanovništva. Takođe, prethodi i rast cene energenata, posebno prirodnog gasa, uglja i električne energije – ističe naš sagovornik i zaključuje da je, s obzirom na očekivano usporavanje privredne aktivnosti u drugoj polovini godine, moguće da ovogodišnja stopa rasta BDP-a bude tri odsto, a u narednoj godini 2,5 odsto.

Planovi samo delimično ispunjeni

Predviđanja srpskih privrednika za 2022. godinu u septembru i oktobru prošle godine bila su uglavnom optimistična, uz određenu dozu opreza. Međutim, mnogi su u međuvremenu morali da koriguju svoje prognoze i očekivanja. Sukob u Ukrajini pojačao je negativna kretanja, od inflacije do krize energenata, a još uvek nisu sanirane ni sve posledice pandemijskog šoka od pre dve godine.

- U pravu ste! Nakon teške dve godine, jesen i zimu su obeležila pozitivna opšta makroekonomska očekivanja i sve je naslućivalo da je jedan težak ekonomski period iza nas. Na „talasu“ pozitivnog sentimenta je veliki broj kompanija članova Srpske asocijacije menadžera uspeo da ostvari, čak i da prevaziđe svoje budžete za prva dva kvartala, odnosno prvu polovinu godine. Mogli smo čak videti da su brojne industrije uspele da ostvare rezultate koji su na nivou pretpandemijskih, i to brže nego što se inicijalno očekivalo – kaže u razgovoru za Biznis.rs Nebojša Mandić, generalni direktor (CEO) kompanije Intereuropa – logističke usluge Beograd i član Upravnog odbora Srpske asocijacije menadžera (SAM).

Međutim, kako ističe, sukob u Ukrajini, praćen sankcijama uvedenim Rusiji i posledična energetska kriza sve češće navode na razgovore o predstojećoj globalnoj ekonomskoj recesiji. To nas na neki način ponovo vraća u 2020. godinu i poziva na novu dozu opreznosti.

- Pozitivan sentiment se menja, i to kako među menadžerima, tako i na samom domaćem i najvažnijim izvoznim tržištima. Koliko vidimo, posledice sukoba u Ukrajini se nisu osetile u prvom trenutku, već efekte počinjemo značajnije da osećamo tokom proteklih nekoliko meseci. Imajući u vidu da se ne nazire kraj sukoba, sva je prilika da će se nepovoljni efekti osećati i tokom jednog

FOTO: PRIVATNA ARHIVA

dužeg perioda koji je pred nama. Ne bi trebalo izgubiti iz vida ni da su Rusija i Ukrajina predstavljala dva rastuća i važna izvozna tržišta za domaća preduzeća, sa vrednostima preko 871 i 163 miliona evra u 2021. godini, respektivno. Preduzećima koja posluju u Srbiji je u ovom trenutku pristup ovim tržištima u značajnoj meri ograničen, i to posebno u situacijama kada su vlasnici ovih preduzeća iz zemalja koje su uvele ekonomske sankcije Rusiji – objašnjava naš sagovornik.

Zoran Drakulić, predsednik Srpskog poslovnog kluba Privrednik i vlasnik fabrike za proizvodnju drvnog peleta, pre godinu dana je u razgovoru za Biznis.rs najavljiivao da će pandemija i dalje uticati na tržište jer je prenapregnuto, i procenjivao da ćemo krajem 2021. godine imati jednu veliku korekciju u svetskim kretanjima, slično 2008. godini. Tada je rekao da je dosta toga nerealno i nije moguće ekonomski da potraje, uz predviđanje da će u naredne dve-tri godine doći do korekcije kamata na svetskom nivou. Izgleda da su globalna dešavanja

MANDIĆ: SKUPLJI KREDITI SMANJUJU INVESTICIONE AKTIVNOSTI

- Na domaće finansijsko tržište, pored aktivnosti Narodne banke Srbije, u značajnoj meri utiču i potezi Evropske centralne banke. Imajući u vidu bankocentričnost domaćeg finansijskog tržišta, odnosno usmerenost privrednika na kredite poslovnih banaka za finansiranje investicija, rastuće kamatne stope NBS i ECB utiču na poskupljenje kredita. Skuplji krediti posledično mogu usloviti smanjenje investicione aktivnosti privrednika, što se odražava i na radna mesta i zaposlenost. S obzirom na to da država tokom dužeg vremenskog perioda podstiče strane direktne investicije visokim vrednostima subvencija i da je njihova vrednost na nivoima koji su postojali i pre izbijanja konflikta, ostaje da vidimo kako će se skuplje zaduživanje odraziti na opštu investicionu aktivnost na nivou zemlje – ocenjuje Nebojša Mandić.

i sukob u Ukrajini prilično ubrzali njegove prognoze.

- Naši rezultati u dosadašnjem delu godine ispunili su se samo delimično, a to je rezultat slabog rada i neodgovornosti u Javnom preduzeću Srbijašume. Do sada su realizovali ugovor prema nama sa svega 50 odsto. Takođe, naša nadležna ministarstva nisu reagovala adekvatno kako bi zaštitila interese domaćih proizvođača peleta. Mi smo do sada ostvarili planove sa svega 60 procenata i to će imati odraza na srpske potrošače peleta. Situacija je mogla biti mnogo bolja, ali nažalost, nismo videli na vreme probleme i nadležni nisu na to odgovarajuće reagovali – ocenjuje Drakulić u razgovoru za Biznis.rs, uz nadu da će naredna godina biti bolja i da će ostvariti mnogo bolje rezultate i zadovoljiti potrebe tržišta.

Nebojša Matić, osnivač i direktor kompanije Mikroelektronika, u oktobru 2021. nije verovao da će tržište biti u punom zamahu ove godine. Štaviše, isticao je da se do 2025. ništa drastično neće promeniti. Danas kaže da posle preležane bolesti sledi period oporavka.

- Taj period je bolji, ali i dalje niste ono što ste bili. Slično je i sa krizama u privredi – moja očekivanja su da naredne godine krene period oporavka koji može da traje od dve do tri godine, u najboljem slučaju. Pitanje koje svima visi nad glavom su klimatske promene kao dugoročan problem (pogledajte samo sušu ove godine), a kao kratkoročan, sadašnji rat u Ukrajini i mogući novi ratovi (Kina-Tajvan). Sve to ne proizvodi optimizam. Da bi bilo bolje mora da bude optimizma – ističe Matić u razgovoru za Biznis.rs i dodaje:

- U našoj industriji kriza je počela 2018. godine, a pandemija joj je samo doprinela. Verujem da je slično u mnogim industrijama. Mi smo kao firma dobro prepoznali digitalizaciju i automatizaciju procesa još pre krize, tako da nam je to omogućilo da prođemo kroz najgori deo neoštećeni – navodi naš sagovornik.

Inflacija unosi nemir i među privrednike i među građane

Inflacija je značajno uticala na poslovanje privrednika proteklih meseci, a ubrzani rast cena onemogućava i pouzdano planiranje narednih koraka. Po-

slednji zvanični podaci pokazuju da je u Srbiji inflacija dostigla nivo od 12,8 odsto, uz predviđanja da bi svoj pik mogla da dostigne u septembru, nakon čega se očekuje postepena stabilizacija cena i tržišta.

Direktor Mikroelektronike kaže da inflacija generalno donosi nemir, a taj nemir kreira poremećaje u investiranju i širenju firmi.

- Naš repromaterijal je poskupeo u proseku nekih 50 odsto i to nije najgora! Najgora je kad ga nema! Došlo je do takvih spekulacija na tržištu da jedan čip koji je koštao pet dolara skoči na 400 dolara. Onaj ko mora da kupi, kupio je. Ko nije, on čeka. Uz poskupljenje energenata i katastrofično obraćanje političara (ne samo u našoj zemlji) dolazimo do ambijenta gde svi nešto čekamo, a čekanje je vrlo loše za posao – zaključuje Nebojša Matić, uz očekivanje da će sledeća godina u najboljem slučaju biti na nivou tekuće.

Njegov imenjak, Nebojša Mandić, podseća da bismo prema trenutnim navajama makroekonomskih stručnjaka usporavanje stopa inflacije mogli očekivati do kraja godine, što znači da se trenutno nalazimo na vrhu inflatornog talasa.

- Cene određenih sirovina, kao što su pojedini građevinski materijali, metali i nafta, počele su da padaju na međunarodnom tržištu, dok su cene drugih i dalje na visokom nivou, ali počinju da pokazuju karakteristike stabilizacije. Međutim, u narednom periodu bi stope inflacije mogle da budu „pogurane“ rastućim cenama energenata, a pre svega prirodnog gasa i električne energije. Trebalo bi imati u vidu da je inflacija u Srbiji do sada bila prvenstveno izazvana rastom cena hrane, koji je bio iznad evropskog proseka, dok su cene energenata bile regulisane. Samim tim, ostaje da se vidi na koji način će povećanje cena električne energije i prirodnog gasa uticati na opštu inflaciju u zemlji – navodi generalni direktor kompanije Intereuropa i dodaje da je nezahvalno prognozirati koliko bi konkretno mogle iznositi vrednosti inflacije, imajući u vidu da su neke prethodne najave prevaziđene, kako u našoj zemlji, tako i Evropi.

On podseća da se pominju maksimalne vrednosti međugodišnje inflacije u Srbiji u rasponu između 14 i 15 odsto.

FOTO: TANJUG

DRAKULIĆ: OČEKUJEM MEĐUGODIŠNJU INFLACIJU IZNAD 15 ODSO

- Inflacija je pogodila sve i ja očekujem da će međugodišnji rast cena na kraju 2022. godine biti na nivou većem od 15 odsto. Što se tiče naših inputa, najviše je skočila cena ogrevnog drveta, i to kod JP Srbije za 15 odsto, a kod privatnih isporučilaca više nego duplo (preko 100 procenata). Sada nas je pogodila i nova korekcija cene struje za privredu od 26,6 odsto, što je ukupno povećanje cene u ovoj godini od 98 odsto. Da li mislite da su to normalna povećanja? Sve je ovo moglo biti pod boljom kontrolom da je država preuzela odgovarajuće mere u cilju stabilizacije na tržištu drveta i zaštitila domaće kupce peleta – ističe Zoran Drakulić.

- Međutim, možemo se uveriti i u izuzetno visoke stope inflacije u našem neposrednom okruženju, imajući u vidu da je rast cena u Bosni i Hercegovini u julu bio gotovo 18 odsto. U svakom

slučaju, značajniju stabilizaciju cena i snižavanje stopa inflacije bismo mogli očekivati tek nakon završetka zimske sezone, odnosno od drugog kvartala 2023. godine – zaključuje Mandić.

Pomoćnik direktora za analitiku Privredne komore Srbije Bojan Stanić kaže u razgovoru za Biznis.rs da inflacija u Srbiji nije posledica unutrašnjih faktora, već je kao takva uvezena. Kako ističe, u evropskim zemljama i u Sjedinjenim Američkim Državama beleže se inflatorni pritisci neviđeni u poslednjih 30-40 godina. Prema poslednjim podacima, inflacija u Nemačkoj je 8,8 odsto, u Ujedinjenim Kraljevstvu je već dvocifrena, a nastavak rastućeg trenda se očekuje i u narednim mesecima.

- Inflacija predstavlja opšti porast cena i tom prilikom rastu troškovi proizvodnje, transporta, kao i troškovi kupovine roba i usluga. Prema projekcijama Narodne banke Srbije, inflacija bi trebalo da dostigne vrhunac u septembru, a da onda krene da usporava. S obzirom na to da oko 70 odsto inflatornog rasta uzrokuju energenti, za očekivati je da se inflatorni pritisci nastave do kraja godine. Mislimo da in-

flacija neće preći 15 odsto i da bi tokom naredne godine ona mogla značajno da uspori, s tim da bi cene ostale visoke. Prema oceni NBS, inflacija bi u ciljani okvir trebalo da se vrati tek polovinom 2024. godine – napominje Stanić i dodaje da je najveći problem to što inflacija smanjuje kupovnu moć stanovništva, a veći troškovi proizvodnje uz manju tražnju mogu da dovedu do problema likvidnosti kod mnogih kompanija.

On navodi da postojanje relativno visoke inflacije uz smanjenje privredne aktivnosti i stopa rasta BDP-a vodi ka izrazito negativnom ekonomskom fenomenu, koji se sve češće pominje u javnosti: stagflaciji!

Inače, Narodna banka Srbije je posle dužeg vremena počela sa povećanjem referentne kamatne stope, i to nekoliko meseci uzastopno. Stručnjaci tvrde da se može očekivati i dalji rast ključne kamate. Kako ova kretanja utiču na privredu i koliko će monetarna politika centralnih banaka uticati na uslove poslovanja u Srbiji?

MATIĆ: AKO NEMA STRUJE, NEMA NI PROBLEMA

- U našoj industriji nestanak struje rešava sve probleme, bukvalno! Ako nema struje, onda nema ni problema. Možemo samo da se spakujemo i odemo kući. Nadam se da do toga neće doći. Poskupljenje struje će pratiti inflaciju u najboljoj opciji (10-15 odsto), a u najgoroj očekujem da ide i do 25 procenata. Struja ne čini veliki deo vrednosti našeg proizvoda, ali mora da je bude. Što se tiče podrške privredi, država ima svoje granice u kojima može da se kreće kad su u pitanju finansije i pomoć, ali mi se ne sviđa ideja da neko pomaže firme. Razumem državna preduzeća i pomoć zbog opstanka i prodaje (Železara Smederevo). Ja sam lično uvek bio za veće poreze, gde se zna koliko ide državi na jednom mestu u jednoj cifri. Najbolje je kada država ne pomaže i nemamo državnu pomoć kao temu za razgovor – smatra Nebojša Matić.

- Referentna kamatna stopa je osnovna mera u okviru monetarne politike kojom se kontroliše novčana masa i inflacija. Trenutno ona iznosi 3,5 odsto i može se očekivati njen dalji porast u mesecima pred nama. Treba pogledati koliko je američka centralna banka brzo podizala referentnu stopu u poslednjih nekoliko meseci. Međutim, rast referentne stope, koji dovodi do rasta stopa i na komercijalne kredite, ima ograničeno dejstvo na ovu inflaciju. Naime, neophodno je da se stabilizuje tržište energenata. Sa druge strane, agresivnije povećanje referentne stope može dodatno da uspori privredni rast i to je ono čega se plaše nosioci ekonomske politike. Iz tog razloga treba biti oprezan pri korišćenju ove restriktivne mere monetarne politike – naglašava Bojan Stanić.

Skuplju struju za privredu plaćće građani kroz visoku cenu proizvoda

Neposredno pred zimsku sezonu najavljuje se i povećanje cene struje za privredu. Država je preporučila Elektroprivredi Srbije da megavatčas poskupi sa 75 na 95 evra, a faktor cene struje zavisice od učešća električne energije u proizvodnji finalnih proizvoda.

Kako navodi Zoran Drakulić, u slučaju njegove kompanije učešće struje je oko 10 odsto, pa će shodno tome poskupljenje električne energije uticati da njihov proizvod poskupi između 2,5 i 3 odsto.

- Nažalost, ništa ne očekujem kao pomoć države privrednicima koji su opterećeni većim nametima, s obzirom na to da nam iskustvo govori da država brine samo o „interesima pojedinaca“. Imamo primer da je struja za privredu poskupela gotovo duplo, a za građane 8,3 odsto. Na kraju to opet plate građani kroz visoku cenu proizvoda i eto zašto je inflacija u Srbiji gotovo van kontrole – zaključuje Drakulić.

Sličnog mišljenja je i Nebojša Mandić, koji kaže da će se poskupljenje električne energije za privredu u svakom slučaju preliti na cene finalnih proizvoda i usluga.

- U slučaju da konačna odluka bude da se cena sa sadašnjih 75 evra za megavat-sat poveća na 95 evra, to bi predstavljalo povećanje od gotovo 27 odsto. Električnu energiju kao sirovinu koriste sva preduzeća, ali je njeno učešće u finalnoj ceni proizvoda/usluge različito.

FOTO: MIKROELEKTRONIKA

Samim tim, teško je prognozirati koliko će samo povećanje cena električne energije uticati na ukupno povećanje cena finalnih proizvoda i usluga u narednom periodu – smatra Nebojša Mandić.

Već sama činjenica da preduzeća u Srbiji ne plaćaju tržišnu cenu električne energije, koja je višestruko veća od najavljenih 95 evra po megavat-satu, predstavlja meru kojom država pomaže domaću privredu, a posredno i domaće stanovništvo, ocenjuje naš sagovornik.

- Verujem da je energetska situacija u kojoj se nalazimo pogodan trenutak da se razmisli o intenzivnijem korišćenju obnovljivih izvora energije u proizvodnji struje na nivou svakog pojedinačnog preduzeća, a posebno onih koja imaju velike površine proizvodnih/skladišnih prostora i koja bi značajan deo svojih energetskih potreba mogla sama da podmiri kroz, na primer, ugradnju solarnih panela na krovovima – ističe Mandić.

Energetska kriza počela još u oktobru 2021. godine

Kriza energenata trese celu Evropu. Tokom predstojeće zime očekuje se manjak gasa, nafte, struje, pa mnoge zemlje već prave planove za uštedu energije. Preporuke je donelo i srpsko ministarstvo energetike, a postavlja se pitanje koliko bi eventualne restrikcije struje ili nedostatak pojedinih energenata uticali na srpsku privredu.

- Situacija sa energentima neminovno ostaje nestabilna i u narednom periodu. Imamo čak najave direktora najvećih svetskih proizvođača nafte da bi takva nestabilna situacija mogla biti i u narednim godinama, a ne samo tokom predstojeće zime. U ovom trenutku je dobra vest da cena goriva pada, usled straha među izvozniciima nafte da bi njene visoke cene mogle dodatno da „poguraju“ globalnu recesiju. Takođe, imamo i informacije o stanju sa prirodnim gasom koje je bolje od inicijalno očekivanog u nekoliko zemalja Evropske unije. Tu prvenstveno mislim na Nemačku i Italiju, koje uspevaju da napune svoja gasna skladišta, a koje predstavljaju dva najveća spoljnotrgovinska partnera naše zemlje – ocenjuje Nebojša Mandić.

Kako navodi, prema dosadašnjim najavama iz državnog vrha tokom zime možemo očekivati stabilno snabdevanje svim

FOTO: PRIVREDNA KOMORA SRBIJE

STANIĆ: OČEKIVANJA PRIVREDNIKA RELATIVNO OPTIMISTIČNA

- Generalno posmatrano, trenutno su makroekonomski indikatori u Srbiji stabilni. U drugom kvartalu je ostvaren zavidan rast BDP-a od četiri odsto, spoljna trgovina raste (iako značajno raste i deficit međunarodne razmene, zbog rasta cene energenata i drugih sirovina za proizvodnju), raste i industrijska proizvodnja, a zaposlenost, devizni kurs i bankarski sistem su stabilni – ocenjuje Bojan Stanić i dodaje da su, prema poslednjoj anketi koju je sproveda Privredna komora Srbije na uzorku od oko 1.700 kompanija, očekivanja za treći kvartal ove godine (jul-septembar) relativno optimistična.

Većina ispitanika očekuje nastavak stabilnih performansi i u trećem kvartalu 2022. godine: 37 odsto anketiranih očekuje povećan promet, 44 odsto isti nivo prometa, dok 18 odsto ispitanika očekuje smanjenje. Ohrabruje podatak da 78 odsto anketiranih firmi raspolaže sa dovoljno finansijskih sredstava za optimalno finansiranje poslovanja. Na kraju, 94 odsto ispitanika ne očekuje smanjenje broja zaposlenih ni u narednom kvartalu.

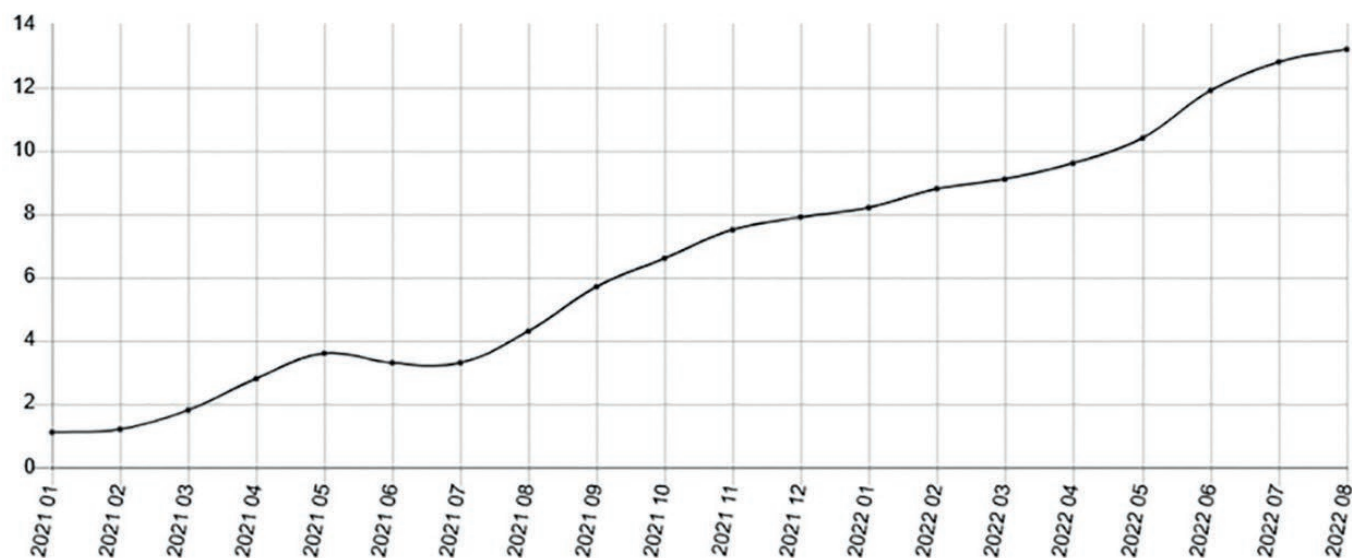
- Teško je predvideti kakva će biti privredna dinamika u narednoj godini. S obzirom na to da postoji velika neizvesnost u pogledu političke situacije u Evropi, nastavka inflatornih pritisaka, visokih cena energenata... Prema izveštajima vodećih međunarodnih finansijskih institucija (MMF i Svetska banka), za zemlje evrozone se u narednoj godini očekuju značajno niže stope rasta u odnosu na inicijalne projekcije. Na primer, Nemačka bi već u narednoj godini mogla imati anemičan rast, oko 0,5 odsto, a ona je i glavni spoljnotrgovinski partner Srbije – ističe Stanić.

energentima, a svaka restrikcija koja bi dovela do zastoja u radu bi neminovno dovela i domaće privrednike u nepovoljan položaj. Mandić smatra da je nezahvalno u ovom trenutku prognozirati

koliko bi potencijalne restrikcije uticale na domaću privredu, posmatrano kroz kretanje BDP-a, s obzirom na to da je u ovom momentu teško predvideti da li će i u kom obimu restrikcija uopšte i biti.

GODIŠNJA STOPA INFLACIJE (%)

IZVOR: REPUBLIČKI ZAVOD ZA STATISTIKU

Bojan Stanić iz Privredne komore Srbije kaže da je energetska kriza u Evropi praktično počela još oktobra 2021. godine, kada je došlo do značajnog rasta cene električne energije usled problema na tržištu gasa.

- Kriza je intenzivirana ratom u Ukrajini i sankcijama prema Rusiji. Srbija ima određenu prednost u suočavanju sa energetskim šokom koji će se u Evropi desiti na jesen, jer ima sporazum o uvozu gasa iz Rusije po vrlo povoljnim cenama. Međutim, problem je sa električnom energijom, pošto se ugalj i struja sada uvoze po značajno višim cenama. Trenutno se govori o preporukama za uštedu električne energije u domaćinstvima, ali se mogućnost restrikcija pominje tek u slučaju ekstremnijeg scenarija. Privreda je veliki potrošač električne energije, koja se primarno dobija iz termoelektrana, te može doći do ugrožavanja privredne aktivnosti usled nedostatka energije za održavanje procesa proizvodnje – napominje Stanić.

On tvrdi da sa naftom trenutno nema problema, jer je zavisnost od Rusije značajno smanjena. Sa druge strane, sistem trgovine naftom je značajno jednostavniji nego kada je u pitanju prirodni gas.

Uvoza radne snage biće i u narednom periodu

Srpski poslodavci sve češće imaju problem i sa nedostatkom radne snage, pa „uvoze“ radnike iz dalekih zemalja. Čini

se da će tržište rada bar još neko vreme biti prilično nestabilno i da će privrednici morati da se snalaze – i kada je reč o broju radnika, i kada se govori o ceni rada.

- Najavljeno je skoro otvaranje tržišta radne snage kroz inicijativu Otvoreni Balkan. Imajući u vidu da su cene rada više u Srbiji u poređenju sa Severnom Makedonijom i Albanijom, možemo očekivati određeni priliv radne snage sa ova dva tržišta. Opet, s druge strane, odliv radne snage iz Srbije u visokorazvijene zemlje ostaje intenzivan, i to posebno kada je reč o kvalifikovanim radnicima. Za preokretanje ovog trenda potreban je jedan dugoročan strateški pristup, sa nizom konkretnih mera, jer je odlazak ovih radnika uslovljen i boljim uslovima života u visokorazvijenim zemljama. Nije realno očekivati da će se ovaj trend preokrenuti u nekom kratkom roku, tako da je ograničenost ponude radne snage nešto što nas očekuje i u neposrednoj budućnosti – najavljuje Nebojša Mandić.

Ni Zoran Drakulić ne očekuje ništa novo na tržištu radne snage u Srbiji.

- Svi su mi se smejali kada sam pre dve godine najavio uvoz radne snage iz Indije i drugih zemalja, što se sada pokazalo kao neminovno. Uvoza radne snage biće i u narednom periodu, što će svakako biti definisano stopom i visinom privredne aktivnosti. Meni je neverovatno da u jednoj relativno maloj zemlji nema migracije radne snage po regionima jer bi to sigurno moglo da

reši deo problema sa radnom snagom u domaćoj privredi – napominje naš sagovornik.

I Bojan Stanić podseća da mnoge delatnosti u Srbiji beleže nedostatak radne snage, posebno u prerađivačkoj industriji, ugostiteljstvu i transportu. Glavni unutrašnji rizik koji pretili da ugrozi održivost domaće privrede je, prema njegovom mišljenju, negativan demografski trend, s obzirom na to da Srbija ima izražen negativan priraštaj stanovništva.

- Ukupna populacija u zemlji se smanjuje, a nema održivog privrednog rasta bez rasta broja stanovnika. Otuda je jasno zašto postoji potreba za prilivom radne snage iz regiona, jer Srbija predstavlja i vodeću privredu na Zapadnom Balkanu. Sa druge strane, za privredu Srbije bi bio značajan i priliv izbeglica iz Ukrajine i preseljenika iz Rusije. Takođe, za srpsku privredu bi u kratkom roku bio ogroman problem ukoliko bi došlo do porasta nezaposlenosti, kao posledice otežanih troškova poslovanja tokom energetske i ekonomske krize koja je sve izvesnija u Evropi. Rast broja nezaposlenih doveo bi do dodatnog smanjenja unutrašnje tražnje, a mnogi radno sposobni građani bi se odlučili na emigraciju, što bi dodatno povećalo demografsku krizu u zemlji jer svaki emigrant znači i radnik manje, ali i potrošač – zaključuje predstavnik PKS.

MARIJA JOVANOVIĆ
MARKO ANDREJIĆ

N&D RADOVI

Pregrevica 19 22322 Novi Karlovci

060/020 15 05

info@ndradovi.rs

www.ndradovi.rs

PRIPREMNI
RADOVI

ZEMljANI
RADOVI

ARMIRAČKI
RADOVI

ZIDARSKI
RADOVI

IZOLATERSKI
RADOVI

KROVOPOKRIVAČKI
RADOVI

BETONSKI I AB
RADOVI

**IGLANA
ASA
KUZMIN**

Filipa Višnjića BB
22223 Sremska Mitrovica, Kuzmin

Tel: +381 / 22 664 719

+381 / 63 82 82 325

Fax: +381 / 22 664 050

ciglanavasa@gmail.com

SRBIJA NIJE U TEŽOJ EKONOMSKOJ SITUACIJI U ODNOSU NA DRUGE ZEMLJE

ZA SADA JE ZNAČAJNO USPORAVANJE PRIVREDNE AKTIVNOSTI U EVROPSKIM ZEMLJAMA IZVESNO, DOK JE VEROVATNOĆA RECESIJE UMERENA. SRBIJA ĆE BITI IZLOŽENA ISTIM NEGATIVNIM FAKTORIMA, ALI IMA NEKE UNUTRAŠNJE PROBLEME KAO ŠTO JE PAD PROIZVODNJE ELEKTRIČNE ENERGIJE. STOGA JE U SLUČAJU SRBIJE IZVESNO ZNATNIJE USPORAVANJE PRIVREDNE AKTIVNOSTI U DRUGOJ POLOVINI GODINE, USLED ČEGA ĆE I REZULTATI NA NIVOU CELE GODINE BITI SLABIJ

U slovi poslovanja u toku ove godine su značajno pogoršani u svetu i Srbiji, što se ispoljava kroz rast cena energije, poljoprivrednih proizvoda, drveta, prevoza, dok su cene metala i dalje visoke uprkos padu tokom poslednjih nekoliko meseci. Povećanje kamatnih stopa, koje se događa širom sveta, smanjuje investicije i tražnju za trajnim potrošnim dobrima, a troškovi vraćanja kredita za građane, privredu i državu će porasti, zbog čega će se smanjiti dohodak koji je raspoloživ za kupovinu drugih proizvoda. Visoka inflacija smanjuje realnu vrednost fiksnih dohodaka kao što su plate i penzije, usled čega se smanjuje realna tražnja, a time i količina prodatih proizvoda. Uprkos izuzetno nestabilnim okolnostima na svetskoj ekonomskoj sceni i veoma nepredvidivoj budućnosti za ekonomiju ne samo sveta, već i domaćeg okruženja, Srbija za sada nije u teškoj situaciji u odnosu na druge zemlje, jer osim unutrašnjih slabosti ima i neke prednosti u odnosu na evropske države, kaže u razgovoru za Biznis.rs Miloško Arsić, profesor Ekonomskog fakulteta Univerziteta u Beogradu.

Sa profesorom Arsićem razgovarali smo i o mogućim efektima inflacije na srpsku privredu i strane direktne investicije, kao i o rastu kamatnih stopa i uticaju oštrije monetarne politike na kurs dinara, privredu i građane.

Ekonomska predviđanja za 2022. godinu u septembru prošle godine bila su uglavnom optimistična, uz određenu dozu opreza. Koliko su se vaša očekivanja ispunila u dosadašnjem delu godine?

- Pre godinu dana bio sam nešto manje optimističan u pogledu perspektive

privrede u ovoj godini u odnosu na većinu ekonomista. Već tada sam bio uveren da inflacija, koja se pojavila tokom prve polovine prošle godine, nije samo posledica poremećaja u proizvodnji i prometu, nego i preterane monetarne i fiskalne ekspanzije, što je impliciralo da ona neće proći sama od sebe, nego da će za njeno obaranje biti neophodno povećanje kamatnih stopa i restriktivnija fiskalna politika. Osim toga, problemi u proizvodnji električne energije u Srbiji, koji su eskalirali krajem prethodne godine, dodatno su pogoršali kratkoročne perspektive privrede. Konačno, rat u Ukrajini i ekonomski rat Zapada i Rusije uticali su na dramatično povećanje cena energenata i rast cena hrane, što je dodatno ubrzalo i produžilo inflaciju. Stoga su se moja očekivanja tokom prethodnih godinu dana menjala u smislu sve pesimističnijih prognoza.

Šta očekujete od sledeće godine? Kada bi moglo da dođe do stabilizacije cena i tržišta?

- Kad je u pitanju naredna godina, prilično je izvesno da će kamatne stope biti veće nego što su sada. Cene energenata će ključno zavisiti od toka rata u Ukrajini, odnosno od rešenja geopolitičkih sukoba, a kako sada izgleda, malo je verovatno da će znatnije opasti pre okončanja naredne grejne sezone. Velika suša koja je pogodila znatne delove severne Zemljine polulopte uticaće na održavanje cena hrane na visokom nivou, ali je moguć pad cena metala zbog smanjenja investicija.

Na osnovu prethodnog, očekuje se da će posledica restriktivnije monetarne politike u narednoj godini biti zausta-

vljanje rasta inflacije, kao i da će početi njeno postepeno smanjivanje. Međutim, u slučaju eventualne eskalacije geopolitičkih sukoba između Zapada i Istoka, moguće je zadržavanje inflacije na visokom nivou u dužem periodu, jer bi se u tom slučaju verovatno ublažila monetarna restrikcija, dok bi se nastavilo sa ekspanzivnom fiskalnom politikom, a cene energenata bi dodatno rasle.

U velikim ekonomijama zapadne Evrope očekivanja ekonomista ukazuju da će se recesija osetiti krajem ove i početkom sledeće godine, usled rastućeg uticaja inflacije. Kakva je situacija po tom pitanju u Srbiji?

- Za sada je značajno usporavanje privredne aktivnosti u evropskim zemljama izvesno, dok je verovatnoća recesije umerena. Usporavanje privredne aktivnosti u evropskim zemljama moglo bi da bude posledica prethodno navedenih faktora, kao što su visoka inflacija, rast kamatnih stopa, visoke cena inputa... dok bi u slučaju znatnije nestašice gasa i struje recesija bila izvesna. Srbija će biti izložena istim negativnim faktorima kao i druge evropske zemlje, ali ima neke unutrašnje probleme kao što je pad proizvodnje električne energije usled kašnjenja u otvaranju ugljenokopa. Stoga je u slučaju Srbije izvesno znatnije usporavanje privredne aktivnosti u drugoj polovini godine, usled čega će i rezultati na nivou cele godine biti slabiji. Umesto zvanično projektovanog rasta bruto društvenog proizvoda (BDP) od 4,5 odsto, sada je izvesniji rast od oko tri odsto na nivou cele godine. To znači da će rast BDP u drugoj polovini godine biti znatno sporiji nego u prvoj, a u četvrtom kvar-

talu nije isključena ni recesija, ako se dogodi značajnija nestašica energenata ili ako dođe do znatnijeg pogoršanja odnosa sa zapadnim zemljama.

Da li bi se moglo reći da je Srbija u još težoj situaciji, imajući u vidu koliko naša zemlja zavisi od evropskih zemalja u pogledu ekonomskih aktivnosti?

- Za sada Srbija nije u težoj situaciji u odnosu na druge zemlje jer, osim unutrašnjih slabosti, ima i neke prednosti u odnosu na evropske države. Problemi u proizvodnji električne energije svakako negativno utiču na srpsku privredu, ali će negativni efekti suše biti ublaženi visokim cenama poljoprivrednih proizvoda. Takođe, rast kamatnih stopa u Evropi će negativno uticati na investicije, uključujući i direktne strane investicije u Srbiji, a uz to će povećati troškove vraćanja kredita. Na drugoj strani, Srbiji odgovara veća sklonost evropskih investitora da ulažu u Evropu, a da smanje investicije u Kinu i druge azijske zemlje. Prednost Srbije je u tome što i dalje ima niže troškove nabavke gasa, kao i što je zadržala visok nivo izvoza u Rusiju, a dolazak većeg broja stručnjaka iz Rusije će dati novi impuls razvoju IT sektora. Srbija bi se našla u nepovoljnoj situaciji ako bi iz geopolitičkih razloga došlo do znatnijeg pada investicija zapadnih zemalja ili ako bi izgubili povoljne uslove za kupovinu gasa od Rusije. Iako pogoršanje odnosa za Zapadom ili Rusijom nije isključeno, ocenjujem da za sada rizik od toga nije naročito visok.

Na najave o potencijalnom povećanju plata i penzija u državnom sektoru odreagovali ste izjavom da to nije dobro, te da bi trebalo raditi na obaranju inflacije. Možete li najpre da obrazložite zašto to ne bi bilo dobro za budžet Srbije, a potom i kako bi kod nas mogla da se obori inflacija? Koliko je to realno očekivati?

- Sa ekonomskog stanovišta nije dobro da se veliko povećanje penzija i plata u javnom sektoru najavljuje tako rano jer takve najave utiču na rast očekivane inflacije – privrednici najavu visokog povećanja penzija i plata tumače kao najavu visoke inflacije, pa stoga unapred podižu cene svojih proizvoda. Povećanje penzije za 18-20 odsto i plata za 12 ili 13 odsto je

NEPOVOLJAN UTICAJ RASTA KAMATA MANJI OD DUGOTRAJNO VISOKE INFLACIJE

Narodna banka Srbije je posle duže vremena počela sa povećanjem referentne kamatne stope, i to nekoliko meseci uzastopno. Stručnjaci tvrde da se može očekivati i dalji rast ključne kamate. Kako ova kretanja utiču na privredu i šta očekujete u narednim mesecima? Koliko će monetarna politika centralnih banaka poput ECB i FED uticati na uslove poslovanja u Srbiji?

- Povećanje kamatnih stopa u Srbiji i svetu će uticati na usporavanje rasta, a potom i na pad inflacije, ali će na drugoj strani smanjiti investicije, kupovinu trajnih potrošnih dobara i povećati troškove privrede, zbog čega će se privredni rast usporiti. Povećanje kamatnih stopa je neophodno da bi se suzbila inflacija, a nepovoljan uticaj njihovog povećanja na privredu je manji od onog koji bi postojao u slučaju dugotrajno visoke inflacije. Povećanje kamatnih stopa predstavlja neophodnu kompenzaciju za dugotrajnu monetarnu ekspanziju, koju su najintenzivnije primenjivale razvijene zemlje, ali i za rekordnu fiskalnu ekspanziju, koju je primenjivala većina zemalja u periodu pandemije. Sa stanovišta privrede nepovoljno je što kamatne stope rastu u periodu kada se privreda i stanovništvo suočavaju sa poremećajima na strani ponude (problemi u lancima snabdevanja, rat u Ukrajini i drugo), ali bi odlaganje rasta kamatnih stopa bilo još štetnije.

U skladu sa prethodnim, povećanje referentne kamatne stope NBS povećaće kamatne stope na dinarske depozite i kredite, dok će povećanje kamatnih stopa Evropske centralne banke i američkog FED-a uticati na rast kamatnih stopa po kojima se država Srbija, domaća preduzeća i banke zadužuju u inostranstvu, ali i na rast kamatnih stopa na domaće stambene i druge kredite koji se indeksiraju prema deviznom kursu.

najavljeno u periodu kada je međugodišnja inflacija iznosila oko 10 odsto, što se moglo tumačiti kao da država očekuje ubrzanje inflacije. Ugrađivanje očekivane inflacije u plate i penzije, kao i druge cene, dovodi do inflacione spirale u kojoj inflacija obezvređuje plate i penzije, koje se potom znatno povećavaju, a to dovodi do dodatnog ubrzanja inflacije – to je nešto kroz šta je bivša Jugoslavija prolazila sedamdesetih i osamdesetih godina prošlog veka. Sada je prilično izvesno da će inflacija do kraja godine dostići 15 od-

sto, pa stoga najavljeno povećanje plata i penzija ne sadrži u znatnoj meri buduću inflaciju.

Inflacija od oko 15 odsto donosi državi visoke prihode, pa stoga predloženo povećanje plata i penzija neće dovesti u pitanje održivost fiskalne politike. U narednom periodu glavna opasnost za fiskalnu politiku dolazi od preuzimanja gubitka javnih preduzeća u oblasti energetike, koji su posledica lošeg upravljanja EPS-om, kašnjenja u proširenju skladišta gasa i visokih cena gasa na svetskom tržištu.

U PRVOJ POLOVINI GODINE UMEREN PAD STRANIH DIREKTNIH INVESTICIJA

- Srbija je u prvih šest meseci ove godine imala umeren pad stranih direktnih investicija od devet odsto, što je solidan rezultat imajući u vidu negativne trendove i visoke rizike koji su prisutni u svetskoj privredi, ali i u Srbiji. Na pad je uticalo više faktora među kojima su realizovani i očekivani rast kamatnih stopa, usporavanje evropskih i srpske privrede, veliki rast cena inputa koji su važni za investicije (metali, energija, cement, plastični materijali i drugo). Verovatno je da će u narednom periodu kamatne stope biti dodatno povećane, da će se usporavanje svetske i srpske privrede pojačati, kao i da će cene inputa ostati na visokom nivou. Svi navedeni faktori uticaće negativno na priliv stranih direktnih investicija u Srbiju.

Takođe, na strana direktna ulaganja utiču i geopolitički faktori, koji su u prethodnim godinama bili povoljni za Srbiju, što se vidi po tome da je ona bila poželjna lokacija, kako za investicije iz zapadnih zemalja, tako i iz Kine. Eventualno pogoršanje političkih odnosa Srbije sa zapadnim zemljama svakako bi imalo negativan uticaj na priliv stranih direktnih investicija.

Takođe, važno je da se fiskalna politika prilagodi višim kamatnim stopama koje će sasvim izvesno postojati u narednim godinama.

Usled opšteg ekonomskog stanja u celom svetu jasno je da su mnogi planovi već sada stali, a da će mnogi biti revidirani. Gde Srbiju može tako nešto odvesti po pitanju ulaganja u našoj zemlji, s obzirom na to da je nivo stranih investicija već opao, a izgledi su da će se ovaj trend nastaviti ili će ulaganja barem stagnirati u narednom periodu?

- Strane direktne investicije su višestruko važne za Srbiju jer one čine između jedne četvrtine i jedne trećine ukupnih ulaganja, pa njihovo eventualno naglo smanjenje ne bi moglo da bude brzo kompenzovano povećanjem domaćih investicija. Nizak nivo domaćih sredstava za investicije je inače dugoročni strukturni problem Srbije. Stoga bi pad stranih investicija implicirao smanjenje ukupnih investicija, a to bi značilo sporiji rast privrede u budućnosti. Osim toga, strane direktne investicije predstavljaju važan izvor deviza kojima se finansira deficit u trgovini sa svetom. U slučaju znatnijeg i dugotrajnijeg pada stranih investicija Srbija bi morala da smanji trgovinski deficit, što bi zahtevalo bolno makroekonomsko prilagođavanje, bilo kroz smanjenje domaće tražnje i sporiji rast privrede, ili kroz deprecijaciju dinara i višu inflaciju.

Kako se to može odraziti na stabilnost dinara prema evru?

- Smanjivanje stranih investicija bi neposredno uticalo na manju ponudu deviza, čime bi se formirali pritisci ka deprecijaciji dinara, slično kao što je to bilo u prvih pet meseci ove godine. Makroekonomske posledice eventualnih pritisaka ka slabljenju dinara zavisice od reakcije Narodne banke Srbije. Jedna mogućnost je da NBS nastavi sa politicom defakto fiksnog kursa dinara na taj način što će prodajom deviznih rezervi braniti kurs – kao što je to bilo slučaj u prvih pet meseci ove godine kada je prodato 2,5 milijardi evra. Prodaja deviza od strane NBS dovodi do smanjenja dinarske novčane mase i kreditne aktivnosti banaka, što utiče na sporiji rast privrede, ali i na smanjenje deficita u trgovini sa svetom. NBS može da brani fiksni kurs

jer su devizne rezerve veće, ne samo od primarnog novca, nego i od ukupne dinarske novčane mase.

Uslov da bi politika defakto fiksnog kursa bila dugoročno održiva je da NBS

kreira i povlači novac skoro isključivo po osnovu deviznih transakcija, odnosno da ne štampa veću količinu dinara zbog kupovine korporativnih ili državnih hartija od vrednosti ili na neki drugi način. Pri-

meri Severne Makedonije i Hrvatske, ili u nešto ekstremnijoj formi Bosne i Hercegovine i Bugarske (devizno veće) pokazuju da je politika fiksnog kursa moguća, bez obzira na snagu neke privrede i brzinu njenog rasta. Da bi takva politika dala dobre rezultate u dugom roku, potrebno je da je sve druge ekonomske politike podržavaju, a pre svega politika dohodaka i fiskalna politika, što je uspeo malom broju zemalja.

Druga mogućnost je da NBS u uslovi-
ma manjeg priliva deviza dozvoli odre-
đeno slabljenje dinara. Takva politika bi
uticala na smanjenje deficita u trgovin-
skom bilansu, ali bi za posledicu imala
rast inflacije. Dakle, znatnije i dugotraj-
nije smanjenje stranih investicija utica-
lo bi na smanjenje trgovinskog deficita,
bilo da se primenjuju politika fiksnog ili
fleksibilnog kursa. Razlika je u tome što
bi u slučaju fiksnog kursa pad privredne
aktivnosti bio nešto veći, a inflacija niža,
dok bi u slučaju fleksibilnog kursa inflaci-
ja bila nešto veća, a pad privredne aktiv-
nosti manji.

TANJA KOVAČEVIĆ

Agencija za knjigovodstvene usluge

SAVETI SB D.O.O.

Blagojevićeva 15, 25000 Sombor

Tel: 025 421 610 025 413 553

Mob: 063 533 161

svetlana@savetisb.com

www.savetisb.com

**KNJIGOVODSTVENE I
RAČUNOVODSTVENE
USLUGE**

JAN PROMET VALJEVO

UVOZ I IZVOZ METALA • PRODAJA LIMOVA I TRAKA
OTKUP I PRODAJA ČELIKA • UVOZ ŠIPKASTIH MATERIJALA

Gorić BB 14106 Valjevo
063/391778 014/284244 014/284254
janpromet@gmail.com www.janpromet.com

Leka-Color

BOJE I LAKOVI
MATERIJAL ZA ZAVRŠNE
GRAĐEVINSKE RADOVE

Topličina 10 12000 Požarevac 012 55 53 54 lekacolor19@gmail.com

GORAN PITIĆ, REDOVNI PROFESOR I PREDSEDNIK SAVETA FEFA FAKULTETA

MORAMO DA MENJAMO MODEL AKO ŽELIMO DUGOROČNO ODRŽIV ISKORAK

NEMA NOVE NORMALNOSTI, KAO ŠTO SE RAČUNALO POSLE VELIKE KRIZE, PA POTOM POSLE NAUČENOG NAČINA ŽIVOTA SA VIRUSOM. SVET SE MENJA GEOPOLITIČKI I U ZAVISNOSTI OD RASPLETA BIĆE MOGUĆE PRAVITI OZBILJNIJE EKONOMSKE PROJEKCIJE. KOMPA NIJE MORAJU DA OSNAŽUJU UNUTRAŠNJU AGILNOST, DA MOBILIŠU INTERNE RESURSE I PROMOVIŠU INOVACIJE, DA NALAZE NOVE IZVORE KONKURENTNOSTI, NOVA ENERGETSKA ODRŽIVA REŠENJA, NOVA TRŽIŠTA

Naš sagovornik smatra da povratka na novu normalnost neće biti, iako se tako nešto očekivalo nakon što smo se navikli na pandemiju korona virusa. Sa profesorom Pitićem razgovarali smo o trenutnom ekonomskom stanju u Srbiji i regionu, pretećoj inflaciji i mogućoj recesiji, krizi energenata, ali i o mogućem kursu ekonomske i monetarne politike u narednom periodu. On ocenjuje da će predstojeća zima biti teška i nepredvidiva.

- Nema nove normalnosti, kao što se računalo posle Velike krize, pa potom posle naučenog načina života sa virusom. Svet se menja geopolitički i u zavisnosti od raspleta biće moguće praviti ozbiljnije ekonomske projekcije. Kompanije moraju da osnažuju unutrašnju agilnost, da mobilizuju interne resurse i promoviraju inovacije, da nalaze nove izvore konkurentnosti, nova energetska održiva rešenja, nova tržišta.

Kako vidite trenutno ekonomsko stanje u Srbiji i regionu? Koji su najveći izazovi sa kojima se suočavaju građani i privreda i šta nas očekuje u narednom periodu?

- Nalazimo se kontinuirano već više godina u svetu čiju ekonomiju i biznis karakterišu ekstremno visok nivo volatilnosti, neizvesnosti i geostrateške kom-

pleksnosti. Nedovoljno oporavljen svet od „tradicionalnih“ kriza (2007) iznenadio je Covid-19, koji je ugrozio zdravlje ljudi i poremetio funkcionisanje pojedinih industrija, narušavajući mobilnost i tokove lanaca snabdevanja. Kao posledice došli su usporavanje privrednog rasta s jedne strane, ali i rast cena privredi važne berzanske robe, s druge strane. Pokušaj tranzicije u novu normalnost prekinut je ratom u Ukrajini, uz nova revidiranja procena privrednog rasta nadole (za kraj ove, za narednu godinu, ali i za srednjoročni period), a rasta cena nagore (udar cena energenata, hrane). Svet je ušao u fazu borbe protiv inflacije, kroz rast kamatnih stopa, uz rizik recesionih tendencija (kombinacija restriktivnih monetarnih mera i rasta troškova poslovanja).

Nije onda iznenađenje da je najveći izazov i za Srbiju i za region kako se boriti sa inflacijom, a izbeći ozbiljniji pad privrednog rasta i eventualnu recesiju. Priprema za zimu i obezbeđenje energenata svako je prioritet. Jako je važno da se zadrže tržišni elementi poslovanja da ne bi došlo do veštačkih nestašica ili stvaranja paralelnih tržišta. Srbija ima pored toga i geostrateški izazov koji može bitno da ugrozi ekonomske parametre, a odnosi se na pitanje uvođenja sankcija Rusiji. Pri ovakvim izazovima, nekako u drugi plan

NE OČEKUJEM VELIKE PROMENE U EKONOMSKOJ POLITICI SRBIJE

- Mislim da će nova vlada verovatno biti u poziciji da mora da se odredi prema nekim stvarima koje će u bitnoj meri opredeliti naše ekonomske parametre, kratkoročne ili dugoročne. Kratkoročni su pitanje zime i snabdevanja energentima, a dugoročno je to pitanje naše geostrateške orijentacije, i to je vezano, pre svega, za sankcije Rusiji. Mi tu imamo i situaciju sa Kosovom i Metohijom, što dodatno opterećuje neko slobodnije kretanje Srbije.

Ne očekujem velike promene, tim pre što se neće mnogo promeniti ni struktura vlade. Verujem da će akcenat biti na stranim direktnim investicijama, na građenju infrastrukture i da će u jednom kontekstu biti pokušaj da se oslobodi putanja za stvaranje tog drugog koloseka srpske ekonomije, a to je digitalna ekonomija i hvatanje koraka sa savremenim trendovima. Veliki problem će biti kako stabilizovati određena javna preduzeća koja su već dugu niz godina pod znakom pitanja, kako kadrovski, tako i po rezultatima. To su ogromna pitanja jer su to najveća infrastrukturna javna preduzeća, u kojima, nažalost, imamo topljenje resursa koje nije dobro jer onemogućava i njihovu funkcionalnost, a i pripremu za neke strateški putanje.

Dalje, ne vidim prostor za neke velike iskorake. Za nas je jedan od velikih rizika bilo kakva vrsta narušavanja odnosa sa tokovima koji dolaze iz Evropske unije, jer najveći deo tokova stiže odatle – robe, kapitala, investicija. Naravno, tu je i Kina kao jedan novi ventil, ali čak i odliv mozgova ide ka Zapadu, a ne ka Istoku. Mi trenutno celu stabilnost deviznog kursa zasnivamo na prilivu stranih direktnih investicija, pa ako negde dođe do narušavanja, pada i prosečna plata i pokreće se spirala „inflacija-kurs-zarade“. Mislim da je to najvažnija priča za nas i lično mi je najvažnije da tu ne napravimo faul prema tokovima i perspektivi EU.

Inflacija i prateći troškovi, uz rat u Ukrajini, onemogućavaju kvalitetno planiranje. Bilansi kompanija puni su netipičnih anomalija i za njih je veoma teško da planiraju svoje poslovanje jer su mnogi ulazni parametri troškova poslovanja teško predvidivi. Zima, inflacija i direktni i indirektni troškovi rata u Ukrajini su najveće brige. Imaćemo sigurno jako težak period do sredine naredne godine, a druga polovina će zavisiti od daljeg razvoja događaja, ocenjuje u intervjuu za Biznis.rs Goran Pitić, redovni profesor i predsednik Saveta FEFA fakulteta.

padaju ostale kratkoročno važne teme – rast kamatnih stopa i troškova poslovanja, kontinuitet priliva stranih direktnih investicija i relativna stabilnost deviznog kursa, aktiviranje domaćeg potencijala, prudencijalno i efikasno korišćenje fiskalnih resursa.

Ovo vreme neizvesnosti će „pojести“ godine potrebne za dubinske reforme sistema – od izgradnje snažnih institucija u svim segmentima društva, borbe protiv korupcije, reforme obrazovanja, do snaženja kulture dijaloga, tolerancije i fokusa društva na promociju znanja, nauke i etike, kao osnove dugoročno održivog rasta i stvaranja moderne, građanske Srbije.

Koliko je rastuća inflacija uticala na poslovanje i koliko procenjujete da bi mogao da bude međugodišnji rast cena na kraju 2022. godine? Kada očekujete da bi moglo da dođe do stabilizacije cena i tržišta?

- Ovaj tempo rasta cena, uz nemalu verovatnoću češćih revizija učinjenih projekcija i napravljenih scenarija, po-

stavlja ovu temu u vrh prioriteta top menadžmenta. To znači i potrebu agilnijeg praćenja biznis plana i donošenja odluka u skladu sa novim parametrima u okruženju, borbu za očuvanje baze klijenata (uz učestalu promenu cena proizvoda), internih resursa i talenata, kontinuiranu optimizaciju poslovanja, hedžovanje finansijskih rizika.

Inflacija u Srbiji imaće jak dvocifreni rast na kraju godine, a da li će doći do smanjenja u odnosu na septembar nivo od oko 14 odsto zavisice dominantno od eksternih uticaja, jer je naša bazna inflacija još uvek jednocifrena. To će biti posebno od značaja za narednu godinu, kada se očekuje i veća delotvornost sada uvedenih mera monetarne politike, a imajući u vidu i da su inflatorna očekivanja za period duži od godinu dana još uvek na nivou koji pokazuje da se očekuje smirivanje inflacije u srednjem roku. Naravno, to će zavisiti i od toga kako će izgledati miks monetarne i fiskalne politike i koliko će neprofesionalno upravljanje pojedinim javnim preduzećima u prethodnom periodu napraviti dodatnog

opterećenja za bilanse tih kompanija, a posledično i države.

Kriza energenata trese celu Evropu, tokom predstojeće zime očekuje se manjak gasa, nafte, električne energije... Koliko bi eventualne restrikcije struje i nedostatak pojedinih energenata uticali na srpsku privredu? Da li očekujete da će država na neki način pomoći kompanije i preduzetnike?

- Cela Evropa strahuje od tog scenarija i logično je da svi sada pokušavaju da se što bolje pripreme za predstojeću zimu. Teško je predvideti domete negativnog scenarija, ali dalji rast cena ili restrikcije imaće ozbiljne posledice na poslovanje. Za neke kompanije to će verovatno biti i pitanje opstanka. Velika je nedoumica i koliki deo troška prilagođavanja će biti prebačen Elektroprivredi Srbije (EPS), gde je sada još očigledniji značaj štete učinjene lošim upravljanjem u prethodnim godinama. Država će sigurno definisati neke modele podrške, nadam se ne linearno, već samo onima koji budu najugroženiji, jer će sada od izuzetne važnosti biti kako će se trošiti novac poreskih obveznika.

STRUJA VIŠE NEĆE BITI JEFTINA

Država je dala preporuku za povećanje cene struje za privredu sa 75 na 95 evra po megavat-čas. Koliko će ovo novo poskupljenje uticati na privrednike i njihovo poslovanje, a koliko na građane kroz nove cene finalnih proizvoda?

- Evidentno je da su ovi problem nastali, između ostalog, i zato što s jedne strane imamo kontinuirano cenu struje za koju znamo da je ispod tržišne vrednosti, a s druge strane imamo efekte lošeg upravljanja EPS-om u poslednjih nekoliko godina koji su doveli i do velikih gubitaka i do potrebe da na drugačiji način danas gledamo stvarnost nego da je EPS bio spremniji. Tako je povećanje cene neminovnost, posebno imajući u vidu tržišna kretanja cene struje.

Pojedini privrednici ukazuju da je to izuzetno veliki skok i verovatno da postoje oni kojima je cena struje kritičan element u strukturi troškova poslovanja, pa će ovo sigurno zahtevati ili smanjivanje neto rezultata koji bi eventualno mogli da ostvare – profita – ili potrebu da prave ozbiljna restrukturiranja na svojoj troškovnoj strani nekim modelom prilagođavanja koji će biti jako kompleksan i težak, tim pre što su i tržišta u svetu u problemu za mnoge proizvode srpskih privrednika. Teško je cenu na prihodnoj strani prevaliti na krajnjeg potrošača, imajući u vidu da inflacija raste, a životni standard pada. Ne prodaju svi robu koja je preko potrebna, nego potrošači sada prave restrukturiranje u svojoj potrošačkoj korpi, tako da će oni proizvodi koji nisu na listi prioriteta biti u ozbiljnom problemu.

Što se tiče građana, moraću da se vodi računa o trošenju struje, kako zbog same cene, tako i zbog mogućih restrikcija. U kratkom roku najveći izazov je „trka“ između inflacije i realne cene struje sa neizvesnošću kako će se trošak inflacije preraspodeliti. Takođe, u kratkom roku država će morati da pomogne najugroženijima. Kada posmatramo duži period, važna lekcija koja bi trebalo da bude naučena jeste da strateški važna preduzeća, u kojima država ima kontrolu, moraju da budu vođena profesionalno, sa punim razumevanjem strateških pravaca i pravovremenih operativnih izbora. Potrebno je i na nivou cele države razmišljati o modelu energetske održivosti u budućnosti, što podrazumeva obezbeđenje potrebne stimulative infrastrukture, ali i novi pristup u edukaciji o zelenoj, održivoj ekonomiji.

Narodna banka Srbije je posle duže vremena od aprila počela sa povećanjem referentne kamatne stope, i to nekoliko meseci uzastopno. Pojedini stručnjaci tvrde da se može očekivati i dalji rast ključne kamate. Kako ova kretanja utiču na privredu i šta očekujete u narednim mesecima?

- Inflatorna očekivanja su ključni parametar koji je nakon dugog perioda mirovanja dobio uzlaznu putanju. Neizvesnost kretanja cena energenata i druge robe generiše nove pritiske i prirodno je da Narodna banka Srbije reaguje, a verovatno će i dalje nastaviti dok se ne dođe u zonu nove stabilnosti. Za privredu je to, naravno, dodatni trošak poslovanja koji, uz ostala povećanja cena inputa, nameće ozbiljne izazove pred menadžment kompanija.

Deo prilagođavanja će sigurno ići preko prihodne strane povećanjem cena proizvoda, sa ograničenjem vezanim za elastičnost kupovne tražnje, ali će bitan deo prilagođavanja morati da bude nađen na troškovnoj strani, smanjivanjem i restrukturiranjem operativnih troško-

va, a nemali broj kompanija i preispitivanjem ili smanjivanjem investicionih projekata.

Koliko će monetarna politika centralnih banaka, poput Evropske centralne banke i američkog FED-a, uticati na uslove poslovanja u Srbiji, a koliko na bankarski sektor?

- Srbija je deo međunarodnih tokova robe i kapitala i ono što se dešava na finansijskim tržištima preliiva se i na naše. Rast referentnih kamatnih stopa u svetu direktno povećava trošak i privredi i građanstvu, ukoliko su uzimali kredite sa varijabilnim kamatnim stopama, a naravno i državi i njenim obavezama po javnom dugu. To utiče i na sentiment i apetit finansijskih investitora koji će raditi rekalkulacije rizika u odnosu na prinos u svom portfoliju, što može da oteža Srbiji i sličnim zemljama pristup svetskim finansijama.

Banke u Evropi svakako će intenzivno raditi na prilagođavanju poslovnog modela i novim procenama rizika, što će tražiti i od svojih afilijacija u zemljama gde posluju. Krediti sa fiksnim kamatnim stopama nisu više u ponudi, a izvesno je da će banke pomnije pratiti aktivnosti svojih klijenata sa novim ele-

mentima procene kreditnog rizika, što, imajući u vidu visoku inflaciju i pad životnog standarda stanovništva, može da dovede do smanjenja kreditne aktivnosti. Postoji svakako rizik od povećanja broja problematičnih kredita i tu je veoma važna prudencijalna i supervizorska uloga Narodne banke Srbije, kao i saradnja sa bankama u cilju održanja stabilnosti finansijskog sistema.

SAMO 15 ODSOTO KOMPA NIJA POBOLJŠA REZULTATE U VREME KRIZE

- Sada smo suočeni sa velikim ekonomskim i geostrateškim izazovima čiju trajnost je veoma teško proceniti. Ni kompanije, ali ni država, ne mogu danas da primenjuju isti pristup iz prethodnog vremena, očekujući bolju budućnost. Analize konsultantskih kuća pokazuju da u vremenu kriza postoji u proseku 15 odsto kompanija koje nađu načina da poboljšaju svoje rezultate i osiguraju svoje dugoročne pozicije. To znači da moramo da menjamo model ako želimo dugoročno održivi iskorak.

Sve prisutniji je i problem sa radnom snagom, „uvozimo“ radnike iz dalekih zemalja. Kako očekujete da će se kretati tržište rada?

- Nedostatak radne snage evidentan je u nekim klasičnim profilima, kao i u segmentu tržišta rada vezanom za inovativne, brzorastuće kompanije. Razlozi su kako u odlivu i nisko i visoko kvalifikovane radne snage – čiji su razlozi ekonomski, ali i proistekli iz nezadovoljstva po pitanju perspektiva, odnosa društva prema obrazovanju, znanju, kvalitetnim kadrovima, razvoju demokratije i tolerancije, a u novije vreme i po pitanju zdravog života i ekologije, tako i u neusklađenosti našeg obrazovnog sistema sa potrebama tržišta rada. Mislim da će problem po inerciji nastaviti da raste, jer je sistemske prirode, generisan decenijskim obezvređenjem značaja obrazovanja, znanja i nauke, odnosno estradizacijom i lošim primerima, posebno u poslednjoj deceniji. Ne postoje jednokratna, palijativna rešenja. Tema za sve nas je – kako reformisati obrazovni sistem u skladu sa modernim potrebama tržišta rada i kako znanje, nauku i etiku uzdići na vrh prioriteta razvoja društva – zaključuje Goran Pitić u razgovoru za Biznis.rs.

 MARKO ANDREJIĆ

VIOLETA JOVANOVIĆ, IZVRŠNA DIREKTORKA NACIONALNE ALIJANSE ZA LOKALNI EKONOMSKI RAZVOJ (NALED)

ZA SUZBIJANJE SIVE EKONOMIJE KLJUČNO PORESKO RASTEREĆENJE I IZMENE RADNOG ZAKONODAVSTVA

KAKO SE UTICAJ KRIZE PRE SVEGA ODRAŽAVA KROZ INFLACIJU, ODNOSNO RAST CENA ENERGENATA I PROIZVODA I USLUGA U SEKTORIMA KOJI PRIMARNO KORISTE ENERGENTE U PROIZVODNJI, PROCENA NAŠIH ČLANOVA JE DA ĆE NAJVIŠE BITI POGOĐENI ENERGETIKA I SAOBRAĆAJ I TRANSPORT, POTOM POLJOPRIVREDA I PREHRAMBENA INDUSTRIJA, GRAĐEVINARSTVO, I NA KRAJU TRGOVINA. NEŠTO VIŠE OD POLOVINE OČEKUJE DA ĆE KRIZA I POREMEĆAJI NA TRŽIŠTU TRAJATI DO DVE GODINE I JOŠ PETINA DA ĆE SE OSETITI I DUŽE, DOK JE OSTATAK OPTIMISTIČNIJI I OČEKUJE OKONČANJE NEGATIVNIH EFEKATA U ROKU OD GODINU DANA

direktorka Nacionalne alijanse za lokalni ekonomski razvoj (NALED), i dodaje da se u oblasti poreza predlaže i pojednostavljenje nekoliko administrativnih procedura kao što je obračun poreza na imovinu i uplata poreza na jedan račun za preduzetnike.

Naša sagovornica kaže da će borba protiv sive ekonomije ostati u fokusu NALED-a, ali da će prioritet u narednom periodu biti zelena agenda, odnosno zaštita i očuvanje životne sredine. Takođe, nastaviće da se bave i uslovima za investicije, registraciju imovine i gradnju, kao i kvalitetom donošenja i usvajanja propisa. Violeta Jovanović ističe da je važna i digitalizacija zdravstva, kao i dalji razvoj eUprave i ePoslovanja.

- Početnici u poslovanju mogu da očekuju nove podsticajne mere kako bi startovali legalno. Za punu transparentnost i predvidivost troškova poslovanja potrebno je omogućiti softversko obračunavanje paušalnog poreza po unapred zadatim i jasnim kriterijumima i konačno uspostaviti elektronski javni registar taksi i naknada koji privreda zagovara već više od pet godina. Veoma je bitno i uspostavljanje pune funkcionalnosti sistema eInspektor, gde je ideja da njegova primena bude obavezna i da u taj sistem uđu i preostale republičke inspekcije. Fokus je generalno na savremenim digitalnim rešenjima, elektronskim procedurama i transakcijama.

Među 24 predložene mere akcionog plana za sprovođenje Programa za suzbijanje sive ekonomije do 2025. godine, našao se nastavak unapređenja transparentnosti finansijskih transakcija, što znači punu primenu eFaktura i eFiskalizacije. I na kraju, važan deo plana jeste podizanje svesti građana o borbi protiv sive ekonomije. To je ujedno bio i naš najveći izazov jer nisu svi građani spremni da prijave poslodavce ili privrednike koji rade na crno i ne daju im račune.

Nedavno istraživanje NALED-a o sivoj ekonomiji pokazalo je da privrednici ocenjuju da siva ekonomija stagnira ili pada u poslednjih pet godina. Kako komentarišete ove rezultate? Koliko su ovakvi stavovi realni i koliko su očekivani?

- Važno je napomenuti da je ovde reč o istraživanju percepcije privrede o si-

voj ekonomiji, kakvo je zaista stanje znaćemo na jesen kada bude urađena sveobuhvatna studija o obimu sive ekonomije u Srbiji. Rezultati su svakako ohrabrujući. Podsetila bih da je NALED-u ova tema u fokusu skoro deceniju. Sve je počelo u decembru 2014. godine kada je naš Savez za fer konkurenciju, koji okuplja najveće poslodavce i poreske obveznike u našoj zemlji, predstavio Vladi Srbije koncept mera za sistemsku borbu protiv neformalnog poslovanja. Od tada mnogo toga se promenilo nabolje – formirano je Koordinaciono telo za suzbijanje sive ekonomije koje čine resorni ministri, kao i Stručna grupa koja je okupila sve inspekcijske organe, uprave, agencije i privredu za jednim stolom kako bismo zajedno izradili plan i mere za borbu protiv sive ekonomije. U tu borbu su se uključili svi, od Poreske uprave i Uprave carina do društveno odgovornih kompanija i građana.

Naša poruka da kad siva ekonomija gubi svi dobijaju postala je mnogo glasnija. Neke od najvažnijih reformi koje su sprovedene su: regulisanje sezonskog rada u poljoprivredi, poresko oslobođanje početnika u poslovanju kroz program „Startuj legalno“, kao i unapređenje nadzora nad finansijskim tokovima, kao što su digitalna fiskalizacija, uvođenje eFaktura i elektronskih nabavki, reforma paušalnog oporezivanja i druge. Na svest šire javnosti o sivoj ekonomiji verujem da je u velikoj meri uticala na gradna igra „Uzmi račun i pobeđi“, u kojoj je učestvovala skoro polovina građana Srbije. Ovakve aktivnosti su nam i dalje potrebne jer su se pokazale kao odlični pokretači građana na akciju.

Gde je u Srbiji najprisutnije sivo tržište – u kojim sektorima i delatnostima? Koja vrsta nepravilnosti je najčešća?

- Jako je teško doći do ovih podataka, a da su relevantni i pouzdani. Nadam se da će to nama poći za rukom ove jeseni kada budemo objavili studiju koju sam pomenula. Ono što zasad imamo od podataka su istraživanja percepcije građana i privrede u ovoj godini. Zanimljivo je da se njihova mišljenja donekle poklapaju, pa su u vrhu po sivoj ekonomiji građevinarstvo, trgovina na malo, zanatstvo i ugostiteljstvo. Privrednici koji su anketirani tvrde i da svako deseto

Najbitnije je da se novi Program za suzbijanje sive ekonomije do 2025. godine usvoji čim se formira nova Vlada Srbije pošto su krizna vremena, kakvo je ovo danas, pogodna za cvetanje nelegalnog poslovanja jer, nažalost, privrednici u tome vide spas za opstanak. Ključne preporuke ovog programa su smanjenje poreskog opterećenja rada i izmene radnog zakonodavstva u cilju prepoznavanja fleksibilnih oblika rada – rad sa nepunim radnim vremenom, frilens poslovi i rad za stranog poslodavca, a smatramo neophodnim i da se sistem angažovanja sezonaca proširi na delatnosti kao što su građevinarstvo, turizam i kućni poslovi, kaže u razgovoru za Biznis.rs Violeta Jovanović, izvršna

preduzeće u njihovoj delatnosti nije registrovano. Kažu i da 88 odsto radnika uplaćuju pune doprinose i priznaju da im na ruke isplaćuju do 12 odsto plate, ali da njihova konkurencija na ruke daje i do trećine. Tako je neprijavlivanje radnika ili utaja poreza i dalje jedan od

glavnih problema. Kako bismo ovo rešili mora dalje da se radi na edukaciji građana i ohrabriranju da sve prekršaje prijave preko eInspektora, ali i na uvođenju stimulaturnih mera za privredu jer preduzetnici kao glavne razloge za postojanje sive ekonomije vide visoko poresko

opterećenje zarada i parafiskale (više od tri četvrtine odgovora).

Šta je suština programa “Nacionalna inicijativa za bezgotovinsko plaćanje - Bolji način”? Kako manja upotreba gotovine može da utiče na smanjenje sive ekonomije? Gde je Srbija u ovom pogledu u poređenju sa regionom?

- Ključna prednost bezgotovinskih plaćanja nad korišćenjem gotovine jeste činjenica da je svaka transakcija vidljiva i zabeležena, što smanjuje mogućnost za bilo kakvo neformalno poslovanje. To, primera radi, inspekcijama omogućava da budu efikasnije u kontroli i usmere resurse u proveru najrizičnijih oblasti i preduzeća umesto kontrole „od vrata do vrata“. Bezgotovinsko plaćanje mogu da prihvataju samo registrovani privrednici, jer je neophodno da imaju ugovor sa bankom, zbog čega podsticanje bezgotovinskog poslovanja doprinosi suzbijanju sive ekonomije.

MANJE GOTOVINSKIH TRANSAKCIJA SMANJUJE OBIM SIVE EKONOMIJE

- Istraživanje kompanije EY iz oktobra prošle godine sprovedeno u 33 države pokazalo je da smanjivanje vrednosti gotovinskih transakcija za samo 10 odsto može da smanji obim sive ekonomije povezane sa kešom i do 2,1 odsto BDP-a, što bi u slučaju Srbije značilo manji obim sive zone za gotovo milijardu evra. Takođe, obim naplate poreza bio bi povećan za 0,42 odsto BDP-a ili skoro 200 miliona evra. Rešeni da menjamo ovu statistiku pokrenuli smo projekat čiji slogan „Bolji način“ jasno ukazuje na prednosti bezgotovinskih plaćanja naspram keša kada je reč o efikasnosti, pouzdanosti i praktičnosti. Želimo da podržimo razvoj svih vrsta bezgotovinskih plaćanja, od instant plaćanja, kartica, preko mobilnog novčanika i drugih plaćanja nove generacije, kako bismo građanima ponudili veću slobodu izbora kako će plaćati. Ovaj projekat sprovodimo sa Nemačkom organizacijom za međunarodnu saradnju (GIZ) i kompanijama Mastercard i VISA, pod okriljem developPPP programa Nemačkog saveznog ministarstva za ekonomsku saradnju i razvoj (BMZ) u saradnji sa Ministarstvom finansija Srbije.

Podaci koje imamo pokazuju da u Srbiji postoji tek 110.000 POS terminala što je oko 14.700 na milion stanovnika. U Severnoj Makedoniji je prosek nešto veći i iznosi 17.000 terminala, dok je u Hrvatskoj operativno 27.000 POS terminala na milion stanovnika. Još više zaostajemo u odnosu na EU jer imamo čak 2,2 puta manje prodajnih mesta na kojima može da se plaća bezgotovinski. Evidentno je da moramo da radimo na jačanju infrastrukture i zato je jedan od stubova Nacionalne inicijative POS program u okviru kojeg je planirano da se opremi 25.000 prodajnih mesta širom Srbije da prihvataju bezgotovinska plaćanja. Korisnici programa mogu da budu preduzetnici, mikro i mala preduzeća, ali i institucije javne uprave, odnosno oni koji nisu u proteklih godinu dana prihvatili bezgotovinska plaćanja. Time ih podržavamo da unaprede poslovanje i zadovoljstvo korisnika. U prvih godinu dana moći će besplatno da koriste POS terminal ili softversko rešenje uz subvencionisanu trgovačku naknadu.

A koliko je novi sistem fiskalizacije, koji je u primeni od maja ove godine, doprineo borbi protiv sive ekonomije?

- Prošlo je samo nekoliko meseci od uvođenja eFiskalizacije u primenu, tako da je još rano govoriti o efektima koji su postignuti. Novi sistem obezbeđuje neuporedivo bolju kontrolu, što smanjuje prostor za nelegalno poslovanje. Benefit je u tome što sada u realnom vremenu Poreska uprava može da prima ogromne količine podataka širom naše zemlje, a akcenat se stavlja na analizu podataka koji pristižu, na osnovu kojih se utvrđuju zakonitosti kako bi se uveo apsolutni red. Sličan oblik fiskalizacije uveden je u mnogim evropskim zemljama, pa i u našem okruženju. Primera radi, pre nego što su uveli ovakav sistem u Hrvatskoj izlasci na teren PU utvrđivali su nepravilnosti u procentu od 10 odsto, a nakon uvođenja modernijeg sistema, taj procenat je uvećan na 60 odsto. To znači da su poreske uprave širom sveta koje sprovode ovakav sistem efikasnije, jeftinije i brže pronalaze nepravilnosti.

Koliko su globalna dešavanja i globalna kriza (od pandemije do rata u Ukrajini) uticali na uslove poslovanja u Srbiji? Kakva su Vaša očekivanja – kako bi mogla da izgleda

PRIORITET NALED-A U NAREDNOM PERIODU BIĆE ZELENA AGENDA

Planova i ciljeva je mnogo, a jesen je kao i uvek u NALED-u veoma aktivna, te je u planu završetak značajnih istraživanja. Nadaju se da će uskoro javnosti moći da predstave Lokalni indeks eUprave sa rang-listom gradova i opština koji su se najbolje snašli sa digitalizacijom administracije, kao i sveobuhvatnu studiju o obimu sive ekonomije u Srbiji.

- Kao što smo najavili i na našem Septembarskom susretu, prioritet u narednom periodu biće nam zelena agenda, odnosno zaštita i očuvanje životne sredine. Tu govorimo, pre svega, o cirkularnoj ekonomiji, unapređenju sistema upravljanja otpadom sa fokusom na ambalažni, kao i unapređenju sistema upravljanja otpadnim vodama. Posebno mesto u saradnji sa institucijama će biti posvećeno uvođenju kriterijuma za zelene javne nabavke kao jednom od alata podsticanja konkurencije, „ozelenjavanju“ i inovativnosti naše privrede – kaže Violeta Jovanović. Osim toga, za NALED su ključne teme kojima se dugo bavi a to su uslovi za investicije, registraciju imovine i gradnja. U ovom delu ima pomaka, ali je ostalo još dosta toga da se uradi.

- Trudićemo se da u narednom periodu još više radimo i na kvalitetu donošenja i usvajanja propisa, te će nam i to biti jedan od fokusa. Važna nam je i digitalizacija zdravstva, a cilj nam je da u narednih nekoliko godina što više građana može elektronski da pristupa ovim uslugama.

Nastavićemo, naravno, i da zagovaramo dalji razvoj eUprave i ePoslovanja, suzbijanje sive ekonomije, unapređenje javnih finansija, donošenje i sprovođenje mera za razvoj preduzetništva i inovacija, podršku privredi na lokalnu, podsticanje regionalne saradnje, kao i EU integracija u oblastima značajnim za privredu, razvoj poljoprivrede i prehrambene industrije. Sve su ovo teme koje treba da budu i u fokusu nove Vlade Srbije i reformski orijentisanih ministara koje ćemo nastojati da podstaknemo i podržimo.

predstojeća zima i koliko će kriza sa energentima uticati na srpsku privredu?

- Opšti utisak je da su poslednje dve godine bile veoma teške za srpsku privredu. Država je uradila dosta toga da pomogne, a kompanije su pokazale spremnost da opstanu i pored mnogih izazova. Sva dešavanja u svetu će sigurno uticati na nas, ali ipak još nije moguće pouzdano proceniti gubitke. Evidentno je da će privredni rast u ovoj godini biti ispod planiranih četiri odsto, dok će inflacija biti viša od projektovane, s obzirom na to da je u julu bila 12,8 odsto. Osim toga, pogoršaće se osnovni makroekonomski pokazatelji poput javnog duga, spoljnotrgovinskog i fiskalnog deficita, a sasvim je izvesno i smanjenje stranih direktnih investicija i deviznih rezervi. Ono što je sada najaktuelnije pitanje jesu energenti jer je ukrajinska kriza ogolila veliku slabost domaće privrede. Naime, mi smo među energetski najintenzivnijim u Evropi i trošimo velike količine energije za proizvodnju jedne jedinice bruto domaćeg proizvoda.

Nedavno smo sproveli anketu među našim članovima baš sa ovom temom.

Kako se uticaj krize, pre svega, odražava kroz inflaciju, odnosno rast cena energenata i proizvoda i usluga u sektorima koji primarno koriste energente u proizvodnji, procena naših članova je da će najviše biti pogođeni energetika i saobraćaj i transport, potom poljoprivreda i prehrambena industrija, građevinarstvo, i na kraju trgovina. Gotovo 70 odsto ispitanika kao ključne izazove ističe moguće prekinde u snabdevanju repromaterijalima i sirovinama, pre svega, energentima, rast cena energenata i inflaciju. Nešto više od polovine očekuje da će kriza i poremećaji na tržištu trajati do dve godine i još petina da će se osetiti i duže dok je ostatak optimističniji i očekuje okončanje negativnih efekata u roku od godinu dana. Kako bi se očuvao kontinuitet poslovanja, privrednici uz postojeće mere vlade predlažu i jednu novu – uvođenje dodatnih linija za garancije i kreditiranje obrtnih sredstava kompanija. Ovaj vid podrške građanima i privredi uveliko primenjuju i druge države, među kojima su i Francuska, Crna Gora i Severna Makedonija.

 MARKO ANDREJIĆ

ZA KRATKO VREME XIAOMI OSTVARIO VISOKU TRŽIŠNU POZICIJU U SVETU I U SRBIJI

INVESTIRANJE U NOVE TEHNOLOGIJE SE BRZO ISPLATILO

GLOBALNA TEHNOLOŠKA KORPORACIJA XIAOMI JE ZA SAMO NEKOLIKO GODINA ZAUZELA TREĆE MESTO PO OBIMU PRODAJE MOBILNIH TELEFONA U SVETU, A PRVO U SRBIJI. Taj uspeh može da se objasni spojem tržišnih okolnosti i neuobičajene poslovne strategije, koja je između ostalog podrazumevala preuzimanje više od 200 tehnoloških kompanija u roku od 12 godina. Xiaomi sada proizvodi 3.000 uređaja za najrazličitije namene, a postać će i prvi proizvođač električnih vozila u Kini

Tokom 2021. godine globalno tržište mobilnih telefona poraslo je za 5,7 procenata. Prema podacima finalnog statističkog izveštaja International Data Corporation (IDC), na prvom mestu po tržišnom učešću bio je južnokorejski Samsung sa 20,1 odsto i 272 miliona isporučenih jedinica, na drugom je američki Apple sa 17,4 odsto i 235 miliona prodatih komada, dok je treći kineski Xiaomi sa udelom od 14,1 odsto i 191 milionom prodatih primeraka.

Xiaomi je ujedno ostvario i najveći međugodišnji rast, od čak 29,3 odsto. Treba napomenuti i to da su, zbirno gledano, svi svetski proizvođači izvan vodećih pet zapravo zabeležili pad u prodaji u posmatranih 12 meseci. Uspeh Xiao-

mija još je veći kada se uzme u obzir da se praktično preko noći uhvatio ukoštac sa velikim kompanijama koje su svoje prisustvo na tržištu ipak gradile decenijama.

Kako u razgovoru za Biznis.rs ističe generalni menadžer kompanije Xiaomi za region Balkana Ninko Đurić, danas uspešan globalni proizvođač u prvim godinama poslovanja probijao se zahvaljujući nekompanijskim online prodajnim kanalima, a naručivanje se najviše obavljalo preko Alibabe, ili u Srbiji putem AliExpressa.

- Iako se Xiaomi u ovim delovima Evrope zvanično pojavio tek 2018. godine, u našoj zemlji je zapravo već bio prisutan nekoliko godina unazad jer su

korisnici u velikom broju naručivali njegove modele mimo ponude operatera. Veoma smo ponosni na taj podatak jer pokazuje da smo od samog početka pravi internet brend, za razliku od „tradicionalnih“ kompanija koje su takav imidž morale da grade godinama. Dakle, mi nismo preskočili neke uobičajene stepenike nego smo od starta drugačiji – objašnjava Đurić.

Velika borba u Kini, pozicija na globalnom tržištu manje bitna

Za 12 godina od osnivanja korporacija Xiaomi je i na domicilnom i na globalnom tržištu napravila velike i neuobičajene skokove, i to ne samo u segmentu mobilnih telefona.

Kada je u Beogradu otvoreno sedište kompanije za pet zemalja regiona, Xiaomi je imao udeo u prodaji na srpskom tržištu između tri i četiri odsto (istraživanja IDC, GfK za 2019. godinu), a već treći kvartal 2020. godine završio je na iznenađujućoj vodećoj poziciji, sa učešćem od 35,4 procenta.

Toliki uspeh bio je pomalo neočekivan, a pomenuti tempo rasta nije zabeležen ni na jednom drugom okolnom tržištu. Deo tog rasta kod nas, ali i u svetu, može da se objasni kontrakcijom do tada značajnog Huaweija, zbog ograničavanja od strane zapadnih država i zabrane Google servisa. Određeni broj kineskih brendova tada je uskočio da popuni nastalu rupe (Honor, OPPO, Vivo).

Od zemalja zapadne Evrope, Xiaomi je značajne pomake doživeo u Španiji i Italiji, pa i Francuskoj i Nemačkoj. Pa ipak, za kompaniju dobri rezultati nigde nisu bili od presudnog značaja, za razliku od poslovanja u Kini.

- Generalno, svim velikim kineskim kompanijama u industriji nije toliko bitan uspeh u svetu, koliko na matičnom tržištu. Ako bilo koja od njih ima problema u Kini, pre ili kasnije to će se osetiti i kod nas. U isto vreme, kinesko tržište je ogromno i na njemu vlada velika konkurencija. Kad se zajedno saberu profiti kompanija na svim ostalim internacionalnim tržištima, to je i dalje manje od onoga što one generišu u Kini – napominje Đurić i dodaje da je nešto drugačija strategija poslovanja na stranim tržištima donela istovremeno veću kreativnost, ali i više odgovornosti u donošenju

FOTO: WIKIMEDIA COMMONS

Ninko Đurić

odluka. No, u svetlu pojačane tržišne borbe svaki dan predstavlja novi izazov, a kad se podvuče crta, podrazumevani cilj je dobar obim prodaje na kraju godine.

Govoreći o drugim internacionalnim tržištima, generalni menadžer kompanije za region Balkana pomenuo je zainteresovanost za afričke zemlje.

- U pitanju je ogromno tržište, po broju stanovnika odmah posle Kine. Možda još uvek nije bogato niti razvijeno kao evropsko, ali za širenje udela i po broju prodatih komada svakako jeste. Xiaomi je u određenim afričkim državama imao impresivne rezultate. Geopolitički se Kina takođe dosta približila Africi, pa su mnoge kompanije ušle i u vladin sektor – kaže Đurić.

Strategija stalnog investiranja u tehnologiju

Do izbijanja pandemije korona virusa moto u Xiaomiju je bio da se samo oko pet odsto ostvarenog godišnjeg profi-

ta sačuva, a sva ostala suma praktično uloži u istraživanje i razvoj (R&D). Eto

VEĆA VREDNOST ZA ISTU CENU

Đorđe Jovanović, marketing menadžer kompanije Xiaomi za region Balkana, veruje da je rezultat ostvaren u našoj zemlji došao i kao posledica dobre obaveštenosti domaćih korisnika.

- Xiaomi je u svojoj ponudi imao takozvane 'flagship killere', odnosno modele koji su nudili približne ili iste tehnološke specifikacije kao vodeći modeli konkurentnih kompanija po barem 20 odsto nižoj ceni. Srpski kupci su u tom smislu većim delom ipak pametni, jer pažljivo proveravaju sve detalje, znaju šta mogu da dobiju za koliko novca, i prepoznali su da mogu u Xiaomiju da kupe ono što je kod drugih kompanija skuplje, odnosno dobiju veću vrednost za istu cenu (value-for-money).

još jednog objašnjenja za ostvareni brzi rast. Xiaomi u svojoj poslovnoj filozofiji zauzima poziciju ulagača u tehnološke startapove. Imati celokupnu proizvodnju pod svojim krovom i biti prvi u pojedinim tehnologijama je ogromna tržišna prednost.

- Zbog obima proizvodnje koju ostvaruju, možemo da kažemo da nijedan od velikih proizvođača nema u svojim rukama dovoljno čipova da zadovolji svoje celokupne potrebe. Xiaomi je po tom pitanju ipak u povoljnijem položaju, ali problemi u snabdevanju zajedno sa zbivanjima u Ukrajini doveli su do velikih disrupcija na finansijskim tržištima. U kratkom periodu, kurs dolara prema evru se promenio od 0,83 do 1,0 što preneseno znači da smo praktično izgubili dvadeset odsto novca koji bismo inače reinvestirali. Takva je situacija sa gotovo svim kineskim preduzećima koja posluju u Evropi – naglašava Đurić.

Jedan od načina da sačuvaju svoj udeo, i u određenim prodajnim segmentima ga i poboljšaju, u Xiaomiju

Xiaomi Tech Park
u Pekingu

FOTO: WIKIMEDIA COMMONS

vide i u širenju ponude iz široke lepeze uređaja koje proizvode, i to pogotovo u trenucima kada su domaći kupci zbog rastuće inflacije obazriviji nego inače šta kupuju. Preko oficijelne online prodavnice u Srbiji sada je moguće poručiti oko 300 od bezmalo 3.000 najrazličitijih uređaja koje kompanija proizvodi. Tu su kućni aparati iz IoT (Internet-of-Things)

programa, lako povezivi uređaji poput pametne grejalice, trotineti, televizori, usisivači...

- Naša poslovna strategija pravi ključnu razliku u odnosu na konkurenciju, jer niko drugi nema tako širok dijapazon proizvoda u svojoj ponudi. Xiaomi je od svog osnivanja kupio više od 200 tehnoloških kompanija i jako pametno ulaže u

tehnološke startapove. Uskoro i zvanično ulazi u novu, ogromnu industriju proizvodnje električnih vozila, i to tako što će biti prvi proizvođač električnih automobila u Kini, kako je saopšteno, od prvog kvartala 2024. godine – najavljuje Đurić.

S druge strane, na pitanje kakve eventualne inovacije mogu da se očekuju u mobilnoj telefoniji, on kaže da neko vreme u svetu ne treba očekivati značajne tehnološke proboje.

- Dugo sam već u ovoj industriji i ne znam šta novo tehnološki može da se pojavi. Od 2018. do danas samo se unapređuju već postojeće tehnologije, ali ključne inovacije izostaju tako da mislim da će se fokus vendara preusmeravati na povezivanje brendova sa korisnicima. Kad je reč o Xiaomiju to znači dalje približavanje čitavog našeg ekosistema proizvoda i predstavljanje „smart home“ koncepta kupcima u Srbiji, koji će ga, verujem, dobro prihvatiti – zaključuje Ninko Đurić.

MARKO MILADINOVIĆ

CENE TRANSPORTA PRESUDNE ZA SELIDBU DELA PROIZVODNJE U EVROPU

Da li postoje planovi za selidbu fabričke proizvodnje iz Kine?

- U donošenju takve odluke na nivou čitave kompanije najviše utiču cene transporta. Primera radi, početkom 2020. godine smo sve naše proizvode koji nisu telefoni izvozili iz Kine brodskim kontejnerima, ali takav vid prevoza je za samo nekoliko meseci poskupeo oko 400 procenata. Ta razlika je morala da bude nekako ugrađena u cenu, inače bi predstavljala čist gubitak. Zbog toga je Xiaomi rešio da sastavljanje (assembling) određenog broja svojih proizvoda preseli u Poljsku. Uporedo sa tim, i kineski standard je značajno porastao pa je radna snaga sve skuplja, odnosno ima je sve manje. U već zamršenu jednačinu treba dodati i geopolitički sukob oko proizvodnje čipova, tako da nije nimalo jednostavno doneti odluku koja bi rešila sve izazove odjednom – odgovara generalni menadžer Xiaomija u Srbiji Ninko Đurić.

Војвођанска 13, 22241 Шид, Вашица
022/731671 063/7878823

Midi Organic

ORGANSKA PROIZVODNJA VOĆA

Donje Orgure BB
18420 Blace

027/78240
midi.org@gmail.com
www.midiorganic.com

FOTO: ZIJIN MINING / WIKIMEDIA COMMONS

NA LISTI NAJVEĆIH DOBITAŠA I GUBITAŠA BEZ PUNO IZNENAĐENJA, MNOGE KOMPANIJE PREZADUŽENE

RUDARSKI, ENERGETSKI I TELEKOMUNIKACIONI SEKTOR OSTVARUJU NAJVEĆU DOBIT I U SRBIJI

SVEOBUHVAJNI PREGLED PRVOPLASIRANIH DOMAĆIH KOMPANIJA PO DOBITI, GUBICIMA I PREZADUŽENOSTI U 2021. GODINI POKAZUJE UČEŠĆE PREPOZNATLJIVIH INDUSTRIJSKIH SEKTORA, ALI PONOVO POTVRĐUJE I VIŠEDEцениJSKI UTICAJ DRŽAVE U PREZADUŽENIM PREDUZEĆIMA. OD PRIVATNIH UČESNIKA, VODEĆE PO DOBITI SU KOMPANIJE IZ ZIJIN MINING GRUPE, HBIS, YETTEL, A1, TIGAR TYRES, COCA-COLA, PHILIP MORRIS I JTI

Na listi najvećih dobitaša za 2021. godinu u fokusu su se našle kompanije iz rudarskog i energetskog sektora, dve firme iza kojih stoje strani kineski investitori, kao i telekomunikacioni operatori, duvanske kompanije, ali i IMT – Industrija motora i traktora AD, koja je u stečaju.

Prvo mesto na listi kompanija koje su ostvarile najveću dobit u toku prošle godine zauzela je kineska firma Serbia Zijin Mining sa 35,04 milijardi dinara (292,28 miliona evra). Na drugom mestu nalazi se MK Group, koja je u 2021. godini zabeležila neto dobit od 28,5 milijardi

dinara, dok je na trećoj poziciji Naftna industrija Srbije (NIS) sa profitom od 27,28 milijarde dinara, prema podacima kojima raspolaže bonitetna kuća CompanyWall na osnovu rezultata iz godišnjih finansijskih izveštaja.

Četvrta na listi dobitaša je kompanija Serbia Zijin Copper, koja posluje u sastavu Zijin Mining grupe i koja je ostvarila dobit od 27,04 milijarde dinara, dok je na petom mestu HBIS Group Serbia Iron & Steel, firma koja se bavi proizvodnjom sirovog gvožđa, čelika i ferolegura, koja je prošle godine zabeležila profit od 23,5 milijardi dinara. Telekom Srbija AD na-

lazi se na šestom mestu po ostvarenoj dobiti u prošloj godini sa 15,3 milijarde evra, dok manji profit beleži Yettel, koji je ostvario 8,9 milijardi i A1 sa 7,3 milijarde dinara.

Među prvih 20 kompanija koje su ostvarile najveću dobit nalaze se i Tigar Tyres, Coca-Cola HBC, Philip Morris Operations, JT International a.d. Senta, kao i pomenuti IMT u stečaju, koji je prema godišnjem finansijskom izveštaju ostvario dobit od 5,05 milijardi dinara.

Za ekonomistu i konsultanta za strana ulaganja Milana Kovačevića zanimljivo

je to što sve ove kompanije imaju "neka-kvu, dosta prisnu vezu sa državom".

- Počnimo od rudarstva. Mi imamo zakon koji je predvideo da se za davanje koncesije u rudarstvu naplaćuje vrlo mala naknada, većinom pet, u nekim slučajevima sedam odsto godišnjeg prihoda, što je mnogo manje nego u drugim zemljama. Ono što bi bilo normalno da država naplati u vrsti poreza ili naknade za javnu potrošnju mi to ostavlja-mo privatnom vlasniku da on bude naročito profitabilan – ističe Kovačević u razgovoru za Biznis.rs i dodaje da bi to trebalo sistemski promeniti.

Drugi problem za njega predstavlja transparentnost prilikom pregovora sa stranim investitorima. Kako navodi, kada pregovara naša vlada, mi uopšte ne znamo šta sve pregovara. Što se tiče telekomunikacionih operatora, on smatra da poseban položaj ima Telekom, koji je privatizovan i koji je jednim delom otkupio svoje sopstvene akcije.

KROZ PRIVATIZACIJE DRŽAVA BUDZAŠTO DAVALA VRLO VREDNE PLACEVE

Komentarišući Industriju motora i traktora (IMT), koja je ostvarila više od pet milijardi dinara dobiti uprkos stečaju, naš sagovornik kaže da to znači da je neko kupio odličnu lokaciju i sada po tom osnovu postiže dobre prihode i rezultate. Milan Kovačević smatra da je u Srbiji bilo puno sličnih grešaka prilikom privatizacija.

- Mi smo, recimo, duž Save i Dunava imali preduzeća koja su imala fantastične placeve, vrlo vredne. To smo budzašto davali kroz privatizaciju. Uzmite kao primer Luku Beograd – čemu ona više služi? Ona nije luka odavno, već su iza nje ostali dragoceni placevi. Kada neko preduzeće država privatizuje, treba da misli, pre svega, koliko ono može perspektivno vredeti. Na preduzeća koja su otišla u stečaj, a koja su imala dobru vrednost nekretnina, mi smo gledali kroz njihove bilanse i pričali o delatnosti kojom se više neće baviti, a onda su neki ljudi relativno jeftino stekli njihovu imovinu i uspeali da je preprodaju drugima – zaključuje Kovačević.

Top 20 domaćih kompanija po ostvarenoj dobiti u 2021. godini

IME KOMPANIJE	OSTVARENA DOBIT U 2021. GODINI (U DINARIMA)
Serbia Zijin Mining d.o.o.	35.048.909.000
MK GROUP DOO BEOGRAD	28.506.016.000
NIS A.D. NOVI SAD	27.288.164.000
SERBIA ZIJIN COPPER DOO	27.041.920.000
HBIS GROUP Serbia Iron & Steel d.o.o. Beograd	23.549.662.000
Telekom Srbija a.d., Beograd	15.302.070.000
TIGAR TYRES DOO	9.271.255.000
Yettel d.o.o.	8.930.271.000
COCA-COLA HBC – SRBIJA DOO ZEMUN	7.727.315.000
A1 SRBIJA	7.306.878.000
Philip Morris Operations	6.360.907.000
ABL SOLVENT d.o.o.	6.314.983.000
HIP-PETROHEMIJA DOO PANČEVO	5.493.125.000
Tasyapi Insaat Taahhut Sanayi ve Ticaret A.S. Ogranak Beograd-Savski Venac	5.247.233.000
DUŽNIK STEČAJNE MASE: INDUSTRIJA MAŠINA I TRAKTORA AD, BEOGRAD (NOVI BEOGRAD) – U STEČAJU	5.056.320.000
CHINA RAILWAY INTERNATIONAL CO., LTD. SERBIA OGRANAK BEOGRAD	5.036.038.000
CETIN d.o.o.	5.030.250.000
JT INTERNATIONAL AD SENTA	4.929.726.000
FARMINA PET FOODS DOO INĐIJA	4.881.218.000
HEMOFARM AD VRŠAC	4.577.601.000

CompanyWall

- Tim otkupom je porastao procenat akcija koje ima nekoliko miliona građana, koji ni na kakav način nemaju uticaja na upravljanje kompanijom. Drugo, država bi trebalo da bude samo agent poreskih obveznika, a ne neko ko ima svoje novce. Zato i tu mislim da se više prave aranžmani koji se „ispomažu“, a verovatno je da onda postoji i povratna sprega da se nekome pomogne poslovima, i da od toga ima koristi i onaj ko je to omogućio. Drugim rečima, neka zlo-upotreba službenog položaja i korupcija – objašnjava Kovačević.

Sagovornik ocenjuje da bi telekomunikacioni operatori trebalo da budu profitabilni, ali ne na ovakav način na koji se to sada radi.

- Kod pojedinih oblasti mi nemamo dovoljno razvijenu vrstu praćenja tržišnog ponašanja. Institucija koja bi trebalo da brine o konkurenciji svašta dozvoljava. Trebalo bi da postoji napor da napravimo tržište koje je ipak pravednije. Onda svako posluje u nekoj konkurenciji – to bi obaralo cene i popravljalo

usluge koje pruža odabrana privredna oblast – smatra Milan Kovačević.

Koje kompanije su najveći gubitaši srpske privrede?

Nasuprot prvom rangiranju, na listi kompanija koje su finansijsku 2021. godinu završile sa najvećim neto gubicima u Srbiji prvo mesto zauzelo je Javno preduzeće Elektroprivreda Srbije (JP EPS), sa minusom od gotovo 15 milijardi dinara (-14.948.733.000 dinara, odnosno -127.134.428 evra). EPS-ov slučaj je jedinstven jer je ovo preduzeće samo godinu dana ranije prikazivalo najveće prihode i neto dobit u zemlji, i bilo šampion po uspehu, barem na osnovu podataka iz godišnjih finansijskih izveštaja.

Jedan deo kompanija sa liste top 20 gubitaša iz 2021. godine poklapa se sa rangiranjem najzaduženijih kompanija koju možete videti u nastavku. Njihov slučaj je prilično jasan – ta preduzeća su morala dodatno da se opterećuju zbog velikih gubitaka. Prezaduženi gubitaši

su JP Putevi Srbije, EPS, kao i Belgrade Airport, Mei Ta i Mercator-S.

Nasuprot tome, među prezaduženim firmama bilo je i onih koje su se našle na listi najvećih dobitaša (Telekom, NIS). Za njih novi krediti uglavnom znače ulaganja u infrastrukturu i usluge.

Ekonomista Danilo Šuković za Biznis.rs potvrđuje da kompanije koje uzimaju velike kredite ne moraju automatski da budu gubitaši, odnosno da taj odnos kredita prema dobiti nikada nije pravolinijski. One uzimaju zajmove da bi unapredile posao i posledično uvećale svoju dobit, i to treba tumačiti kao odvojene tokove. No, među gubitašima se ponovo izdvaja devet preduzeća koje su u većinskom ili delimičnom državnom vlasništvu, kao na primer Železnice Srbije i Infrastruktura železnice Srbije.

- Problem Železnica, pa i drugih javnih preduzeća, star je već nekoliko decenija i ukazuje na to da je država loš vlasnik, bez obzira na to ko je bio na vlasti. Tu je bilo dosta protekcije i partokratije, a takve kompanije se nikad nisu ponašale tržišno. Železnice su morale davno da budu restrukturirane, da se vidi šta je u njima još ekonomski zdravo, a šta treba privatizovati. Ovako, rezultati su

već godinama najčešće u minusu – kaže Šuković.

Problemi velikih privatnih kompanija su drugačije prirode. One se bore sa tržišnim prilikama i rizicima, pa prema njima prilagođavaju svoje poslovne strategije. Samim tim, prikazani gubitak u godini krize ne mora da bude presudan pokazatelj, već će rezultati u narednih nekoliko godina pokazati da li je menadžment na vreme vukao ispravne poteze.

- Kod mnogih kompanija proizvođača je došlo do problema na strani tražnje, ali i ponude, zbog kriza u lancima snabdevanja. Primera radi, kod proizvođača automobila i delova za vozila to se sigurno posledično odrazilo na poslovne rezultate. Niko to nije mogao da predvidi – smatra naš sagovornik.

Prema njegovim rečima, svaka firma je kao živo biće i prilagođava se pulsanju tržišta i ekonomskim zakonitostima. Dakle, gubitak kompanija može biti kratkoročan i posledica strateških ulaganja, dugoročan kao rezultat lošeg upravljanja i prezaduživanja, ili srednjoročan, zbog spoljnih faktora na tržištu.

- Posledice današnjih odluka menadžmenta videće se tek narednih godina – poručuje Šuković.

Koridori Srbije na vrhu liste najzaduženijih preduzeća u Srbiji

Naposletku, lista domaćih kompanija koje su imale najveća dugoročna zaduženja na kraju 2021. godine pokazuje da su na prvih pet mesta plasirana državna preduzeća ili ona u kojima država ima veliko učešće. Osim toga, među ovim dužnicima posebno se ističu energetske kompanije, dva telekomunikaciona operatora, kao i preduzeća koja se bave građevinskom infrastrukturom, pre svega putnom.

Kao dokaz ove tvrdnje, na prvom mestu našlo se preduzeće Koridori Srbije, sa dugoročnim dugom od čak 146,5 milijardi dinara (odnosno oko 1,24 milijarde evra). Ovaj dug Koridori su tokom 2021. godine uvećali za dodatnih 100 miliona evra. Povrh toga, imaju i kratkoročne dugove od oko 25,2 miliona evra, što je doduše značajno manje od 59,3 miliona godinu dana ranije. Međutim, godišnji finansijski izveštaj pokazuje da ovo preduzeće ima gotovinskih sredstava, odnosno obrtni kapital tek nešto viši od sume dovoljne da pokrije kratkoročne dugove, pa je stoga i njegov racio likvidnosti približan nuli.

U stavkama godišnjeg finansijskog izveštaja Koridora Srbije za dugoročna zaduženja stoji da su u pitanju „dugoročni krediti i ostale dugoročne obaveze prema matičnim, zavisnim i ostalim povezanim licima u zemlji“. Šta to tačno znači?

Koridori Srbije su prošle godine najveći kredit uzeli od investicione banke JP Morgan Chase u vrednosti od 431,7 miliona evra za potrebe gradnje takozvanog Moravskog koridora, odnosno deonice Pojate-Preljina. Taj novac većinom je otišao u ruke kompanije Bechtel Enka, osnovane upravo u te svrhe od strane čuvenog američkog graditelja, što zauzvrat objašnjava i njene dobre finansijske rezultate prošle godine.

Ekonomista Saša Đogović u razgovoru za Biznis.rs napominje da struktura naše liste najzaduženijih preduzeća u Srbiji jasno pokazuje da njom takođe dominiraju javna i državna preduzeća.

- Imamo suštinski neefikasnu državu, gde se u radu ovih kompanija oslikava neselektivan odabir kadrova. Najbolji pokazatelj lošeg upravljanja javnim resursima je EPS, koji je godinu dana ra-

Domaće kompanije sa najvećim neto gubicima u 2021. godini

IME KOMPANIJE	NETO GUBITAK U 2021. GODINI (U DINARIMA)
JP EPS BEOGRAD	14.948.733.000
RIO SAVA EXPLORATION DOO BEOGRAD	11.466.094.000
CNIM ENVIRONNEMENT & ENERGIE EPC	10.519.317.000
UNIHENKOM PHARMA DOO NOVI SAD – U STEČAJU	5.576.344.000
JP PUTEVI SRBIJE	4.992.801.000
ARENA CHANNELS GROUP DOO BEOGRAD	4.770.198.000
FCA Srbija d.o.o. Kragujevac	3.866.426.000
BELGRADE AIRPORT	3.724.970.000
Infrastruktura železnice Srbije a.d.	3.457.372.000
Železnice Srbije ad	3.318.393.000
LOGIN EKO DOO	3.071.492.000
Mei Ta Europe d.o.o.	3.008.494.000
PKC Wiring Systems d.o.o.	2.346.419.000
KOTEKS DOO BEOGRAD-SURČIN	2.299.560.000
Air SERBIA a.d. Beograd	2.078.994.000
HOLDING KORPORACIJA KRUŠIK AD VALJEVO	2.062.398.000
CONTINENTAL AUTOMOTIVE SERBIA DOO	2.062.137.000
KOMPANIJA KOLING AD BEOGRAD – U STEČAJU	2.017.641.000
Mercator-S d.o.o.	1.628.999.000
GSP	1.534.308.000

CompanyWall

FOTO: PEXELS

nije imao najveći prihod i dobit, a sada iskazuje ogromne gubitke, što pokazuje da u njemu nije bilo blagovremenih investicija i održavanja, i sav dobitak bio je isključivo upumpavan – objašnjava Đogović.

Na spisku dvadeset dugoročno najzaduženijih kompanija (sa dodatnom kolonom u kojoj su prikazani i njihovi kratkoročni dugovi u 2021. godini) po delatnostima, osim građevinskih firmi izdvajaju se energetska i rudarska preduzeća (NIS, EPS, Zijin, Srbijagas, Gazprom Energoholding), ali su prisutni i telekomunikacioni operateri Telekom Srbija i SBB.

Kada su u pitanju ovi potonji, u domaćoj javnosti se dosta pisalo o tržišnom ratu dve velike kompanije, a zajmovi koje su uzimali preusmeravani su u svrhu širenja i modernizovanja njihovih mreža, ali i ponude kvalitetnog medijskog sadržaja, s tom razlikom da Telekom svoje kredite otplaćuje, u suštini, novcem poreskih obveznika.

Prema podacima iz godišnjih finansijskih izveštaja kojima raspolaže CompanyWall, među ostalim kompanijama sa liste top 20 zaduženih kompanija nalazi se beogradski Webg, koji se bavi izgradnjom vetroparkova, u stoprocentnom vlasništvu kompanije

Tesla Wind, koja je opet u većinskom vlasništvu državnog fonda Masdar iz Abu Dabija.

Tu su još i akcionarsko društvo Interkomerc, koje trguje na veliko električnim aparatima za domaćinstvo i koje je bilo pod istragom pre nekoliko godina zbog obmane poverilaca, te BW Galerija, koja iznajmljuje i upravlja nekretninama u okviru projekta Beograd na vodi, beogradska mlečna industrija AD Imlek, maloprodajni lanac Mercator-S, kao i preduzeće Beo Čista Energija, koje je u suvlasništvu japanskih i francuskih kompanija, a kao partner Grada Beograda upravlja prestoničkom deponijom u Vinči.

Kada je reč o prezaduženim preduzećima koja posluju u Srbiji, a u privatnom su vlasništvu, naš sagovornik je posebno istakao primere kineskih rudarskih kompanija.

- Zijin je dosta ulagao u proširenje svojih kapaciteta, pa pretpostavljam da će ove godine zabeležiti znatno bolje rezultate jer će se na njegovo poslovanje odraziti i visoka cena bakra na svetskim tržištima – komentariše Saša Đogović.

Prema njegovim rečima, kreditna zaduživanja Beo Čiste Energije posledica su najavljenog finansiranja u spalionicu i modernizovanje deponije u Vinči, dok Zastava automobili u stečaju predstavlja ostatke iz nekog ranijeg vremena, i kreće se ka sigurnoj likvidaciji.

Dakle, kada se saberu utisci ekonomskih stručnjaka koje smo pozvali da daju osvrt na stanje najvećih učesnika u srpskoj privredi u poslednjoj godini za koju su objavljeni finansijski podaci, stiče se utisak da postoji konsenzus o tome da država decenijama ne vodi previše računa o dobrobiti svojih najvećih preduzeća, bez obzira ko je na vlasti. Stručno tržišno upravljanje moglo bi zauzvrat da donese mnogo koristi i državnom aparatu i građanima. S druge strane, velike privatne kompanije se i te kako ponašaju tržišno, a njihovi konačni rezultati često odslikavaju stanje tražnje ili velikih spoljnih pomeranja, dok stepen njihove zaduženosti ne mora nužno da znači da se nalaze u lošoj situaciji, već su možda iskoristile priliku za reinvestiranje u modernizaciju.

✍️ **MARIJA JOVANOVIĆ**
✍️ **MARKO MILADINOVIĆ**

Domaće kompanije sa najvećim dugoročnim dugovanjima u 2021. godini

IME KOMPANIJE	DUGOROČNE OBAVEZE	KRA TKOROČNE OBAVEZE
KORIDORI SRBIJE DOO BEOGRAD	146.501.913.000	2.969.639.000
Telekom Srbija a.d., Beograd	125.338.763.000	107.129.278.000
JP EPS BEOGRAD	92.782.294.000	153.585.110.000
BELGRADE AIRPORT	83.048.000.000	4.626.252.000
NIS A.D. NOVI SAD	72.285.396.000	62.777.014.000
SERBIA ZIJIN COPPER DOO	59.064.302.000	46.301.636.000
JP SRBIJAGAS NOVI SAD	48.725.395.000	98.634.940.000
ZASTAVA AUTOMOBILI AD KRAGUJEVAC – U STEČAJU	45.628.078.000	11.545.736.000
SBB DOO BEOGRAD	36.411.402.000	7.664.306.000
Serbia Zijin Mining d.o.o.	29.488.471.000	13.037.385.000
INTERKOMERC AD BEOGRAD	28.969.238.000	18.359.000
JP PUTEVI SRBIJE	28.719.014.000	93.705.710.000
Mei Ta Europe d.o.o.	27.890.512.000	2.686.087.000
BW Galerija d.o.o.	27.834.451.000	4.651.485.000
AD IMLEK	26.527.626.000	6.504.631.000
WEBG DOO BEOGRAD	23.809.407.000	2.846.743.000
Beo Čista Energija d.o.o.	23.562.058.000	11.864.826.000
Mercator-S d.o.o.	23.238.843.000	29.762.284.000
Linglong International Europe d.o.o. Zrenjanin	22.340.599.000	28.828.292.000
Gazprom energoholding Serbia TE-TO Pančevo d.o.o.	18.385.968.000	2.457.490.000

CompanyWall

STR NAR

PRODAVNICA MEŠOVITE ROBE

Kralja Petra I 127 38220 Kosovska Mitrovica

028/422 339
063/83 04 502
064/30 75 060

Naša Škola

13. Oktobar 13a
11260 Beograd, Umka
063 455 689
office@nasaskola.co.rs
www.nasaskola.co.rs

UNUTRAŠNJA
I ULAZNA VRATA
FASADNA STOLARIJA
DRVO
DRVOALUMINIJUM
ALUMINIJUM

ČEKAJUĆI RECESIJU

**Vladan
Pavlović**

Ilirika

Spekulacije da bi američka ekonomija mogla da uđe u recesiju intenzivirale su se nakon što su zvanični podaci objavljeni 28. jula pokazali da se ekonomija SAD smanjila drugi kvartal zaredom, samo nekoliko dana nakon što je Međunarodni monetarni fond (MMF) prognozirao mogućnost za globalnu recesiju. Iako se pod recesijom zvanično podrazumeva pad bruto domaćeg proizvoda (BDP) u dva uzastopna kvartala, postoji dilema o tome da li se trenutna pozicija američke ekonomije može klasifikovati na isti način zbog nekih drugih faktora koji su u igri, uključujući pre svega i dalje snažno tržište rada.

Nacionalni biro za ekonomska istraživanja Sjedinjenih Država (NBER), inače neprofitna organizacija, čiji odbor za poslovni ciklus prati ekonomske trendove, definiše recesiju kao rasprostranjenu kontrakciju u privredi koja traje više od nekoliko meseci, sa svakim od tri kriterijuma – dubina, difuzija i trajanje – koji moraju biti ispunjeni u određenom stepenu. To bi na širem planu podrazumevalo da ljudi manje troše, gube poslove, preduzeća smanjuju investicije, industrijska proizvodnja usporava, padaju korporativni profiti i prihodi. To za sada još uvek nije slučaj u Americi ili bar nije opšti i jasno izraženi trend, ali postaje verovatan scenario u nekoj budućnosti ili bar ima dobrih šansi da se i realizuje.

Čini se da je tamošnje tržište kapitala (berza) to već anticipiralo, te počev od starta tekuće godine imamo opadajuće, odnosno silazno tržište akcija, koje je i danas aktuelno. Dobrim delom ovaj trend je rezultanta pooštavanja monetarne politike od strane FED-a, koji pokušava da se

izbori sa visokim nivoom inflacije. Već sama činjenica da je inflacija ostala povišena, a ne tranzitorna pojava kako se isprva smatralo, govori da je do narušavanja makroekonomske stabilnosti već došlo.

FED (Federalne rezerve, centralna banka koja nadgleda američku monetarnu politiku) trenutno radi na sprečavanju recesije u dometu svojih mogućnosti. Poslednjih meseci povećava kamatne stope u cilju suzbijanja inflacije, ali i pokušava da stvori finu ravnotežu (da ne ugrozi rast, investicije i zaposlenost), s obzirom na to da je više od dve trećine recesija koje su Amerikanci doživeli od Drugog svetskog rata bilo uzrokovano povećanjem kamatnih stopa koje je bilo prebrzo. Iako se ekonomisti još uvek generalno slažu da trenutno SAD nije u recesiji, bez obzira na kvartalne padove BDP-a, izgledi nisu najbolji. Istraživanje 49 američkih makroekonomista koje su sprovedli Financial Times i Inicijativa o globalnim tržištima (Initiative on Global Markets) pokazalo je da više od dve trećine veruje da će recesija nastupiti 2023. Stručnjaci se uglavnom slažu da je teško predvideti da li će, kada i koliko dugo recesija trajati na kraju, sa toliko konfliktnih faktora u igri u ekonomiji.

Situacija u Evropskoj uniji je još gora, s obzirom na to da nju mnogo više pogađa energetska kriza izazvana ratom u Ukrajini. Za Srbiju i region generalno još uvek ne postoje predviđanja da bi moglo doći do recesionih pojava. Očekivane stope rasta za period 2022–2024. jesu revidirane naniže, ali se kreću od 2,5 do 3,5 odsto. Treba, međutim, biti na oprezu i uzeti u obzir da je EU glavni trgovinski partner i Srbije i zemalja iz regiona, pa bi veći negativni talas vrlo verovatno bio preleven i na nas.

geoinženjering

geološke
usluge i
ispitivanje
terena

Svetosavska 17/9 18106 Niš
mob: 063 427 994
tel: 018 514 230
fax: 018 517 250
geoinzenjeringdoonis@gmail.com

STIG INŽENJERING

Bubušinac bb
12206 Požarevac, Bubušinac

065 22 86 000

stiging.doo@gmail.com

zemljani i grubi građevinski radovi

iskopi, nasipanje, rušenje, betoniranje

proizvodnja i prodaja betona

AUTOSERVIS

M&B

Jerneja Kopitara 37
21000 Novi Sad

064/2184908

robertolajos1968@gmail.com

SERVIS ZA JAPANSKA I
KOREJSKA VOZILA

TEŠKA ZIMA ZA RUDARE

**Aleksandar
Matanović**

vlasnik kripto
menjačnice ECD

Rudarenje kriptovaluta se i pored velikih oscilacija u profitabilnosti pokazalo kao jedan od najunosnijih biznisa u poslednjih desetak godina. Pored nepredvidive zarade, postojali su i drugi izazovi: zabrane rudarenja u određenim državama, potreba za čestim obnavljanjem opreme, prelasci sa jedne kriptovalute na drugu, izazovi sa unovčavanjem, kao i regulatorna neizvesnost. Sve su to rudari naučili da prevazilaze i nalazili su načine da opstanu i uvećavaju svoj kapital. Ipak, čini se da period ispred nas donosi rekordno visok nivo neizvesnosti u industriji kripto rudarenja.

Za početak, 15. septembra se dogodio veliki udarac za sve koji rudare grafičkim karticama. Posle mnogih najava i odlaganja, ETH je konačno prešao na PoS (metod „rudarenja“ koji nije oslonjen na jak hardver). S obzirom na to da ne postoji nijedna druga kriptovaluta koja se rudari grafičkim karticama, a čija je snaga iole blizu ETH-a, sasvim je moguće da se zlatno doba za rudare grafičkim karticama više nikada neće vratiti. I dalje će da postoji ta vrsta rudarenja, ali sumnjam da će ikada dostizati nivo profitabilnosti koje smo imali, na primer, 2017. ili 2021. Takođe, ako vreme pokaže da je tranzicija ETH-a sa PoW na PoS dobar potez, možemo očekivati talas kriptovaluta koje će da pokušaju istu tu tranziciju, što bi dodatno smanjilo potrebu za grafičkim karticama u „rudarskoj“ industriji.

Globalni ekonomski trendovi takođe nikako ne idu naruku rudarima. Cene kriptovaluta su prilično daleko od prošlogodišnjeg maksimuma, a trenutno se ne nazire promena trenda. Kripto

tržište je verno pratilo dešavanja na drugim tržištima tokom cele godine, a kako globalno nema naznaka da nas čekaju bolji dani, verovatno da barem kratkoročno nema previše razloga za optimizam ni među kripto investitorima. Pošto 100 odsto prihoda rudara zavisi od prodaje kriptovaluta koje izrudare, njihovi prihodi su već značajno opali, nekima sigurno i ispod nivoa redovnih troškova koje imaju. Kriptovalute su u prošlosti i te kako umele da nagrade strpljive rudare koji nisu odustajali ni kada je bilo neprofitabilno rudariti, ali pitanje je koliko dugo neki mogu da izdrže da posluju sa minusom.

Da stvari budu još gore, drastičan pad prihoda uglavnom je ispraćen značajnim rastom rashoda. Kako na troškove rudarenja dominantno utiče cena električne energije, energetska kriza koja uveliko traje se već negativno odrazila na poslovanje rudara. Ipak, deluje da najgore tek dolazi. Zima pored dodatnih povećanja cene struje može u nekim zemljama doneti i restrikcije. Naravno, kad nema struje, nema ni rudarenja. Takođe, ne bih isključio ni mogućnost da neke države prosto privremeno zabrane rudarenje kriptovaluta zbog nedovoljne količine električne energije. Na primer, Iran je u prošlosti već dva puta pribegavao ovoj strategiji kad je bilo problema sa snabdevanjem električnom energijom, pa onda ponovo dozvoljavao da se rudari kad se snabdevanje stabilizovalo.

Ko god se malo duže bavi kripto rudarenjem, sigurno mu ne manjka ni hrabrosti ni upornosti. Ove zime bi te osobine mogle biti testirane kao nikad do sada.

OZARJE

zastupnik u osiguranju

Sarajevska 25
11000 Beograd, Savski Venac
0113617753, 063/331585
ozarjedoo@gmail.com

pod master.rs
GROUP D.O.O.

INDUSTRIJSKI EPOKSIDNI PODOVI
PVC PODOVI
TEKSTILNI PODOVI
GUMENI PODOVI
DRVENI PODOVI I LAMINATI
PODOVI ZA SPOLJAŠNJE PROSTORE

Nikoljačka 8 11211 Beograd

064 433 41 08
063 411 069

office@podmaster.rs
www.podmaster.rs

ODGOVORNOST ONLINE TRGOVACA ZA PODATKE O LIČNOSTI

**Ivan
Milošević**

partner u AOD JPM
Janković Popović Mitić

straživanja ozbiljnih svetskih kuća pokazuju da je ostvarivanje profita u direktnoj srazmeri sa stepenom poverenja koje kupci imaju u trgovce u vezi sa obradom njihovih podataka o ličnosti. Trgovačke kuće koje smatraju da su društveno odgovorne morale bi da znaju da su investicije u zaštitu podataka o ličnosti kupaca dodatna vrednost za kompaniju – ova vrsta ulaganja učvršćuje poverenje kod kupaca, doprinosi jačanju konkurentske pozicije na tržištu i povećava profit. Pre svega, potrebno je razumevanje da podaci o ličnosti koje trgovci prikupljaju od građana nisu njihovo vlasništvo, već da su podaci o ličnosti deo prava građanstva i da moraju da ih obrađuju u skladu sa zakonskim propisima.

Moderno poslovanje se ne može zamisliti bez oglasa. U lanac online oglašavanja (real-time bidding – RTB) uključeni su online trgovci, vlasnici e-commerce platformi, online platforme za ponudu i potražnju oglasa, zastupnici kompanija koje nude prostor za oglašavanje i kompanija koje žele da se oglašavaju, platforme za upravljanje podacima i platforme za automatsko praćenje posetilaca sajta koji prate oglase na takozvanim AdExchange platformama – takozvanim aukcijskim online kućama, uz primenu sistema veštačke inteligencije.

Sistem veštačke inteligencije je tako podešen da će na aukcijama „za prodaju profila“ (selling audience) odneti prevagu, odnosno mogućnost za oglašavanje – slanje personalizovanih sadržaja, dobiti one kompanije koje imaju najbolje alate za automatizovano praćenje ponašanja građana na internetu. Zastupnici kompanija koje žele da oglašavaju svoje proizvode iznajmljuju svoje kolačiće ovim kompanijama i pomažu im da razumeju stvarne potrebe posetilaca njihovih internet stranica ili korisnika e-commerce platformi. Kada naprave profil korisnika ili posetioca na e-commerce ili internet stranici jednog on-line trgovca, prati se njegovo ponašanje i na drugim internet stranicama kako bi se napravio što bolji profil. Takav profil se uparuje na AdExchange platformama sa profilima koje, o tim istim građanima, već imaju aukcijske kuće – na kraju sistem veštačke inteligencije automatski šalje personalizovane sadržaje građanima.

GDPR, Zakon o zaštiti podataka o ličnosti i Zakon o elektronskim komunikacijama prepoznaju potrebu online trgovaca da što bolje plasiraju svoje proizvode na tržištu i da, radi postizanja ovog cilja, obrađuju podatke o ličnosti građana.

Sa druge strane, propisi kojima se uređuje zaštita podataka o ličnosti zahtevaju da građani imaju kontrolu nad svojim podacima o ličnosti, jer je to pravo neraskidivo povezano sa poštovanjem privatnosti i

dostojanstva građana. Ono što se očekuje od online trgovaca je da na jednostavan i razumljiv način kažu građanima šta rade sa njihovim podacima o ličnosti i da razgraniče i uredе odgovornost za postupanje sa podacima o ličnosti sa partnerskim organizacijama, koje angažuju da sprovedu personalizovani marketing, i to do mere do koje postoji njihova odgovornost.

Naša su profesionalna iskustva da trgovci nekada ne razumeju da ne postoji upotreba kolačića bez korišćenja takozvanih online identifikatora – podataka o ličnosti koji omogućavaju da se identifikuju građani i da se prati njihovo ponašanje na internetu. Ovaj stav zasnivamo na višegodišnjoj sinergiji našeg tima u sprovođenju GDPR i Zakona o zaštiti podataka o ličnosti, a koji čine advokati AOD JPM Janković Popović Mitić i stručnjaci za informacionu bezbednost i digitalnu forenziku. GDPR i Zakon o zaštiti podataka o ličnosti izričito definišu podatak o ličnosti kao svaki podatak koji se odnosi na fizičko lice čiji je identitet određen ili odrediv, neposredno ili posredno, posebno na osnovu oznake identiteta, kao što su ime i identifikacioni broj, podataka o lokaciji, identifikatora u elektronskim komunikacionim mrežama ili jednog, odnosno više obeležja njegovog fizičkog, fiziološkog, genetskog, mentalnog, ekonomskog, kulturnog i društvenog identiteta. U prilog naše tvrdnje idu i nedavne odluke evropskih nadzornih tela u vezi sa prenosom podataka u takozvane treće zemlje – da AdTech kompanije ne anonimizuju IP adrese građana, već da je reč o pseudoanonimizaciji, tako da ima mesta primeni GDPR-a i Zakona o zaštiti podataka o ličnosti. Otuda potreba da trgovci građanima, u obaveštenju o privatnosti, na jasan i razumljiv način kažu kako obrađuju podatke o ličnosti kada angažuju partnerske organizacije za profilisanje ponašanja posetilaca i kupaca na njihovim internet stranicama i platformama.

Zbog rizika koje sistemi veštačke inteligencije mogu da proizvedu za prava i slobode građana preporuka je da online trgovci angažuju partnerske organizacije čije kolačiće koriste u svojstvu (zajedničkog) rukovaoa i/ili obrađivača i da zaključe ugovore o obradi podataka – ovo razlučivanje iziskuje razumevanje funkcionisanja partnerskih organizacija i AdExchange platformi. Takođe, pristanak za obradu podataka putem kolačića se uvek prikuplja u skladu sa Zakonom o elektronskim komunikacijama, a neophodno je i sprovođenje takozvane Data Protection Impact Assessment (DPIA), procene uticaja aktivnosti obrade na prava i slobode građana, sa posebnim fokusom na uticaj algoritamskih sistema veštačke inteligencije koje proizvode treće strane.

TRŽIŠTE NEKRETNOSTI U SRBIJI DOBILLO NOVOG IGRAČA?

REIT FONDOVI NOVA PRILIKA ZA MALE I VELIKE INVESTITORE

ZAKONSKI USLOVI ZA POSTOJANJE NEKRETNOSTNIH FONDOVA SU ISPUNJENI, OSTAJE PROBLEM PRIMENE ZBOG KOGA SU MIŠLJENJA OKO „TAJMINGA“ NJIHOVOG UKLJUČIVANJA PODELJENA

Da pravila ne važe čak ni kad je tržišna utakmica u pitanju, potvrđuju cene nekretnina u svetu i kod nas. To što su u Kini počele da se osećaju posledice dve decenije pomahnitile gradnje i što je počeo da puca „balon nekretnina“, a širom zemlje da niču gradovi duhova, i to što u Americi i drugim zemljama tržišta nekretnina dostižu status balona, ništa se ne „preliva“ na Srbiju. Kolika god da je kriza, cene stanova rastu, a potražnja za njima ne jenjava.

Prognoze stručnjaka su različite, počev od ocena da će za najviše godinu dana početi da pada cena kvadrata do toga da će samo nastaviti uzlaznim tempom ili da jednostavno rečeno „nema dalje“, misleći na to da su cene konačno dostigle svoj maksimum. Ostaje i pitanje visokih kamatnih stopa i da li će se nastaviti njihov rast ili će prevelika ponuda u nekom trenutku naterati banke da ih smanjuju. To je nepoznanica koja dodatno podgreva neizvesnost u već dovoljno neizvesnoj današnjici.

Ono što, međutim, jeste izvesno je da će na srpskom tržištu do kraja godine postojati nekoliko nekretnostnih fondova, a iz naziva društva sa sajta Komisije za hartije od vrednosti Republike Srbije (KHOV) i iz podataka o osnivaču koji ukazuju na to da se radi o fondu koji se bavi nepokretnostima i koji je osnovala domaća firma, izgleda da je Srbija već dobila prvog takvog igrača. Na ovo se dugo čekalo, a efekat REIT fondova (Real Estate Investment Trust) ili trustova na tržište nekretnina uopšte nije upitan, samo su mišljenja oko njihovog uticaja na cene podeljena.

U Komisiji za hartije od vrednosti se na ovu temu ne hvalje previše, ali za Biznis.rs kažu da, s obzirom na interesovanje koje su potencijalni investitori pokazali proteklih meseci, očekuju da će do kraja

godine izdati nekoliko dozvola za osnivanje alternativnih investicionih fondova (AIF). Svoja očekivanja zasnivaju i na tome da više nema zakonskih prepreka za osnivanje ovih društava otkad je 2019. godine donet Zakon o alternativnim investicionim fondovima.

- Zakon koji je u potpunosti usklađen sa EU regulativom, između ostalog, reguliše osnivanje i upravljanje fondovima za ulaganje u nepokretnosti, a time su ispunjeni svi uslovi za postojanje te vrste fondova – kažu u KHOV.

Na pitanje zašto se toliko čekalo sa ovom vrstom ulaganja, podsećaju da je opšta situacija pandemije i geopolitičke krize u svetu povećala opreznost investiranja, uključujući i ulaganja u alternativne investicione fondove, bez obzira na to što su REIT fondovi kompanije koje poseduju ili finansiraju nekretnine koje donose prihod, bilo kroz dividende, bilo kroz kupovinu i prodaju likvidnih hartija od vrednosti na berzi i smatraju se sigurnijim investicijama.

Uspešan primer trustova imamo u susjednoj Bugarskoj u kojoj posluje njih deset koji raspolažu sa 800 miliona evra, a od prošle jeseni na Ljubljanskoj berzi u Sloveniji listiran je fond nekretnina Equinox.

Još im nije vreme?

Predsednik Građevinske komore Srbije Stojan Čolakov smatra da još nije vreme za ovakvu vrstu investicija i da nekretnostnim fondovima treba obezbediti uslove za rad.

- Potencijalni investitori analiziraju tržište i gledaju plasman robe, takođe kako teče proces za razvoj lokacije i prodaja. S obzirom na to da je reakcija tržišta brza, to ih baš ne zadovoljava. Na odluku o radu utiče i politička i ekonomska situa-

cija u okruženju, a kapital je jako plašljiv – konstatuje Čolakov u razgovoru za Biznis.rs.

To ipak nije sprečilo neke da posluju i bez dozvole Komisije za hartije od vrednosti, kao što je Serbia real estate fund, na čiji nezakonit rad je nedavno upozoravala i sama Komisija.

- Ima takođe onih nezvaničnih koji poseduju kapital preko nekog preduzeća i ulažu, pa nakon prodaje imaju povraćaj uz neku kamatu 'na srpski način', a to su već ortački dogovori – otkriva Čolakov za naš časopis.

Prevazići „dečje bolesti“

Pored pomenutog Zakona o alternativnim investicionim fondovima, u pripremi je i Zakon o grupnom finansiranju koji bi trebalo da bude usvojen do kraja 2022. godine i kojim bi mogao da se predloži model za investiranje u nepokretnosti. Nakon što su ispunjeni zakonski uslovi, ostaje problem implementacije.

- Glavna prepreka, a ujedno i rešenje za pokretanje AIF-a u Srbiji je implementacija i sprovođenje regulative. Istovremeno, predstavlja i jedini način koji će omogućiti lokalnim, kao i stranim investitorima da ulažu u fondove specijalizovane za nekretnine. Ovde mislim na rešavanje pravno-imovinskih pitanja, odnosno kako će katastar videti vlasništvo nekretnina unutar fondova; izbegavanje dvostrukog oporezivanja gde poreska uprava neće oporezivati vlasnika jedinica kroz porez na dohodak (ili pravno lice kroz porez na dobit) uporedo sa oporezivanjem samog fonda, takođe kroz porez na dobit – precizira Uroš Grujić, šef odeljenja za investicije kompanije CBRE za Jugoistočnu Evropu.

Kako je objasnio u razgovoru za Biznis.rs, sprovođenje regulative bilo bi moguće kroz implementaciju modela sa Zapada koji funkcioniše već decenijama. Tržišta kao što su Amerika, Velika Britanija, Nemačka, Francuska, Holandija, kao i Jugoistočna Azija – Singapur, Japan i Južna Koreja, godinama unazad nude ovu vrstu investiranja, te su oni odavno prevazišli sve „dečje bolesti“.

- Shodno tome, treba videti i preslikati njihove modele oko poreza, pravno-imovinskog statusa, osiguranja i svega ostalog, kako bi se regulativa usavršila kod nas i samim tim omogućila institucional-

Uroš Grujić

nim investitorima jednostavnije ulaganje u ovakvu vrstu proizvoda – navodi Grujić.

Za primer zemlje koja uspešno posluje on uzima REIT koncept u Americi koji postoji još od šezdesetih godina prošlog veka i polazi od toga da se treba ugledati na najbolje elemente američke i evropske regulative jer bi sve ostalo, po njegovom mišljenju, moglo dodatno da zakomplikuje proces i oteža ili onemogućiti investitorima, koji imaju višegodišnje iskustvo sa Zapada i njihovom regulativama, da investiraju kod nas.

Grujić: Usporilo bi rast cena

Pojava ovakvog vida investiranja u nekretnine, tačnije ovakva vrsta finansijskog proizvoda, omogućila bi, uverava naš sagovornik, stanovništvu, ali i drugim finansijskim organizacijama, kao i pravnim licima, proizvod za dodatno ulaganje.

- Trenutno, stanovništvo u Srbiji osim oročenja u bankama, kupovine državnih obveznica ili kupovine stanova nema alternativu gde bi plasiralo stečeni kapital ili ušteđevinu. U bankama u Srbiji ima više od 10 milijardi evra oročenog kapitala koji ili gubi na vrednosti ili prikuplja minimalnu kamatnu stopu koju 'šiša' prisutna rastuća inflacija, ali i celokupna poljuljanost globalnog finansijskog sistema prouzrokovana efektima tekuće pandemije koja je donela brojne promene – smatra Uroš Grujić.

On dodaje da zbog nedostatka ovakvih proizvoda tržište stambenih nekretnina i jeste eksplodiralo, jer građani nemaju alternativno rešenje gde bi plasirali stečeni kapital i ušteđevinu osim u stanove, koji im omogućavaju stopu prinosa između tri i četiri procenta na godišnjem nivou. Pojava alternativa koje bi, po njegovom mišljenju, istim građanima omogućila da kupe akcije ili jedinice pojedinih fondova koji taj kapital investiraju u kupovinu nekih od poslovnih zgrada, trgovinskih ili logističkih centara, omogućila bi investitorima povraćaj od šest do osam odsto na godišnjem nivou, što ih čini jako interesantnim, te bi ista potencijalno uticala

na usporavanje rasta cene stanova koje već neko vreme beleže rekordne nivoe. Za razliku od poslovnog prostora, gde bi prema Grujićevom mišljenju, cene zakupe nastavile da budu vođene odnosom količine ponude i tražnje, samim tim pokretanje ili stvaranje AIF-a kratkoročno ne bi dovelo do značajnih promena.

Dodatne razloge zbog kojih bi od velikog značaja bilo da se nekoliko fondova nekretnina realizuje vidi u tome što bi to simultano povuklo i dolazak dodatnih institucionalnih investitora, što je od velikog značaja za tržište u svakom smislu.

- Dolazak inostranog kapitala uvek šalje pozitivne signale i svakako bi bolje pozicioniralo Srbiju na mapi tržišta za investiranje. Sa trenutnom situacijom i prisutnom rastućom inflacijom, ova vrsta alternativnog investiranja bi omogućila investitorima da njihov kapital ne gubi na vrednosti. Smatramo da fondovi koji su fokusirani na ulaganje u nekretnine predstavljaju stabilnu i dobru opciju za investiranje, naravno, pod uslovom da menadžment istih ima jasnu viziju, iskustvo i znanje da ulaže u proizvode, odnosno nekretnine, koje su se dokazale kao vodeće u svojim segmentima – zaključuje naš sagovornik.

Gujaničić: Vidljivi efekti tek na duži rok

Dugogodišnji broker Nenad Gujaničić smatra da je na domaćem finansijskom tržištu oduvek bilo premalo novih investicionih alternativa i da u tom smislu ne treba postavljati pitanje tajminga po-

Nenad Gujaničić

Vladimir Pavlović

FOTO: PRIVATNA ARHIVA

javljanja REIT fondova. Pogotovo što na primeru drugih finansijskih instrumenata, kao što su investicione jedinice klasičnih investicionih fondova, kaže da možemo da vidimo da ni desetak godina razvoja nije bilo dovoljno da se ovakve alternative isprofilisu na našem tržištu i postanu važna investiciona alternativa. Ovde ne računa gotovinske investicione fondove koji su klasičan pandan štednji i verovatno jedini finansijski instrument, pored depozita, koji je na našem finansijskom tržištu „pustio korenje“.

On takođe smatra da bez efikasnih institucija koje će omogućiti sprovođenje zakona nema bitnog razvoja finansijskog tržišta i šire lepeze finansijskih instrumenata.

- Videli smo na primeru tržišta akcija i investicionih fondova kako se dešava njihovo kontinuirano odumiranje u uslovima slabih institucija koje vode gubitku poverenja ulagača – dodaje naš sagovornik.

Gujaničić pojašnjava da je ulaganje u REIT fondove primarno namenjeno sitnijim investitorima koji nemaju dovoljno sredstava, vremena ili znanja da se samostalno bave direktnim ulaganjem u nekretnine.

- Ta vrsta ulaganja bi im nudila diversifikovan pristup (sa malom količinom sredstava bi se indirektno dobio udeo u velikom broju nekretnina) i predvidljiv i

ESG POSTALO VAŽNO OBELEŽJE PO KOM SE VREDNUJU NEKRETNINE

Uroš Grujić sugerise da fondovi i menadžeri kapitala koji planiraju da pokrenu AIF u Srbiji ili regionu treba da imaju na umu Environmental, Social and Governance, odnosno ESG.

- Skraćenica ESG jedna je od trenutno glavnih tema globalno i nešto na šta profesionalni menadžeri kapitala obraćaju veliku pažnju. Zelena gradnja, društveno odgovorne firme i fokus na smanjenje emisije ugljen-dioksida je 'buzz word' globalno i nešto što će imati veliki uticaj i kod nas. Shodno tome, prilikom sastavljanja biznis planova, donošenja investicionih odluka i budžetiranja treba uzeti u obzir ESG.

Ovaj konsultant se osvrnuo na vodeće investitore u regionu koji su već krenuli sa repozicioniranjem portfelja, odnosno usklađivanjem nove gradnje komercijalnih nekretnina po ESG standardima, dok se postojeći objekti rekonstruišu kako bi bili u skladu sa ovim standardima. ESG, podvlači, postaje jako važno obeležje koje direktno utiče na vrednost nekretnina.

stabilan prinos. Oni krupniji deponenti teško da će odustati od oprobane varijante direktnog ulaganja u nekretnine.

Uticaj fondova na tržište nekretnina bi u prvoj fazi bio minimalan, s obzirom na konzervativnost i needukovanost prosečnog domaćeg deponenta. Dugoročno, aktivniji nastup fondova bi trebalo da doprinese većim prometima i likvidnijem tržištu nekretnina, ističe Gujaničić.

„Pametnije“ investicije i svetla budućnost

Finansijski analitičar Vladimir Pavlović ne veruje da će postojanje „ovakvog konkurenta“ uticati na cene nepokretnosti.

- Postojanje nekretninskih fondova je više dobro iz razloga da se pametnije investira u neke nekretnine koje bi dale prinos nego što će da zaustavi rast cena. Pametnim investicijama bi se izbegla situacija da imamo prazne stanove – navodi on.

Pavlović u razgovoru za Biznis.rs kaže da nije tajna da strani fondovi tako trguju kod nas, ali i da se snalaze u smislu poreske optimizacije - „preko d.o.o. rade u Srbiji i ulažu u šoping molove i poslovni prostor“.

S druge strane, imamo situaciju da naše stanovništvo plasira novac u AIF na stranim tržištima, umesto da taj kapital ostane kod nas i samim tim ojača ekonomiju i tržište, da se zapošljava više ljudi.

Iako možda bez većeg uticaja na cenovnu politiku, Uroš Grujić je gotovo siguran da postavljanje fonda i investiranje istog u prave proizvode može investitorima isplaćivati stopu prinosa na uloženi novac u rang od šest do osam odsto, što je mnogo više od fondova sa Zapada koji, u proseku, svojim investitorima vraćaju na uloženi kapital između tri i pet procenata.

I osiguravajuće kuće, investicione banke, mala i srednja preduzeća, ali i državni fondovi će takođe moći da na više načina podele svoje investicije koje se, za sada, uglavnom baziraju na kupovini državnih obveznica i oročenjima kod banaka.

Nakon svega, nema dileme da niko ko bude uložio u REIT fondove, bilo kratkoročno ili dugoročno, neće ostati „kratkih rukava“.

SLAĐANA VASIĆ

RESTORAN
TRI BORA

Kadinjača 2
31102 Volujac, Užice
064/4487746
031/3807455
sanja77ue@gmail.com

SVE VRSTE STOMATOLOŠKIH
USLUGA
RENDGEN
DIGITALNO SNIMANJE ZUBA CELE
VILICE I POJEDINAČNO
BEZBOLNO DAVANJE ANESTEZIJE
BEZ IGLE

STOMATOLOŠKA ORDINACIJA

Marković
DENTIST

Dr Ivana Marković

JNA 30 B, 21460 Vrbas
tel. 021/706-506
mob. 063/649-655
e-mail:
drivana.markovicdentist@gmail.com

Stomatološka ordinacija
"Marković dentist"

FOTO: PIXABAY

ULOGA SINDIKATA U SRBIJI OBESMIŠLJENA, NE POSTOJI TRADICIJA KOLEKTIVNOG PREGOVARANJA

ZAPOSLENI RADIJE BIRAJU ČLANSTVO U STRANCI NEGO U SINDIKATU

POSTOJE DVA OSNOVNA PROBLEMA KADA JE REČ O KOLEKTIVNOM PREGOVARANJU U SRBIJI. PRVI JE ŠTO POSLODAVCI NEMAJU NIKAKAV INTERES DA PREGOVARAJU, ODNOSNO ZAKLJUČENJE KOLEKTIVNOG UGOVORA VIDE SAMO KAO NEŠTO NEPOVOLJNO ŠTO ĆE IM DONETI DODATNE TROŠKOVE. DRUGI PROBLEM TIČE SE IZBEGAVANJA POSLODAVACA DA SE UDRUŽUJU, ČIME SINDIKATI OSTAJU BEZ PARTNERA ZA PREGOVARANJE NA NAJVAŽNIJEM NIVOU PRIVREDE – GRANSKOM, ODNOSNO SEKTORSKOM. OVO JE NAROČITO IZRAŽENO KOD STRANIH POSLODAVACA KOJI SVE SVOJE INTERESE OSTVARUJU KROZ LOBIRANJE, DAKLE DIREKTNO KOD DRŽAVE

Svakog leta, kada počnu pregovori o minimalnoj zaradi za narednu godinu, do izražaja dolazi uloga sindikata koji u razgovorima sa državom i poslodavcima zastupaju radnike. Nažalost, stiče se utisak da su baš u tim pregovorima predstavnici sindikata strana koja ima najmanje uticaja na konačnu odluku.

Predsednik Centra za dostojanstven rad i naučni saradnik Instituta za radno pravo Mario Reljanović kaže u razgovoru za Biznis.rs da je značaj sindikata definisan njihovim pregovaračkim i mobilizacionim potencijalima.

- Pregovarački potencijali su, čini mi se, danas na minimumu. Jednostavno

rečeno, koncentracija moći odlučivanja je prebačena u potpunosti na državu, a vlasti ne prepoznaju potrebu za socijalnim dijalogom dok su istovremeno pod velikim uticajem (pre svega stranih) poslodavaca, komora i lobističkih grupa. U takvoj situaciji ne postoji realna mogućnost da zahtevi sindikata, koliko god bili racionalni i argumentovani, dođu do izražaja. Istovremeno, mobilizaciona moć sindikata je slaba, pa na ovakvo ignorisanje njihovog postojanja ne mogu odgovoriti relevantno, izvođenjem velikog broja radnika na ulične proteste – smatra Reljanović.

Prema njegovim rečima, uzroci ovakvog stanja sindikata u Srbiji su duboki i kompleksni i mogu se svesti na činjenicu da radnici uglavnom doživljavaju sindikate kao prebirokratizovane strukture koje su često bliske poslodavcima, i u kojima glavnu reč vode pojedinci čiji individualni interesi ne moraju uvek biti jednaki interesima radnika.

- Radnici posmatraju pomeranje moći u odlučivanju o njima bitnim stvarima – da li će imati posao, pre svega – sa sindikalnih na političke strukture, pa im je bliže učlanjenje u političke partije nego u sindikat – ocenjuje Reljanović.

Sasvim je jasno da, i pored očigledne

krize i trenutne nemoći, sindikati nemaju alternativu. Prema mišljenju predsednika Centra za dostojanstven rad, agilna i dobro organizovana nova sindikalna struktura pre bi mogla da privuče pažnju radnika nego unutrašnja reforma postojećih sindikata.

- Naročito sam skeptičan po pitanju snage i volje sindikata da se reformišu. Međutim, ne sme se zanemariti da je za stvaranje novog sindikata potrebno mnogo finansijskih sredstava i komplikovana organizacija rada i razvoja na početku delovanja, i da u tom smislu jeste daleko racionalnije i lakše koristiti razvijenu infrastrukturu postojećih sindikata – objašnjava Reljanović i dodaje da, kada je reč o pravcima razvoja, smatra da je od izuzetne važnosti da najveći sindikati odustanu od pokušaja da održe neki status quo u svom položaju, jer im očigledno tako nešto ne uspeva i da je njihov položaj, baš kao i položaj radnika, sve manje povoljan.

Sindikati bi trebalo da se zalažu i za radnike koji nisu njihovi članovi

Kada je reč o unutrašnjoj strukturi, ukрупnjavanje i stvaranje čvršće veze između postojećih saveza sindikata je od izuzetnog značaja. Ukрупnjavanje donosi i manje troškove funkcionisanja, smanjenje birokratije, ali i veći mobilizacioni potencijal i bolju sliku o sindikatima i njihovoj moći u očima radnika.

Sindikat bi morao da deluje proaktivno, a ne samo reaktivno – potrebno je jasno definisati kakve strategije, zakone i prakse sindikati predlažu. Ograničenje na kritiku postojećeg sistema i najave novih urušavanja prava radnika, bez efikasne alternative, nije strategija koja može dati rezultate jer se uvek završi na isti način – država i lobisti poslodavaca uvek usvoje ono što su planirali, a sindikalni uticaj na sadržinu tih propisa ostaje minimalan.

- Izuzetno je važno da se sindikati zauzimaju i za one radnike koji nisu njihovi članovi, i prema trenutnom zakonodavstvu to ne mogu ni da budu, jer će na taj način stvoriti kredibilitet kod zaposlenih. Istovremeno se moraju zalagati za izmene takvog zakonodavstva, kojim se krši čitav niz međunarodnih obaveza koje je Republika Srbija preuzela, što je više puta potvrđeno od strane stručnih

FOTO: PRIVATNA ARHIVA

Mario Reljanović

međunarodnih tela, pre svega UN. Takođe, vreme je da se sindikati predstave u svojim lokalnim zajednicama i stvore jače veze na lokalnu sa stanovništvom, koje je i samo revoltirano i ugroženo nezakonitim delovanjem poslodavaca, što smo imali prilike da vidimo kroz razne incidente naročito kada su u pitanju kineske kompanije i njihov odnos prema životnoj sredini – navodi Reljanović.

Kolektivno pregovaranje mora biti ekonomski zanimljivo za poslodavca

Postoje dva osnovna problema kada je reč o kolektivnom pregovaranju u Srbiji. Prvi je što poslodavci nemaju nikakav interes da pregovaraju, odnosno zaključenje kolektivnog ugovora vide samo kao nešto nepovoljno, nešto što će im doneti dodatne troškove.

- To znači da nam je u Zakonu o radu potreban veći broj stimulativnih odredbi, koje podrazumevaju da poslodavac određena prava može da ostvari samo

kroz kolektivno pregovaranje. Na primer, dosta se priča o skraćanju punog radnog vremena u Srbiji, tako da radna nedelja iznosi 32 radna časa, ili 35 radnih časova. Ako bi se Zakonom o radu uvela radna nedelja od 32 radna časa, uz ostavljanje mogućnosti da se kolektivnim ugovorom ona produži do 36 (u pitanju je redovno radno vreme, a ne prekovremeni rad), poslodavac bi sa jedne strane i te kako bio zainteresovan za ovu mogućnost, a sindikati bi za tako veliki ustupak poslodavcu mogli dobiti razne druge olakšice kada je reč o uslovima rada radnika – ocenjuje Mario Reljanović.

On dodaje da je potrebno kolektivno pregovaranje učiniti ekonomski zanimljivim za poslodavca, budući da u Srbiji ne postoje ni tradicija kolektivnog pregovaranja, niti svest o (moralnoj) obavezi da se kolektivno pregovara.

Drugi problem tiče se izbegavanja poslodavaca da se udružuju, čime sindikati ostaju bez partnera za pregovaranje na

USTAV GARANTUJE PRAVO NA SINDIKALNO UDRUŽIVANJE

U Srbiji je Ustavom zagarantovano pravo na udruživanje zaposlenih u sindikalne organizacije. Zakon o radu precizira da se sindikat, u smislu ovog zakona, smatra samostalna, demokratska i nezavisna organizacija zaposlenih u koju se oni dobrovoljno udružuju radi zastupanja, predstavljanja, unapređenja i zaštite svojih profesionalnih, radnih, ekonomskih, socijalnih, kulturnih i drugih pojedinačnih i kolektivnih interesa. Kao što Ustav određuje, sindikat se osniva bez prethodnog odobrenja, pa tako nije potrebna nikakva saglasnost poslodavca za osnivanje sindikata.

FOTO: PEXELS

najvažnijem nivou – granskom, odnosno sektorskom nivou privrede. Ovaj problem je naročito izražen kod stranih poslodavaca, koji apsolutno nemaju želju za kolektivnim pregovaranjem jer sve svoje interese ostvaruju kroz lobiranje za izmene propisa, dakle direktno kod države.

- Ova praksa se mora ukinuti i vratiti se na nivo socijalnih partnera, pre svega sindikata i udruženja poslodavaca. Takođe, postoji zanimljivo iskustvo u pojedinim državama u kojima se pored udruženja poslodavaca kao partner u pregovorima pojavljuju privredne komore. Ovo rešenje bi moglo da se sprovede i u Srbiji, budući da je članstvo u PKS obavezno i da bi se na taj način veoma lako moglo doći do potpune pokri-

venosti opštim kolektivnim ugovorom, kao i granskim kolektivnim ugovorima. Iako je ova ideja primenjiva i relevantna, do sada su je i PKS i državne vlasti potpuno ignorisale, dok je Unija poslodavaca Srbije apsolutno protiv nje, što je i razumljivo jer bi na taj način UPS izgubila svaku relevantnost kada je reč o kolektivnom pregovaranju. I pored toga, smatram da je od velike važnosti da se ona ozbiljno razmotri u bliskoj budućnosti – kaže predsednik Centra za dostojanstven rad i naučni saradnik Instituta za radno pravo.

Iskustva evropskih zemalja

Kao dobar primer prakse kolektivnog pregovaranja obično se pominju skandinavske države, kao i Nemačka. Prema podacima Međunarodne organizacije rada iz 2018-2019, mnoge evropske države imale su više nego povoljnu pokrivenost kolektivnim pregovaranjem, recimo Italija, Austrija i Francuska po 98 odsto, a Belgija 96 procenata. Zanimljivo je da Nemačka ima razgranat sistem kolektivnih ugovora, ali relativno slabu pokrivenost od 51 odsto.

Drugim rečima, važan je sistem kolektivnog pregovaranja – ukoliko, na primer, u Austriji pregovara privredna komora sa sindikatima na nivou opšteg kolektivnog ugovora i on bude usvojen, doći će se do pokrivenosti od skoro 100 odsto. Zbog toga Austrija ima pokrive-

nost koja je identična u periodu 2000-2022. i iznosi 98 procenata.

U Nemačkoj je, sa druge strane, akcenat na granskim kolektivnim ugovorima, koje je daleko teže zaključiti jer u pojedinim privrednim granama nema spremnosti socijalnih partnera da pregovaraju, ili je nizak odziv poslodavaca u udruženjima koja pregovaraju. Međutim, granski kolektivni ugovor ulazi u suštinu rada u određenoj delatnosti i dragoceniji je za radnika od opšteg kolektivnog ugovora.

Opšti kolektivni ugovor pokriva sve radnike i razrađuje samo najosnovnija pitanja kada je reč o uslovima rada, dok se granskim rešavaju suštinska pitanja vezana za rad na konkretnim poslovima.

- Svakako se može zaključiti da je većina evropskih država relativno dobro rešila ovo pitanje i da se neke dobre prakse mogu sagledati i preuzeti (u celini ili delimično), opet imajući u vidu činjenicu da kod nas ne postoje tradicija i kultura kolektivnog pregovaranja i da poslodavcima treba pružiti racionalne ekonomske argumente. Treba naglasiti i da u sistemima u kojima je osnovni akcenat na granskim kolektivnim ugovorima pokrivenost kolektivnim ugovorima tokom vremena opada, praktično bez izuzetka kada je reč o evropskim državama i sa malim izuzecima kada je reč o globalnim trendovima – objašnjava Mario Reljanović.

On dodaje da to govori o krizi sindikata i kolektivnog pregovaranja koja je zajednički svetski problem, a koja je posledica globalizacije liberalnog režima rada u kojem je radna eksploatacija izuzetno visoka, a težište odlučivanja se sa socijalnih partnera pomera na državu i lobističke grupe.

- Mislim da se ne možemo mnogo ugledati na iskustva ovih država, budući da su njihove pravne tradicije u ovom segmentu drugačije, dok je kultura kolektivnog pregovaranja na nivou koji se u Srbiji ne može dostići u narednih nekoliko decenija. Ono što je ipak od velike važnosti jesu iskustva kada je reč o pokrivenosti kolektivnim ugovorima, odnosno procentu poslodavaca i radnika koji su u obavezi da ih primenjuju – zaključuje predsednik Centra za dostojanstven rad i naučni saradnik Instituta za radno pravo Mario Reljanović.

 LJILJANA BEGOVIĆ

INSTITUCIONALNI MEHANIZMI SOCIJALNOG DIJALOGA NE FUNKCIONIŠU

- Sindikati bi morali, nakon što se konsoliduju, da ponude radnicima buntovne, vaninstitucionalne načine rešavanja spornih pitanja i izražavanja nezadovoljstva, odnosno stvaranja pritiska na donosioc odluka, budući da je sasvim očigledno da institucionalni mehanizmi socijalnog dijaloga ne funkcionišu (što se jasno vidi u radu Socijalno-ekonomskog saveta) – ocenjuje Mario Reljanović.

ENERGETSKA KRIZA NA STAROM KONTINENTU

ČEMU MOGU DA SE NADAJU EVROPSKE ZEMLJE I NJIHOVI GRAĐANI?

SA PROTESTIMA ILI BEZ NJIH, ENERGIJA ĆE BITI I VEĆ JESTE GLAVNA TEMA U EVROPSKOJ JAVNOSTI DOK SE BLIŽI GREJNA SEZONA. NIJE SAMO GREJANJE DOMAĆINSTAVA I PREDUZEĆA RAZLOG ZA BRIGU, NEGO PRE SVEGA PROIZVODNJA. U MNOGIM EVROPSKIM KOMPAIJAMA, POSEBNO U ITALIJI I NEMAČKOJ, JEFTIN GAS NA KOJI SU NAVIKLE OSNOVNI JE FAKTOR USPEŠNOG POSLOVANJA, A SADA SU SUOČENE SA SVE IZVESNIJIM RESTRIKCIJAMA I SMANJENJEM PRODUKCIJE

Više desetina hiljada građana, prema procenama policije 70.000, na demonstracijama u Pragu prve subote u septembru mogle bi da budu nagoveštaj onoga što čeka Evropu tokom predstojeće jeseni. Na protestima je za-

traženo od vlade da učini više u kontroli cena računa za energiju, a čuli su se i zahtevi za odustajanje od tvrde politike EU i NATO prema Rusiji, iz koje Evropi stiže sve manje gasa i ostalih energenata. Nisu ubedljivo zvučale političke oce-

ne da je reč o demonstracijama koje su orkestrirane iz Moskve.

Sa protestima ili bez njih energija će biti i već jeste glavna tema u evropskoj javnosti, dok se bliži grejna sezona. Nije samo grejanje domaćinstava i preduzeća razlog za brigu, nego pre svega proizvodnja. U mnogim evropskim kompanijama, posebno u Italiji i Nemačkoj, jeftin gas na koji su navikle osnovni je faktor uspešnog poslovanja, a sada su suočene sa sve izvesnijim restrikcijama i smanjenjem produkcije.

Energetska kriza dramatično se pogoršala, prerastajući u paniku, baš u subotu 3. septembra kada je postalo jasno da je „Severni tok 1“, po svemu sudeći, zatvoren na duže vreme. Gasovod je trebalo da bude otvoren pomenutog dana, nakon trodnevnog remonta, ali je ruski Gazprom saopštio da će obustava isporuka biti produžena iz tehničkih razloga. Odmah u ponedeljak cena gasa na evropskom tržištu porasla je za 30 odsto, na više od 2.800 evra za 1.000 kubnih metara.

Tehnički problemi ili nastavak rata drugim sredstvima

Ruska kompanija tvrdi da nije u mogućnosti da dovrši proces redovnog održavanja zbog zapadnih sankcija, što je potvrdio i Kremlj. Zaključak da Moskva neće isporučivati gas kroz „Severni tok 1“ sve dok su na snazi zapadne sankcije verovatno nije pogrešan, kao ni očekivanje da sankcije neće biti ukinute u dogledno vreme. Prilično čudno zvuče pritužbe koje izražavaju zvaničnici zapadnih zemalja da Rusija ne poštuje ugovore i smanjuje isporuke, koristeći energiju kao političko oružje.

To ne bi trebalo da bude iznenađujuće za kreatore evropske politike. Najpre zbog toga što Rusija jeste u ratu, a ratovi se vode oružjem, dok sa druge strane treba imati u vidu da je EU prema zvaničnim podacima iz jula isporučila Ukrajini vatreno oružje i opremu u vrednosti 2,5 milijardi evra i da je nastavila da šalje još. Uz to, EU je usvojila sedam paketa

antiruskih sankcija, kojima je praktično izolovala Moskvu od evropskog finansijskog tržišta.

DRUGAČIJI STAV MAĐARSKÉ

Drugačiji pristup prema Rusiji u odnosu na većinu evropskih zemalja zauzela je Budimpešta. Šef mađarske diplomatije Peter Sijarto ocenio je na bazi dosadašnjeg iskustva, da je Gazprom pouzdan dobavljač, kao i da ugovorene količine svakodnevno stižu u zemlju preko južne gasovodne rute, odnosno „Turskog toka“. Mađarska je prošle godine potpisala sa Gazpromom ugovor na 15 godina, za isporuku 4,5 milijardi kubnih metara gasa godišnje, od kojih joj 3,5 milijardi stiže kroz Srbiju. Od 1. septembra tekuće godine Mađari su sa Gazpromom potpisali i dodatni sporazum za isporuku 5,8 miliona kubnih metara gasa dnevno.

Logično je bilo očekivati da će Rusija iskoristiti ono što ima na raspolaganju kako bi nanela štetu Evropi. Znajući da ne postoji alternativa za ruski gas, Moskva je pribegla zavrtnanju slavina na gasovodima. Prethodno je uslovlila evropske uvoznike da moraju da plaćaju gas u rubljama. Većina je pristala na to, a onima koji nisu dotok gasa je prekinut. Za sada je snabdevanje gasom iz Rusije prekinuto ili značajno smanjeno za 13 evropskih zemalja.

Vodeći valjda računa o psihološkoj komponenti energetske krize protiv evropskih zemalja, Rusija deluje postepeno. Osim što od proleto insistira na naplati u rubljama, letos je smanjila isporuke na 20 odsto kapaciteta gasovoda „Severni tok 1“. Takođe, Moskva redovno podseća Evropu da postoji potpuno nov i potpuno neiskorišćen gasovod „Severni tok 2“, koji nije u upotrebi zbog zapadnih sankcija. Pre svega toga, ruski predsednik Vladimir Putin ocenio je da su evropske zemlje same krive za astronomske

cene gasa, jer su se odrekle dugoročnih ugovora sa Gazpromom i odlučile da plaćaju berzanske cene.

Gas još stiže u Evropu preko Ukrajine, u nedovoljnom obimu, ali ne bi trebalo isključiti mogućnost da će i taj kanal biti prekinut pre ili kasnije. Evropa svakako ne bi trebalo da očekuje milost od Rusije, pa niti to da će tek tako vratiti režim isporuka na predratni nivo. Čemu onda mogu da se nadaju evropske zemlje i njihovi građani?

Ministri energetike zemalja članica Evropske unije razmatraju uvođenje hitnih mera, među kojima i ograničenje cene uvoznog gasa. Budući da su zemlje G7 nedavno najavile uvođenje ograničenih cena uvozne nafte, a da je Moskva saopštila da neće više prodavati naftu zemljama koje prihvate ograničenje cena, logično bi bilo da isto bude sa gasom. To bi trebalo da znači da će gasa biti još manje, a da će koštati još više. Otuda eventualna odluka o određivanju gornje granice cene gasa ne garantuje željeni rezultat.

Za to vreme potpredsednik ruske vlade Aleksandar Novak saopštio je da država garantuje dovoljno toplote i svetla tokom zime. Novak je istakao da ne samo da će gasa biti dovoljno, nego i da je njegova cena trenutno 40 puta niža nego u Evropi. Prema njegovim rečima, za 1.000 kubnih metara gasa ruska preduzeća plaćaju od 70 do 80 dolara, a domaćinstva još manje. Cena prirodnog gasa u SAD sedam puta je niža nego u Evropi. Rusija proizvodi oko 720 milijardi kubnih metara prirodnog gasa godišnje, od čega izvozi oko 200 milijardi. Od toga 130 milijardi kubnih metara namenjeno je izvozu u evropske zemlje, a ostatak u Kinu, Tursku, Belorusiju i druge manje uvoznike. Moskva pokušava da deo izvoza koji je bio namenjen Evropi preusmeri za Kinu, uvećavajući ove godine isporuke za više od 50 odsto.

Evropljani spremaju mere štednje

Štednju energije prvi su najavili Nemci. Ekonomski najnaprednija zemlja EU ograničiće potrošnju energije tako što će se javne zgrade grejati do temperature do maksimalnih 19 stepeni Celzijusovih. Hodnici i holovi u tim zgradama neće se uopšte grejati, a izuzetak su bolnice. Spomenici i građevine koje sijaju iz estetskih razloga neće više biti osvetljeni, kao ni

izlozi radnji tokom noći. Nemački kancelar Olaf Šolc ipak je izrazio optimizam da se zima može pregurati i bez ruskog gasa, zahvaljujući dobroj popunjenosti skladišta i užurbanom izgradnjom terminala za tečni gas.

Francuski predsednik Emanuel Makron pozvao je sunarodnike da se pripreme za novu eru energetske „trezvenosti“ pred suočavanjem sa pretnjom teške zime, uveravajući domaćinstva i preduzeća u sposobnost vlade da ih zaštiti. On je najavio „kraj izobilja“ i „tačku preokreta“. Vlada je pozvala preduzeća i pojedince da štede energiju, tako što će se više osoba voziti jednim automobilom, spuštanjem temperature u domovima i firmama, kao i gašenjem svetlećih reklama kako bi se izbegle restrikcije struje.

Odlazeća italijanska vlada priprema tri krizna plana za predstojeću zimu, uključujući i plan za najgori scenario, odnosno potpuni prekid uvoza gasa iz Rusije. Za sada nisu poznati detalji plana, čije sprovođenje će svakako biti u nadležnosti nove vlade posle izbora 25. septembra. Ono što je za sada izvesno je da je u osnovi italijanskog plana takođe štednja. Dok zemlja očekuje izbore i novu vladu, lokalne vlasti deluju samoinicijativno. Tako je u Milanu najavljeno gašenje svetla u izlozima tokom noći, kao i ranije gašenje uličnog osvetljenja. Prema snimcima iz Napulja, načinjenim u prvim danima septembra, tamo se okupilo više stotina građana koji su palili račune za struju.

CENA GASA TOKOM ZIME I DO 5.000 EVRA

Bivši ruski predsednik i premijer Dmitrij Medvedev prognozirao je nedavno da će cena gasa na evropskom tržištu tokom zime dostići 5.000 evra za 1.000 kubnih metara. To bi bilo 7,5 puta više nego prošle zime, 10 puta više nego prošlog leta, a čak 22 puta više nego na početku prošle godine. Pomenuta cifra sada više ne zvuči nerealno. S obzirom na to da su mogućnosti za uvoz gasa u Evropu iz drugih zemalja ograničene i nedovoljne, kao jedina realna mera nameće se štednja.

Bugarska, koja je u aprilu odbila da plaća ruski gas u rubljama, nakon čega su prekinute isporuke Gazproma za tu zemlju, nedavno je najavila da je „neizbežno“ da uskoro nastavi pregovore o obnovi ugovora sa ruskim gasnim gigantom. Bugarski ministar energetike Rozen Hristov rekao je da mu takvu obavezu nameću zahtevi preduzeća i sindikata.

Austrijski kancelar Karl Nehamer suočio se sa mnogim kritikama kada je u aprilu posetio Moskvu da bi nasamo razgovarao sa Putinom. Nehamer je prvi i za sada jedini evropski lider koji je posetio Rusiju od početka rata u Ukrajini. On je nakon toga izjavio da mu je ruski predsednik potvrdio da će Austrija dobiti ugovorene količine gasa, kao i da će moći i dalje da ga plaća u evrima. Nehamer je takođe prvi u EU predložio da se cena struje razdvoji od cene gasa, ali njegov predlog još nije usvojen. Oko 80 odsto potreba za gasom Austrija je do sada namirivala uvozom iz Rusije i jedna je od zemalja EU koje su najviše izložene riziku od prekida isporuka. Austrijski uvoznik OMV, saopštio je 5. septembra da od Gazproma dobija svega 30 odsto ugovorene količine gasa.

Savet EU usvojio je početkom avgusta političku odluku (uredbu) o dobrovoljnom smanjenju potražnje za gasom za 15 odsto tokom predstojeće zime da bi se povećala sigurnost snabdevanja EU energijom. Uredba predviđa mogućnost da Savet pokrene „upozorenje EU“ o bezbednosti snabdevanja, a u tom slučaju smanjenje potražnje za gasom bilo bi obavezno. Države članice pristale su da smanje potražnju za gasom za 15 procenata u odnosu na prosečnu potrošnju u poslednjih pet godina, do 31. marta iduće godine.

Političke odluke, ma koliko važne, su jedno, a stvarnost na terenu nešto sasvim drugo. Situaciju sa potrošnjom, potražnjom i cenama diktiraće ne samo politika, nego i vremenski uslovi. Što zima bude hladnija, utoliko će gas biti skuplji, a potražnja veća. Zbog toga ne treba isključiti promene sadašnje retorike evropskih lidera, kao ni masovne proteste promrzlih građana. Za to verovatno neće biti potreban snažan podsticaj proruske propagande, iako ga ne treba isključiti. Socijalni mir u Evropi tokom predstojeće zime mogu da sačuvaju topli radijatori i puni frižideri.

 VLADIMIR JOKANOVIĆ

UNIKATNI PROJEKAT RAZVIJA SE NA LEVOJ OBALI DUNAVA

PRVI EKOLOŠKI KULTURNI CENTAR U EVROPI NALAZI SE U BORČI

„EKO DVORIŠTANCE“ JE PROSTOR NAPRAVLJEN OD EKOLOŠKIH MATERIJALA, SA INSTALIRANIM SOLARNIM PANELIMA ZA PROIZVODNJU ELEKTRIČNE ENERGIJE I SOLARNIM KOLEKTORIMA ZA ZAGREVANJE VODE. IMAJU I KOTAO NA PELET, A U PLANU JE INSTALIRANJE TOPLOTNE PUMPE. KUĆA JE OPREMLJENA I SISTEMIMA ZA NAVODNJAVANJE KOJI SE POKREĆU PREKO MOBILNIH TELEFONA, AUTOMATSKOM KAPIJOM NA DALJINSKO UPRAVLJANJE, DOK ĆE SE LED RASVETA POKRETATI PUTEM APLIKACIJE

Tvorac festivala održivog razvoja „Organic live festa“ i Solarne eko kuće Nikola Bulj odlučio je 2018. godine da stvori pametni (smart) ekološko-kulturni centar „Eko dvorištanca“. Prvobitna ideja bila je da se zove „Lula“, po beogradskoj Opštini Palilula, i da se nađe u okviru jednog šoping centra na levoj obali Dunava. Međutim, kako nije uspeo da dobije saglasnost za prostor, rešio je da od svoje kuće u Borči napravi ekološko-kulturni centar i tako je nastao naziv „Eko dvorištanca“.

Ovaj projekat podržan je od strane resornih ministarstava, Grada Beograda, Opštine Palilula i društveno i ekološki odgovornih kompanija iz regiona.

- Radeći Organic Live Fest od 2011. do 2018. godine, došao sam na ideju da napravim kulturni centar na solarnu

energiju, jer je reč o istim temama. Naime, 2010. godine sam osmislio festival održivog razvoja, gde posetioci mogu na jednom mestu da vide sve segmente zdravog, održivog stila života, odnosno da imaju u ponudi organsku hranu, da koriste solarnu energiju (binu pokreće energija sunca), da slušaju klasičnu muziku, rok, džez, bluz, izvornu, odnosno muzičke pravce koji su usmerenje na zdravo obrazovanje, ne samo muzičko, nego i generalno – objašnjava Nikola Bulj u razgovoru za Biznis.rs.

Na samom festivalu bilo je i radionica za decu koje organizuju fakulteti na teme kao što su reciklaža, biljke, zaštita životne sredine i slično. Na Trgu ekoloških vozila posetioci su mogli da dođu i provozaju hibridne automobile, električne skutere i slično. Deca su mogla i

besplatno da jašu konje, a ceo park je bio aranžiran u balama sena, poput piknika, kako bi se spojili tradicija i nove tehnologije.

- Sve to su takođe i teme „Eko dvorištanceta“, s tim da je Organic Live Fest u festivalskoj formi, vikend izdanju od dva dana (subota i nedelja), dok je kulturni centar stalna letnja postavka od aprila, kada krene lepo vreme, pa sve do završetka sezone, neretko čak i do novembra – ističe naš sagovornik.

Spoj analognog i digitalnog – tradicija i nove tehnologije

„Eko dvorištanca“ je ekološki kulturni centar, pre svega, zato što je napravljen od ekoloških materijala i ima instalirane solarne panele za proizvodnju električ-

ULICA KULTURE

Nikola Bulj je izašao i iz okvira „Eko dvorištanceta“, jer je neformalno ulicu u kojoj se nalazi kuća nazvao „Ulica kulture“.

- Ideja je da se cela ulica, ili barem ovaj deo od oko sto metara, sredi i bude jedan reprezentativan primer. Uspeo sam sa Beokom servisom i Opštinom Palilula da sprovedem da se postavi ulična LED rasveta u ovoj ulici. Takođe smo očistili deponiju prekoputa koje se nalazi dečje obdanište, i sada je ideja da ukrasimo bandere i sam prilaz ulici sa Zrenjaninskog puta, kako bi ljudi mogli da prepoznaju samu Ulicu kulture. Tu će se dešavati dosta stvari, dovedićemo i poznate ličnosti koje će promovisati ceo projekat – najavio je Bulj.

ne energije, kao i solarne kolektore za zagrevanje vode, kotao na pelet, a u planu je i instaliranje toplotne pumpe.

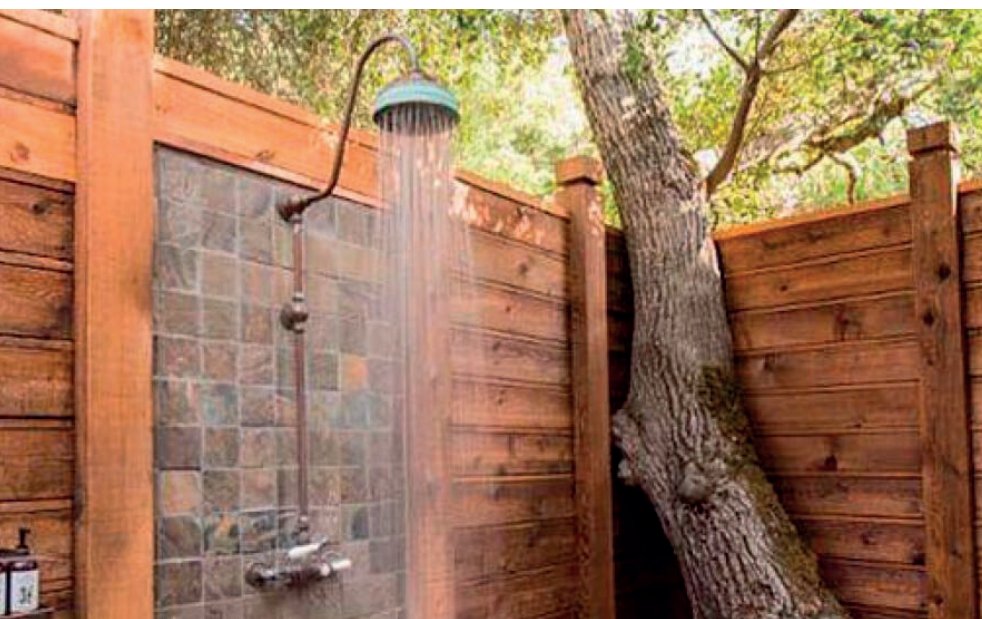
- Nedavno nam je stigao i punjač za električna vozila. Prostor je u potpunosti automatizovan i energetski efikasan, to je praktično pametan dom (smart home). Imamo i jednu binu na terasi, pa tako pametna kuća ima funkciju kulturnog centra, lepo dvorište, a ograda je u potpunosti od drveta, od vertikalnih bašti – navodi Nikola Bulj.

Kuća je opremljena i sistemima za navodnjavanje (travnjaka i vertikalnih bašti) koji se pokreću preko mobilnih telefona, zatim automatskom kapijom na daljinsko upravljanje, a i LED rasveta će se pokretati putem aplikacije.

U „Eko dvorištancetu“ se organizuje i Festival energetske efikasnosti 24. i 25. septembra, jedini tog tipa kod nas. Tu posetioci na jednom mestu mogu da vide šta je potrebno jednom samoodrživom domaćinstvu.

- Svi koji dođu na naš događaj videće kako izgleda jedna pametna samoodrživa kuća, a sve to zahvaljujući kompanijama koje sam uspeo da animiram da budu moji partneri u „Eko dvorištancetu“, jer su dali materijal za te sisteme. To je suština naše ekološke priče, ljude možemo da zainteresujemo i spojimo sa kompanijama koje su naši partneri. To je princip za sve naše materijale i sisteme – naglasio je naš sagovornik.

JEDINSTVENI DOGAĐAJI

Programske aktivacije organizuju se svakog vikenda u septembru i oktobru, a sledeće godine planiraju da zvanično rade od aprila. Tada će organizovati razne događaje, kao što su festival organske hrane, festival ekoloških električnih/hibridnih automobila, festival piva, muzički festivali...

Čak i kada prave događaje poput Jazz Kids festivala, trude se da budu jedinstveni i kreativni.

- Reč je o prvom i jedinom džez festivalu za decu, možda čak i u regionu, jer niko se ne bavi decom na taj način. Imamo i radionicu reciklaže, gde od starih igračaka pravimo umetničko delo. Organizujemo i pozorišne predstave na temu ekologije, kako bi deca mogla da usvoje te teme, jer ona su naša budućnost. Sutra će biti, kao odrasli ljudi, nosioci privrede, lokalne samouprave, grada ili države – napominje Bulj.

Uskoro postaju prozjumeri

Prema rečima Nikole Bulja, svrha „Eko dvorištanceta“ je da se napravi prostor gde će se podizati svest ljudi o svim tim sistemima, da shvate da to više nije skupo i da će im se isplatiti ako ulože.

- Sve poskupljuje i ljudi su krenuli da se mnogo više interesuju za sve te sisteme, odnosno da prave održive kuće, jer ne žele da zavise od države. Krećemo uskoro u postupak sa Elektrodistribucijom (EDB), kako bi „Eko dvorištance“ postalo i prozjumer, što znači da ćemo proizvoditi električnu energiju kroz solarne panele za naše potrebe, a da će višak otkupljivati EDB. U zimu, kada nam bude potrebna struja, vratiće nam određene količine energije – obrazložio je naš sagovornik.

Reč je, kako kaže, o investiciji koja je za oko tri kilovat-časa koštala oko 3.000 evra, ali njome mogu da se anuliraju troškovi na godišnjem nivou što se tiče električne energije. Za jednu kuću i četvoročlanu porodicu procenjuje da je idealno pet kilovat-časova, uz napomenu da možda čak može i da se zaradi na taj način.

JULIJANA VINCAN

ДРУШТВО ЗА ИЗГРАДЊУ И ОДРЖАВАЊЕ АУТОПУТЕВА

СРБИЈА АУТОПУТ д.о.о.

БЕОГРАД

Љубе Чупе 5 11000 Београд, Вождовац

011/2451152 011/2451158 011/3085811 063/223515

z.markovic@srbijaaautoput.rs www.srbijaaautoput.rs

ИЗГРАДЊА САОБРАЋАЈНИЦА
РЕДОВНО ОДРЖАВАЊЕ АУТОПУТЕВА
И МРЕЖЕ АУТОПУТЕВА
ЗИМСКА СЛУЖБА
САОБРАЋАЈНА СИГНАЛИЗАЦИЈА

**AUTOBUSKI PREVOZ PUTNIKA
U SRBIJI I INOSTRANSTVU**

Popljesak BB 35254 Paraćin, Popovac
060/5411280 sreznazvezda68@gmail.com

FOTO: UNSPLASH

EKOLOŠKA GRADNJA

EARTHSHIP KUĆE – PUT KA ODRŽIVOSTI ILI ISPUNJAVANJE LIČNIH HIROVA?

LJUDI ČESTO BRKAJU KORIŠĆENJE ALTERNATIVNIH GRAĐEVINSKIH METODA SA IZGRADNJOM EKO-KUĆA. EKO-KUĆA JE IZGRAĐENA OD SAVREMENIH, PRIRODNIH, INERTNIH, NETOKSIČNIH MATERIJALA, NA EFIKASAN I POUZDAN NAČIN, KAKO BI SE POSTIGAO NAJVEĆI MOGUĆI KOMFOR I KVALITET ŽIVOTA U OBJEKTU. CILJ JE IZGRADITI PASIVNU KUĆU, ČIJA ENERGETSKA EFIKASNOST PRUŽA NAJBOLJU MOGUĆU IZOLACIJU I UŠTEDU ENERGIJE KROZ PASIVAN VID GREJANJA I HLAĐENJA

Kako građevinski materijali postaju sve skuplji, a naučnici i aktivisti širom sveta neumorno opominju vlasti da su neophodni zaokret ka održivosti i mere protiv klimatskih promena, takozvani „zemljobrodi“ (eng. earthship) kuće, postaju sve interesantniji izbor za one koji žele da žive u skladu sa prirodom.

Pravljene od starih guma, konzervi, limenki, čak i staklenih flaša, ove građevine deluju kao idealno rešenje, posebno uzimajući u obzir da se veći deo

građevinskog materijala može dobiti po niskim cenama, ako ne i besplatno.

Tvorac ovog građevinskog koncepta je Majkl Reynolds, koji je 1969. godine došao na ideju da napravi „ciglu od konzervi“. Naime, uzeo je četiri spljoštene i šest konzervi u standardnoj formi i povezao ih u građevinski blok. U prvim zgradama ovog tipa konzerve su se pokazale kao dobar materijal jer se pomoću njih mogao izgraditi lagan i čvrst zid, navodi se na sajtu kompanije Earthship Biotechnology, čiji je Reynolds osnivač.

Reynoldsove ideje počele su da dobijaju jasniju formu 1971. godine, kada je u magazinu Architectural Record objavljena njegova teza, a potom predstavljeni i njegovi eksperimentalni projekti Taosu, u Novom Meksiku, gde sada postoji čitava zajednica ljudi posvećenih izgradnji održivih domova.

„Zemljobrodi“ nemaju tradicionalne priključke za struju, vodu ili kanalizaciju, a kako se mnogima čini, ovo je prednost jer stanovniku ovakve kuće nisu potrebne komercijalne usluge. Ovakav

dom stvara sopstvene resurse pomoću onoga što je dobio iz prirode.

Kuće u Taosu energijom se snabdevaju preko solarnih panela. Dizajnirane su tako da čuvaju toplotu tokom zime i da je otpuštaju u toku leta, kao i da iskoriste svaku kap kiše. Takođe, unutar ovih pustinskih eko-kuća moguće je gajiti voće i povrće.

Kada je u pitanju ovaj tip gradnje, nisu svi saglasni da je on zaista idealno rešenje – što zbog materijala koji se koriste, što zbog specifičnih klimatskih uslova u kojima su ove zgrade prvobitno izgrađene. Na sajtu ecohome.net ističe se da su prvi „zemljobrodi“ građeni u pustinji sa blagom, sušnom ili polusušnom klimom u kojoj je vlažnost vazduha niska i koja obiluje suncem.

To nije sprečilo vlasnike najpoznatijeg „zemljobroda“ u francuskoj pokrajini Bretanji da za svoju kuću iskoriste 1.000 automobilskih guma i 150 tona zemlje.

Prirodni i štetni materijali za eko-gradnju

Međutim, mnogi su takođe zabrinuti i zbog materijala koji se koriste za izgradnju ovakvih zgrada, posebno ako se uzme u obzir da zidovi od automobilskih guma i konzervi dugoročno mogu negativno uticati na zdravlje stanovnika zemljobroda.

- Materijali pogodni za gradnju običnih kuća pogodni su i za gradnju eko-kuća. Važno je obratiti pažnju na skraćenicu eko-, koja kolokvijalno znači „ekološka kuća“, a pre svega označava ekonomičnu kuću – navodi u razgovoru za Biznis.rs master inženjer arhitekture Aleksandar Pavlović.

Prema njegovim rečima, ekonomična kuća je „izgrađena na ekonomičan i ekološki način“. To znači da korišćeni materijali imaju najmanji mogući karbonski otisak, uključujući način proizvodnje, transport do gradilišta i mogućnost reciklaže.

- Svi zakonom dozvoljeni, netoksični materijali mogu poslužiti za pravljenje eko-kuća, u skladu sa pravilnicima i normativima gradnje. Za izgradnju eko-kuća se koriste beton, čelik, drvo i staklo. Kao i za svaki objekat koji se gradi legalno, neophodan je konstruktivno ispravan i stabilan sistem, postojan u svim vremenskim uslovima i potencijalnim prirodnim katastrofama, kao što su

zemljotresi i poplave – napominje Pavlović.

Kao primere dobrih materijala za gradnju ovakvih zgrada on pominje trsku, blokove od slame, zidove od nabijene zemlje i betonske blokove sa stabljikama konoplje kao agregatom (hempkit). Napominje da su u pitanju „lepi i veoma skupi“ materijali.

- Ljudi često brkaju korišćenje alternativnih građevinskih metoda sa izgradnjom eko-kuća. Eko-kuća je izgrađena od savremenih, prirodnih, inertnih, netoksičnih materijala, na efikasan i pouzdan način, kako bi se postigao najveći mogući komfor i kvalitet života u objektu – ističe naš sagovornik.

Po svemu sudeći, „zemljobrodi“ taj uslov ispunjavaju. Međutim, šta je sa pomenutim reciklažnim materijalima kao što su automobilske gume, limenke i konzerve? Da li oni zaista mogu biti dobri za gradnju kuće?

- Jednostavno rečeno – ne! Automobilske gume su toksične i ne bi trebalo da se nalaze blizu mesta stanovanja na bilo koji način. Limenke i konzerve su sklone koroziji i, kao takve, nisu pogodne za gradnju pouzdanih objekata – kaže Aleksandar Pavlović, dodajući da svaka dalja debata na ovu temu „dovodi ljude u zabludu kroz dezinformacije o potencijalnoj uštedi i ekološkoj inicijativi“.

Ipak, on smatra da nisu svi materijali

FOTO: UNSPLASH

koji se koriste za izgradnju „zemljobroda“ štetni i nepouzđani.

- Staklene boce, sa druge strane, predstavljaju kvalitetan, čvrst i inertan materijal koji je prihvatljiv za reciklažu kao građevinski materijal. One se mogu koristiti kao fasadni blok sa jedinstvenim estetskim karakteristikama – ističe Pavlović.

Inženjer arhitekture napominje da neki tipovi „eko-gradnje“ mogu biti i skuplji od komercijalno dostupnih materijala. Na primer, hempkrit, koga mnogi stručnjaci iz oblasti građevine hvale, ne samo kao odličan termoizolator, već i kao manje rizičan materijal kada su u pitanju požari, i dalje je skuplji od betona sa šljunkom. Pavlović navodi da je i beton sa šljunkom takođe priro-

dan i kvalitetan građevinski materijal.

Pored toga, on ističe da je izgradnja zemljanim blokovima za naše klimatsko područje nepouzdana, iako postoje kvaliteti zbog kojih deluje privlačno.

Prema njegovom mišljenju, cilj je izgraditi pasivnu kuću, čija energetska efikasnost pruža najbolju moguću izolaciju i uštedu energije kroz pasivan vid grejanja i hlađenja. Međutim, on ne vidi prednost gradnje otpadnim materijalima.

- Potencijalna prednost je egzibicionizam i ispunjavanje ličnih hirova kroz eksperimentisanje gradnjom otpadnim materijalima. Gradnja alternativnim materijalima, na adekvatan, legalan način, jeste izazovan poduhvat u odnosu na tradicionalnu gradnju – kaže Pavlo-

vić, dodajući da je kvalitet korišćenja „prirodnih“ materijala u njihovoj poroznosti, čime se kuće bolje ventiliraju.

U kontekstu eko-gradnje, on kao dobar primer navodi moderne zemunice.

- Uz odgovarajući projekat i kvalitetno odvodnjavanje, moguće je sagraditi pasivnu kuću koja je delimično ukopana pod zemljom. U tom slučaju, važno je voditi računa o osvetljenju, orijentaciji objekta, staklenim površinama i ventilaciji – zaključuje Pavlović.

Povratak u zemunice

Reč „zemunica“ za mnoge od nas i dalje predstavlja primitivni dom predaka od kojih nas dele vekovi. Međutim, moderna arhitektura joj je dala novu svrhu. Pored toga što su mnogi preduzimljivi graditelji uvideli turistički potencijal ovakvih zgrada, pa tako možete u selu nedaleko od planine Bukulja iznajmiti dvokrevetnu ili četvorokrevetnu sobu pod zemljom, u proteklih šest ili sedam godina pojavile su se firme koje se utrkuju da naprave što stilizovaniju i što održiviju građevinu ovog tipa.

Tako je kompanija Green Magic Homes, koja je postala poznata po gradnji kuća koje podsećaju na dom hobita Bilba Bagginsa iz čuvenih Tolkinovih romana, stvorila brend gradeći zgrade pokrivene zemljom, tačnije travom, a njihovi projekti pored kuća za stanovanje uključuju čak i jedno obdanište u Holandiji.

Jedan od ciljeva graditelja zemunica jeste energetska efikasnost koja, baš kao i kod „zemljobroda“, nastaje kombinacijom odgovarajućih materijala, ali i upotrebom solarnih panela.

Kao jedan od važnijih kvaliteta modernih zemunica ističe se i otpornost kada su u pitanju ekstremne temperature, a pokrivanje zgrade zemljom omogućava i zvučnu izolaciju. Kako se navodi na sajtu američkog Ministarstva energetike, osiguranje za ovakve kuće u slučaju tornada ili neke druge nepogode je jeftinije u odnosu na druge tipove građevina.

Bilo da je u pitanju zemljobrod ili zemunica, težnja da se stvori efikasniji i kvalitetniji prostor za život je jasna. Da li će nas do toga dovesti četrdesetogodišnji eksperiment u Novom Meksiku, građevine inspirisane književnim delima ili vraćanje u prošlost, ostaje da se vidi.

MARIJA KRSMANOVIĆ

PRVA KUĆA OD HEMPKRITA U SRBIJI

Prošle godine izgrađena je prva kuća od industrijske konoplje na farmi Bela Reka, na Homoljskim planinama. Kako se navodi na sajtu organizacije Terrabija, koja se bavi edukacijom o zdravijim vidovima stanovanja, pilot projekat gradnje ove kuće Ljubica Arsić i Danijel Fuhs započeli su 2017. godine sa ciljem da što bolje iskoriste kretanje sunca.

Tako je napravljena dvospratna izdužena kuća ukupne površine 260 kvadratnih metara. Konoplja je u ovom slučaju korišćena kao ispunja za zidove i kao izolacija, a konstrukcija je sačinjena od standardnih građevinskih materijala, odnosno čelika, drveta i betona.

Za izgradnju jedne ovakve kuće bio je potreban jedan hektar konoplje, a kako navode vlasnici doma na Homoljskim planinama, ovaj građevinski materijal štedi do 80 odsto energije.

NA METI NISU SAMO DECA, VEĆ I ODRASLI

DRUŠTVENE MREŽE KAO ARENA ZA DIGITALNO NASILJE

PANDEMIJA JE DONELA UBRZANU DIGITALIZACIJU SVIH ASPEKATA NAŠIH ŽIVOTA, SVE ČEŠĆE SMO NA VIDEO-SASTANCIMA, ŠKOLE FUNKCIONIŠU U HIBRIDNIM MODELIMA, DRUŽIMO SE, KOMUNICIRAMO, IGRAMO KORISTEĆI DIGITALNE TEHNOLOGIJE. A ŠTO SMO VIŠE VREMENA U ONLINE PROSTORU, TO VIŠE PODATAKA DELIMO, VIŠE SMO IZLOŽENI DRUGIM LJUDIMA, A I ONI NAMA. U REŠAVANJU OVOG VELIKOG PROBLEMA BILO JE VIŠE KOMPANIJSKIH INICIJATIVA DA SE O NJEMU RAZGOVARA, TE DA SE DEFINIŠU MEHANIZMI PREVENCIJE I OSNAŽE DECA, ALI I MLADI I ODRASLI U BORBI PROTIV OVOG OBLIKA NASILJA

Pojavom društvenih mreža i rastom broja njihovih korisnika nastao je i novi oblik zlostavljanja poznatiji kao digitalno nasilje. Razvojem interneta ovaj savremeni oblik nasilja postao je svakodnevicom, pa je tako intenzivirana i borba za njegovo suzbijanje koju su pokrenula razna udruženja, nevladine organizacije, kompanije i državne institucije. Sve je više akcija i upozorenja, kao i nade da će ovi oblici preventive i informisanja pomoći u ublažavanju nasilja koje dolazi „sa mreže“.

Da je digitalno nasilje postalo naša svakodnevicom u razgovoru za Biznis.rs potvrdila je i psihološkinja Ana Mirković.

- Digitalno nasilje je tu svakog dana i u korelaciji je sa upotrebom digitalnih uređaja, vremenom koje provodimo pred i sa ekranima i nedovoljno razvijenim indeksom medijske i digitalne pismenosti.

Svuda u svetu se ovaj fenomen dešava u ovom trenutku i svi se suočavaju sa istim izazovima – kako prevenirati digitalno nasilje, kako razviti svest i odgovornost za postupke i ponašanje tokom upotrebe digitalnih tehnologija, kako zaštititi osobu koja trpi neki oblik digitalnog nasilja – ističe naša sagovornica.

Od države se mnogo očekuje i u ovoj oblasti. Ne može se reći da ona ne radi ništa na ovom polju, ali je pitanje da li je to dovoljno.

Zakonom o informacionoj bezbednosti i Uredbom o bezbednosti i zaštiti dece pri korišćenju informaciono-komunikacionih tehnologija uređuju se

U SRBIJI 90 ODRASLO MLADIH ISKUSILO NEKI OBLIK DIGITALNOG NASILJA

Reprezentativno evropsko istraživanje, koje je objavila organizacija HateAid u saradnji sa Landecker Digital Justice Movement, pokazuje da četiri od pet Evropljana zameraju i kažu da Facebook i Twitter nedovoljno rade na zaštiti od digitalnog nasilja. Mladi i odrasli su posebno pogođeni širom EU. Situacija je posebno dramatična za mlade osobe u Evropskoj uniji: 91 odsto mladih između 18 i 35 godina starosti su već u nekoliko navrata bili svedoci mržnje i huškanja na internetu. Svaki drugi korisnik interneta je i sam bio pogođen digitalnim nasiljem.

Srbija ne zaostaje za evropskim prosekom kada je digitalno nasilje u pitanju, te nam je naša sagovornica Ana Mirković potvrdila da je čak 90 odsto mladih bilo na neki način deo ovog problema.

DIGITALNO NASILJE VRLO ČESTO ODE U „PETI PLAN“

- Pandemija je donela ubrzanu digitalizaciju svih aspekata naših života – sve češće smo na video-sastancima, škole funkcionišu u hibridnim modelima, družimo se, komuniciramo, igramo koristeći digitalne tehnologije. A što smo više vremena u online prostoru, to više podataka delimo, više smo izloženi drugim ljudima, a i oni nama. Tokom prvog talasa korone više dece se žalilo da su bili žrtve vrbovanja (grooming), vrlo specifičnog oblika digitalnog nasilja u kom odrasla osoba inicira komunikaciju sa detetom sa namerom da zadobije poverenje, a potom ga i zloupotrebi za ostvarivanje svojih loših namera – kaže Ana Mirković.

Ona dodaje da digitalno nasilje vrlo često ode u „peti plan“, a razlog nisu sve navedene krize već nedovoljno znanja o ovoj vrlo specifičnoj temi.

- Naime, roditelji misle da je dete samo krivo ako mu se desi neki oblik nasilja jer „previše vremena provodi na telefonu, ne razmišlja šta i kome nešto šalje, bolje je da ide da igra loptu nego Fortnite i neka ugasi telefon pa će sve nestati“. Istina je daleko od svega toga – digitalno nasilje se dešava i kada dete nema društvene mreže, ne igra online igrice i ne koristi Viber. To što mi nismo na internetu, ne znači da se oni koji tamo jesu ne bave nama.

mere za bezbednost i zaštitu dece na internetu, koje se sprovode kroz aktivnosti Nacionalnog kontakt centra za bezbednost dece na internetu (19833), kažu za Biznis.rs iz Ministarstva trgovine, turizma i telekomunikacija (MTTT).

- Nacionalni kontakt centar ima ključnu ulogu, prvenstveno u prevenciji i podizanju nivoa svesti i znanja o prednostima i rizicima, kao i o načinima bezbednog korišćenja interneta. Preventivne mere za bezbednost i zaštitu dece na internetu sprovode se kroz edukacije i informisanje dece, roditelja i nastavnika koju pruža Nacionalni kontakt centar, ali i u saradnji sa nadležnim organima i institucijama, školama, medijima, civil-

nim i privatnim sektorom, akademskom zajednicom, istaknutim pojedincima u oblasti savremenog stvaralaštva i kreativne industrije i drugim zainteresovanim subjektima – ističu iz ministarstva i dodaju da, pored prevencije, Nacionalni kontakt centar predstavlja i mesto za prijavu ugrožavanja bezbednosti na internetu.

Međutim, zabluda je da žrtve digitalnog nasilja mogu biti samo deca, ono se može desiti i starijim osobama.

- Iako se većina programa edukacije i sve kampanje protiv digitalnog nasilja fokusiraju na decu i mlade (jer oni najviše vremena provode na internetu i društvenim mrežama), žrtva nasilja može

biti svako – podjednako mladi kao i stariji. Ukoliko postoje promene u ponašanju – nesanica, poremećaj ishrane, poremećaj uobičajenih modela ponašanja i komunikacije, pad postignuća u školi i na poslu – treba inicirati komunikaciju, postaviti pitanja koja mogu otvoriti kanal dvosmerne komunikacije sa osobom – kaže psihološkinja Ana Mirković.

Potreban sistemski pristup

U borbi za rešavanje ovog velikog problema bilo je više kompanijskih inicijativa da se o njemu razgovara, te da se definišu mehanizmi prevencije i osnaže deca, ali i mladi i odrasli, u borbi protiv novog oblika nasilja.

- Kompanija A1 godinama unazad realizuje projekat Bezbedni klinci, koji ima za cilj da podigne kapacitete roditelja da adekvatnije komuniciraju sa decom kada su u pitanju teme iz digitalne i medijske pismenosti. Portal Bezbedni klinci daje priliku da se teme sagledaju iz različitih uglova, mogućnost učenja pomenutih tema, video-materijale u kojima roditelji dele iskustva jedni sa drugima i pomažu proces adaptacije na sve novonastale okolnosti. Iz ugla telekomunikacijske kompanije od presudne je važnosti investirati znanje i ostale resurse u prevenciju svih eventualnih negativnih posledica korišćenja mobilnih uređaja – ističe naša sagovornica i dodaje da naša država ima razne inicijative za suzbijanje digitalnog nasilja, ali

Zrenjaninski put 10a
23266 Čenta

023/899393
062/1005059
mijaticmirjana@gmail.com

**ZEMLJORADNIČKA
ZADRUGA
BANAT**

**OTKUP
POLJOPRIVREDNIH
PROIZVODA**

PŠENICA • KUKURUZ
SUNCOKRET • JEČAM

da nedostaje sistemski pristup.

Kompanije bi svakako trebalo više da se uključe u rešavanje i prevenciju ovog problema, jer i one koriste internet i društvene mreže, te je logično da pojedine zaposlene, pa i same firme može da pogodi nasilje putem mreža. Država svakako svojim mehanizmima treba i mora da reaguje.

- Postoje razne inicijative, ali nema saradnje među telima koja se bave prevencijom i kažnjavanjem. Nema permanentne edukacije, sve se svodi na izolovane aktivnosti usmerene na određene ciljne grupe – ističe psihološkinja Mirković.

Uzimajući u obzir da je potrebna strateška borba, iz Ministarstva trgovine, turizma i telekomunikacija kažu da postoje strateški dokumenti za 2022. i 2023. godinu koji predviđaju aktivnosti koje bi trebalo da poboljšaju opšte stanje informacione bezbednosti u zemlji i dodaju da zbog činjenice da je broj sajber napada u konstantnom porastu, kao i da se država, privreda i građani u sve većoj meri oslanjaju na informaciono-komunikacione tehnologije, aktivnosti po pitanju sajber bezbednosti nikako neće biti redukovane, naprotiv – biće posebno povećana pažnja ka zaštiti na internetu.

- Država ima i strateški okvir za suzbijanje digitalnog nasilja. U okviru Strategije razvoja informacionog društva i informacione bezbednosti za period od 2021. do 2026. godine kao strateški cilj

Ana Mirković

predviđena je i informaciona bezbednost dece – navode iz ovog ministarstva.

Edukacija dece od ključnog značaja

Edukacija dece je od suštinskog značaja u oblasti digitalnog nasilja, te tako i Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja ima određene mehanizme i zakonske regulative u ovoj oblasti.

- Naš obrazovni sistem ima izgrađene mehanizme za zaštitu dece i učenika od svih oblika nasilja i diskriminacije. Zakonska regulativa u ovoj oblasti je posebno uređena i propisuje jasne procedure i korake u prevenciji i reagovanju na nasilje, zlostavljanje i zanemarivanje u obrazovno-vaspitnim ustanovama. Naše ministarstvo među svoje najvažnije prioritete ubraja kontinuirano unapređivanje kapaciteta ustanova obrazovanja i vaspitanja za kreiranje bezbednog i podsticajnog školskog okruženja. Pored uređenih procedura postupanja u situacijama nasilja, posebnu pažnju poklanjamo prevenciji i razvijanju digitalnih kompetencija kod učenika – kažu za Biznis.rs.

Kako navode, kroz obrazovni sistem učenici u Srbiji se od prvog razreda upoznaju sa osnovama digitalne pismenosti. Informatičku pismenost učenici stiču kroz predmete „Digitalni svet“ u prvom i drugom razredu, a od petog do osmog razreda u okviru predmeta „Informatika i računarstvo“. Takođe, da bi zaštita dece bila sveobuhvatna, a saradnja među sektorima još čvršća, pokrenuta je i Nacionalna platforma „Čuvam te“ (<https://cuvamte.gov.rs/>).

MILJAN PAUNOVIĆ

ŠTA KAŽE ZAKON?

Ustav Republike Srbije garantuje deci zaštitu od psihičkog, fizičkog, ekonomskog i svakog drugog iskorišćavanja i zloupotrebe.

Iz Ministarstva trgovine, turizma i telekomunikacija kažu da se već duži niz godina radi na harmonizaciji propisa sa standardima kako bi obezbedili efikasnu zaštitu dece od digitalnog nasilja i da postoji veliki broj zakonodavnih odredbi kojima se obezbeđuje zaštita dece od digitalnog nasilja.

- Krivični zakonik Republike Srbije inkriminiše različite radnje koje se odnose na digitalno nasilje. Tim zakonikom inkriminisana su krivična dela protiv polne slobode kod kojih se kao objekat ili sredstvo izvršenja javljaju računari, računarski sistemi, računarske mreže, računarski podaci, kao i njihovi proizvodi u materijalnom ili elektronskom obliku. Zakonom o organizaciji i nadležnosti državnih organa za borbu protiv visokotehnološkog kriminala osnovano je Posebno tužilaštvo u okviru Višeg suda u Beogradu, posebno sudsko odeljenje u Višem sudu u Beogradu i Služba za borbu protiv visokotehnološkog kriminala u okviru Ministarstva unutrašnjih poslova. Zakonom o informacionoj bezbednosti uređuju se mere zaštite od bezbednosnih rizika u informaciono-komunikacionim sistemima i određuju se nadležni organi za sprovođenje mera zaštite i koordinaciju. Član 19a. ovog zakona odnosi se na zaštitu dece pri korišćenju informaciono-komunikacionih tehnologija.

ROBLOX ĆE POKRENUTI 3D OGLAŠAVANJE 2023. GODINE

Firma koja stoji iza online video-igre Roblox saopštila je da planira da pokrene 3D oglašavanje na svojoj platformi sledeće godine, jer nastoji da unapredi svoj tok prihoda izvan plaćanja u igricama. Roblox će testirati oglase sa programerima i nekolicinom oglašivača do kraja ove godine, saopšteno je iz ove kompanije na godišnjoj konferenciji za programere, prenosi Reuters. Iskustvo 3D oglašavanja imaće domet samo do korisnika starijih od 13 godina, istakli su iz Robloxa. Najava, međutim, dolazi u trenutku kada sve lošija ekonomija nastavlja da pustoši reklamnu industriju, uključujući gigante kao što su Snap i Facebook.

Roblox sa sedištem u Kaliforniji, poznat po igrama Jailbreak i MeepCity, osetio je probleme u poslovanju nakon ponovnog otvaranja škola i zahuktale inflacije koja je smanjila potrošnju korisnika. Da bi se izborio sa potražnjom, Roblox je udvostručio „metaverzum“, virtuelni prostor gde igrači mogu da rade sve, od druženja i časkanja do kupovine i posećivanja koncerta.

Trenutno, najveći deo svog prihoda ostvaruje od svoje virtuelne valute „Roblox“, koju deca koriste za nadogradnju avatara igrača kupujući razne predmete u igri ili kućne ljubimce.

BIVŠA DEVOJKA ILONA MASKA PRODAJE USPOMENE NA VEZU IZ STUDENTSKIH DANA

Bivša devojka Ilona Maska odlučila je da proda neke od uspomena na vezu sa milijarderom iz studentskih dana. Po svemu sudeći, interesovanje za fotografije i druge predmete iz ovog perioda Maskovog života je prilično veliko.

Dženifer Gvin, koja se u toku studija na Univerzitetu u Pensilvaniji bavljala sa danas najbogatijim čovekom na svetu, pokrenula je aukciju na platformi RR Auction kako bi prodala fotografije i ostale

uspomene. Među priloženim predmetima nalazi se 18 fotografija mladog Ilona Maska, rođendanska čestitka i zlatna ogrlica koju je milijarder poklonio tadašnjoj devojci, piše Bloomberg.

Vrednost rođendanske čestitke sa potpisom „S ljubavlju, Ilon“, pomoću 23 impresivne ponude, približila se za kratko vreme svoti od 10.000 dolara. Drugi predmet koji privlači pažnju je zlatna ogrlica sa smaragdom iz rudnika u Zambiji koji je u vlasništvu Maskovog oca Erola (Errol Musk), južnoafričkog investitora. Fotografije koje se nalaze na aukciji uključuju nikada ranije objavljene snimke mladog Maska sa prijateljima i tadašnjim devojkom.

Kako navodi The Independent, Dženifer Gvin, koja je bila u vezi sa Maskom u toku 1994. godine, odlučila je da proda ove predmete kako bi prikupila novac za školovanje svog posinka.

Ovo nije prvi put da su predmeti povezani sa poznatim biznismenima prodavani na veb-sajtu RR Auction. Kompanija je u avgustu održala aukciju na kojoj je prodala prvi prototip Apple-1 računara Stiva Džobsa (Steve Jobs) za 680.000 dolara.

U intervjuu za Inside Edition, Gvin je navela da je vlasnik kompanije Tesla imao viziju o proizvodnji električnih automobila još pre 30 godina, kada su njih dvojice bili u vezi.

BEZOSOVA RAKETA IZGORELA NAKON LANSIRANJA

Raketa koju je lansirala svemirska kompanija Blue Origin Džefa Bezosa izgorela je ubrzo nakon lansiranja, što je bio njen prvi veliki incident u misijama istraživanja svemira od kada su one otvorene za javnost.

Raketa New Shepard, koja je lansirana sa kosmodroma u zapadnom Teksasu, nije prevozila putnike. Raketa je nosila desetina eksperimentalnih predmeta koje je trebalo testirati u bestežinskom stanju na ivici svemira.

U direktnom prenosu događaja videlo se kako je plamen iznenada progutao raketu nakon leta od nešto više od jednog minuta, dok se nalazila na visini oko 29.000 stopa (8,8 kilometara), prenosi Financial Times. Kapsula na vrhu letelice u kojoj se nalazio koristan teret odvojila se od rakete ubrzo nakon požara i spuštana je na zemlju uz pomoć padobrana. U kompaniji Blue Origin saopštili su da su,

uprkos incidentu, zadovoljni kako su funkcionisali rezervni sistemi bezbednosti.

Neuspeh u lansiranju rakete istražuje Federalna uprava za avijaciju (FAA), a program New Shepard biće prizemljen dok traje istraga. FAA je potvrdila da nije bilo povređenih niti materijalne štete na javnoj imovini.

PRODAJA I SERVIS CNC MAŠINA ZA OBRADU DRVETA
KREIRANJE PROJEKTNIH REŠENJA ZA INDUSTRIJU
OBRADU DRVETA
INTEGRISANE PROIZVODNE LINIJE
INDUSTRIJSKA REŠENJA ZA PROIZVODNE POGONE
PO PRINCIPU "KLJUČ U RUKE"
KONSULTANTSKE USLUGE

TOP TECH
WOODWORKING

Ovlašćeni predstavnik Biesse S.p.A. za tržišta Srbije, Crne Gore i BiH www.toptech.rs · info@toptech.rs

 zemljoradnička zadruga
NAPREDAK

Dože Derda 126
24406 Senta, Gornji Breg
024/4843066, 024/4843076
napredakgb@gmail.com

PRODAJA I OTKUP ŽITARICA

STEVANOVIĆ RDM GROUP

Bore Radića 100 26222 Kovin, Bavanište

062/377733

srdmgroup@gmail.com

PROIZVODNJA I OTKUP ŽITARICA
KUKURUZ, PŠENICA, SOJA, SUNCOKRET

